

EURÓPSKA ÚNIA



Európsky sociálny fond



ITMS 27120130537

ITMS 27130230014

INOVATÍVNY MODEL MANAŽMENTU SANÁCIE RODINY

2013

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia.

Odborným garantom INOVATÍVNÉHO MODELU MANAŽMENTU SANÁCIE RODINY, ktorý bol vytvorený v rámci národného projektu Podpora deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti je Odbor sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny.

Na tvorbe Inovatívneho modelu manažmentu sanácie rodiny spolupracovali:

- experti PhDr. Eva Litavská, Mgr. Alena Molčanová a Mgr. Lenka Dvornáková
- zamestnanci Odboru sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny
- zamestnanci oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately Úradov práce, sociálnych vecí a rodiny

Autorské práva sú vyhradené a vykonáva ich Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, Špitálska 8, 812 67 Bratislava, IČO: 30794536. Akékoľvek použitie častí alebo celku, najmä rozmnožovanie, šírenie textov, obrázkov či grafov akýmkoľvek mechanickým alebo elektronickým spôsobom aj v inom než slovenskom jazyku bez predchádzajúceho písomného povolenia vydavateľa je zakázané.

Obsah

Predslov

I.	Inovatívny model manažmentu sanácie rodiny	7
1.	Vymedzenie sanácie rodiny	7
1.1	Definícia sanácie rodiny	7
1.2	Sanácia rodiny v systéme sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately	7
1.3	Participácia rodiny v procese sanácie rodiny	8
1.4	Rola rodinného asistenta v sanácii rodiny	10
1.5	Participácia akreditovaných subjektov v sanácii rodiny	10
2.	Proces sanácie rodiny, s vymedzením kompetencií a zodpovednosti	11
2.1	Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, zamerané na predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine	11
2.1.1	Popis procesov	11
2.1.2	Kompetencie	13
2.1.3	Zhrnutie metodických nástrojov a postupov	14
2.2	Práca s rodinou za účelom hodnotenia ohrozenia dieťaťa a vyhodnotenie potreby sanácie rodiny	15
2.2.1	Popis procesov	15
2.2.2	Kompetencie	19
2.2.3	Zhrnutie metodických nástrojov a postupov	20
2.3	Sanácia rodiny, v ktorej je dieťa ohrozené, s cieľom predísť vyňatiu dieťaťa z rodinného prostredia	21
2.3.1	Popis procesov	21
2.3.2	Kompetencie	25
2.3.3	Zhrnutie metodických nástrojov a postupov	27
2.4	Sanácia rodiny, z ktorej je dieťa vyňaté	28
2.4.1	Popis procesov	28
2.4.2	Kompetencie	34
2.4.3	Zhrnutie metodických nástrojov a postupov	36

2.5	Sanácia rodiny, po návrate dieťaťa do rodinného prostredia	37
2.5.1	Popis procesov	37
2.5.2	Kompetencie	39
2.5.3	Zhrnutie metodických nástrojov a postupov využívaných v tejto fáze práce s rodinou v ohrození	40
2.6	Prehľad procesov práce s rodinou v ohrození	41
2.7	Prehľad kompetencií v procesoch práce s rodinou v ohrození	42
3.	Metodiky a nástroje využiteľné v procese práce s rodinou v ohrození	43
3.1	Advokácia – pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov	43
3.2	Identifikácia oblastí sanácie rodiny	44
3.3	Indikátory pre zaradenie / nezaradenie rodiny do procesu sanácie	48
3.4	Krízová intervencia	49
3.5	Technika SMART-er	51
3.6	Monitorovanie realizovaných opatrení, programov a služieb pre rodinu	54
3.7	Motivačná prípadová konferencia	57
3.8	Motivačné rozhovory, s cieľom podporiť rodinu v procese realizácie zmeny	58
3.9	Motivačný rozhovor, s pomenovaním konzekvencií neriešenia situácie, ktorá dieťa ohrozuje	61
3.10	Motivačný rozhovor s prvkami validizácie	64
3.11	Plán včasnej signalizácie obce	66
3.12	Podpora udržania vzťahu medzi rodičom a dieťaťom	68
3.13	Posúdenie zdrojov a možností rodiny	70
3.14	Pôsobnosť obce v zmysle zákona 305/2005 Z. z. v platnom znení	73
3.15	Prípadová konferencia	77
3.16	Príprava dieťaťa a jeho rodiny na vyňatie z rodinného prostredia	80
3.17	Príprava náhradnej rodiny na príchod dieťaťa	83
3.18	Program podpory a rozvoja rodičovských zručností	85
3.19	Rodinná konferencia	87

3.20	Rodinná mediácia	89
3.21	Sieťovanie	92
3.22	Sociálne služby na podporu rodiny s deťmi a podporné služby, podľa zákona 448/2008 Z. z. v platnom znení	94
3.23	Sprevádzanie	96
3.24	Sprostredkovanie odborných programov a služieb realizovaných akreditovaným subjektom	98
3.25	Terénna sociálna práca s rodinou	102
3.26	Zisťovanie záujmu biologickej rodiny o dieťa	105
II.	Rodinný asistent v intervencii úradu práce, sociálnych vecí a rodiny prostredníctvom opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately	108
1.	Zdôvodnenie zavedenie pozície rodinného asistenta a ideový rámec jeho pôsobenia	108
2.	Odporúčaný profesný a osobnostný profil rodinného asistenta	109
3.	Pracovná náplň rodinného asistenta	111
III.	Identifikácia vykonávaných opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v rómskych komunitách	113
	Príloha 1. Zoznam použitých skratiek	115
	Príloha 2. Použitá a odporúčaná literatúra	116

Predslov

Prijatím zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov sa od roku 2006 vytvoril priestor a podmienky pre zavádzanie nových postupov v práci s deťmi a rodinami v ohrození. Odborníci, ktorí sa od toho času primárne venujú danej oblasti, nazbierali za šesť rokov praxe viaceré cenné skúsenosti.

Niekoľkoročná prax vyvolala potrebu zreflektovania realizovaných postupov a vytvorenia inovatívneho modelu, ktorý by kládol dôraz na multidisciplinaritu, spoluprácu, koordináciu a podporu aktívnej participácie rodiny, s využitím a rozvojom jej zdrojov.

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny v rámci projektu Podpory deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti realizovaného vďaka podpore ESF, v rámci operačného programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia túto výzvu uchopilo v zadaní vytvorenia Inovatívneho modelu manažmentu sanácie rodiny.

V rukách držíte materiál, ktorého hlavným cieľom je popísať procesy a kompetencie jednotlivých aktérov v prípadovom manažmente sanácie rodín a ponúknuť prehľad metód, postupov a nástrojov, ktoré sa v praxi osvedčujú. Ich efektívna využiteľnosť predpokladá ďalšie vzdelávanie a hlbšie osvojovanie si týchto nástrojov aj priamou praktickou realizáciou.

Inovatívny model manažmentu sanácie rodiny vychádza z platného legislatívneho rámca, z platných postupov práce a praktických skúseností z realizácie sanácie rodín. Inovatívnosť tohto materiálu je v identifikovaní a efektívnom využívaní zdrojov rodiny, jej sociálnej siete, lokálnych zdrojov a zároveň využívaní potenciálu rôznych odborníkov i laikov, ktorí sú v kontakte s rodinou a dieťaťom a usilujú sa pomôcť. Dôraz je kladený na vyhľadávanie nových zdrojov, aktivizovanie nevyužitého potenciálu na rôznych úrovniach a ich prepájanie, čo vo finálnom výsledku vytvára synergický efekt.

Kompetencie jednotlivých aktérov, odborníkov pracujúcich s rodinou, sú jasne popísané a zároveň je ponechaný priestor na flexibilitu a kreativitu, ktorá je pri sanácii rodín zvlášť dôležitá, keďže každá rodina je jedinečná a zároveň je neopakovateľný aj kontext, v ktorom sa ocitá a ktorý na ňu vplýva.

Dokument obsahuje rozpracovanie novej personálnej pozície : rodinný asistent na oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately úradu práce, sociálnych vecí a rodiny. Na popísaný postup sanácie rodiny je možné nahliadať aj cez možnú optiku tejto novej pozície rodinného asistenta.

Vymedzením jeho kompetencií a pracovných činností, ktoré nezahŕňa rozhodovacie právomoci je sledované oddelenie moci a kontroly od priamej pomoci rodinám , realizovanej z pozície orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Ak by sa rodinný asistent ujal navrhovaných kompetencií, v spolupráci s ďalšími zainteresovanými subjektmi, prinieslo by to odľahčenie odborných pracovníkov oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, efektívnejšie napojenie na rodiny posilnením priamej práce v teréne, čo by v konečnom dôsledku prispelo ku novej kvalite sanácie rodín. V nie menej významnej miere, by sa rodinný asistent mohol angažovať aj pri výkone náhradnej rodinnej starostlivosti, ako podporného článku sanácie rodiny, pri aktivizácii ďalších subjektov prostredníctvom sieťovania a zároveň pri činnostiach preventívne pôsobiach pri opakujúcich sa zlyhávaniach rodín, ako je monitorovanie po ukončení sanácie či vyhľadávanie rizikových rodín.

Máme za to, že princíp prerozdelenia kompetencií a zodpovedností na oddeleniach sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately medzi zodpovedného pracovníka orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately za vedenie prípadu a rodinného asistenta a ich úzkej vzájomnej súčinnosti, napomôže k rozvoju sociálnoprávnej ochrany detí a bude významným systémovým krokom k jej zefektívneniu.

Pri procese tvorby náplne práce rodinného asistenta, sme prechádzali viacstupňovým procesom: prvý stupeň predstavoval vymedzenia role rodinného asistenta z pohľadu nás ako praktikov - v spoločných diskusiách sme zvažovali biele miesta, ktoré vnímame v procese sanácie a hľadali najefektívnejšie systémové doplnenia. Následne boli zorganizované štyri regionálne stretnutia, na ktorých boli účastní odborníci z ÚPSVaR, obcí, detských domovov, krízových centier a akreditovaných subjektov. V priamej interakcii s nimi sme prechádzali procesom uvažovania o tom, čo v sanácii rodín funguje a čo je nastavené dobre, ale aj o tom, kde sanácia ešte nie je dostatočne funkčná. V aktívnych skupinových diskusiách sme od účastníkov získali veľa praktických a inovatívnych náhľadov na proces sanácie a rolu rodinného asistenta, ktorú by mal v procese práce s rodinami v ohrození zastávať. V neposlednom rade sme predstavu roly rodinného asistenta vyladzovali so zástupcami ústredia práce sociálnych vecí a rodiny, ako zadávateľom tvorby inovatívneho modelu manažmentu sanácie rodiny.

Výsledkom tohto snaženia je predložený materiál, ktorý v sebe obnáša pohľad na proces sanácie, ktorý v jeho širšom zmysle vnímame ako celý proces práce s rodinou, od podporných a preventívnych aktivít a opatrení, ktoré má v rukách rodina a jej najbližší podporný subjekt - obec, až po intenzívnu intervenciu v prípade ohrozenia dieťaťa. V užšom zmysle ponímame sanáciu rodiny ako konkrétne opatrenia sociálnoprávnej ochrany realizované v troch hlavných etapách práce s rodinou: práca s rodinou v čase, keď je dieťa v rodine – no je ohrozené, s cieľom jeho ochrany, pomoci a podpory rodiny; práca s rodinou v čase, keď bolo potrebné dieťa vyňať, s cieľom uspôsobiť rodinu, aby zvládla starostlivosť o dieťa a tým umožniť návrat dieťa späť do rodinného prostredia; a napokon práca s rodinou v čase navrátenia dieťaťa do rodiny – s cieľom podporiť adaptáciu dieťaťa a stabilizovať rodičov v ich rodičovskej role. Cez popisy a komentáre k procesom a zodpovednostiam sme sa snažili vyjasniť, „čo sa má v procese sanácie udiť a kto sa má na tom podieľať, v akej miere a s akou zodpovednosťou“. Zároveň sme k jednotlivým postupom pripojili náhľad metódik a nástrojov, ktoré vnímame ako zmysluplné a efektívne využiteľné. Ich popis je skôr stručným náčrtom niektorých elementov, s ktorými by sa mal odborník pracujúci s rodinou v ohrození bližšie oboznámiť ďalším štúdiom, absolvovaním dlhodobých výcvikov a osobným rozvojom. Kľúčovými oblasťami, v ktorých je nevyhnutné, aby sa odborníci činní v práci s rodinami v ohrození odborne rozvíjali sú: terénna sociálna práca s rodinou, práca s motiváciou klienta, etika práce s rodinou a práca s časom/ načasovanie a voľba intenzity intervencií v rodine, no predovšetkým práca s mocou a kontrolou.

Veríme, že predkladaný materiál k tomuto rozvoju aspoň malou mierou prispeje.

I. Inovatívny model manažmentu sanácie rodiny

1. Vymedzenie sanácie rodiny

1.1 Definícia sanácie rodiny

Pre realizáciu sanácie v kontexte sociálnoprávnej ochrany detí je vhodným vymedzením definícia Bechyňovej a Konvičkovej, ktoré sanáciu rodín definujú ako „súbor opatrení sociálno-právnej ochrany, sociálnych služieb a ďalších opatrení a programov, ktoré sú poskytované alebo uložené prevažne rodičom detí a deťom, ktorých sociálny, biologický a psychologický vývin je ohrozený. Dôsledkom neriešenej alebo akútnej situácie ohrozenia dieťaťa môže byť jeho umiestnenie mimo rodinu. Základným princípom sanácie rodiny je podpora dieťaťa, prostredníctvom pomoci jeho rodine. (Bechyňová a Konvičková 2008: 18)

„Cieľom sanácie rodiny je predchádzať, zmierniť alebo eliminovať príčiny ohrozenia dieťaťa a poskytnúť rodičom aj dieťaťu pomoc a podporu, k zachovaniu rodiny ako celku. Konkrétne sa jedná o činnosti smerujúce k odvráteniu možnosti umiestnenia dieťaťa mimo rodinu, k realizácii kontaktu dieťaťa s rodinou v priebehu jeho umiestnenia alebo k jeho bezpečnému návratu domov. Neoddeliteľnou súčasťou sanácie rodiny sú činnosti podporujúce udržateľnosť kvalitatívnych zmien v rodine dieťaťa, po jeho návrate zo zariadenia ústavnej starostlivosti.“ (Bechyňová a Konvičková 2008: 18).

„Klientom sanácie je celá rodina, ako interakčný systém ohrozený zlou sociálnou situáciou“ (Gabura 2012: 267)

1.2 Sanácia rodiny v systéme sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately

Vychádzajúc z koncepcie štátnej rodinnej politiky je efektívnosť rodinnej politiky závislá na dôslednom uplatňovaní princípov, najmä princípu spoluzodpovednosti, princípu subsidiarity, princípu adresnosti a účelnosti a princípu solidarity a zásluhovosti. Tieto princípy považujeme za kľúčové aj pri realizácii sanácie rodiny (Koncepcia štátnej rodinnej politiky).

Hlavným cieľom v oblasti právnej ochrany rodiny a pomoci v krízových situáciách je vytvorenie funkčného a univerzálneho systému ochrany a pomoci rodine. V súlade so základnými princípmi rodinnej politiky štátu je rodina z hľadiska osobnostného rozvoja každého človeka primárnym subjektom. Úlohou štátu je rodinu právne chrániť, vytvárať jej rámcové, legislatívne, ekonomické a inštitucionálne podmienky pre fungovanie a priestor na uplatnenie jej vlastnej zodpovednosti. V prípade, že rodina vo svojej základnej funkcii zlyháva, je prostredníctvom nástrojov rodinnej politiky štátu potrebné urobiť všetko preto, aby sa vzťahy v rodine upravili, zlepšili a zároveň sa sanovali najzávažnejšie problémy, čo by celkovo pomohlo rodine stabilizovať sa a plniť si svoje úlohy (Koncepcia štátnej rodinnej politiky).

Konkrétna realizácia princípov štátnej rodinnej politiky sa prejavila okrem iného aj v príprave a prijatí zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej "zákon č. 305/2005 Z. z."). Tento zákon upravuje sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelu na zabezpečenie predchádzania vzniku krízových situácií v rodine, ochrany práv a právom chránených záujmov detí, predchádzania prehlbovaniu a opakovaniu porúch - psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu detí a plnoletých fyzických osôb a na zamedzenie nárastu sociálnopatologických javov. Tento zákon umožnil špecifickejšie a efektívnejšie prístupy k práci s rodinami v ohrození. Uprednostnil včasnú intervenciu,

s ohľadom na odborné zistenia, že čím kratšie trvá náročná situácia v rodine, tým je väčšia ochota jednotlivých členov rodiny k spolupráci a tým je väčšia pravdepodobnosť ozdravenia rodinného systému.

Sanácia rodiny je dlhodobý proces, kde sa spájajú rôzne činnosti sociálnoprávnej ochrany dieťaťa a sociálnej kurately (ďalej len "SPODaSK") a je založený na multidisciplinárnej spolupráci zainteresovaných subjektov, ktoré realizujú opatrenia podľa zákona 305/2005 Z. z. (štátna správa, samospráva, zariadenia a akreditované subjekty), s kombináciou so službami podľa zákona 448/2008 Z. z. v platnom znení, činnosťou školy, školských zariadení, lekára, cirkvi a pod.. Zákon 305/2005 Z. z. v platnom znení vytvára priestor pre realizáciu sanácie rodiny. Predpokladom je, že:

- je zostavený multidisciplinárny tím na pomoc dieťaťu a jeho rodine,
- rodičia sú partnermi odborníkov multidisciplinárneho tímu,
- koordinátorom multidisciplinárneho tímu je optimálne zodpovedný pracovník SPODaSK,
- kontinuálne prebieha komplexné vyhodnocovanie situácie dieťaťa a jeho rodiny (vid'. IN-067/2012),
- miera ohrozenia dieťaťa indikuje voľbu ďalších postupov multidisciplinárneho tímu a možnú identifikáciu oblastí sanácie rodiny (vid'. kapitola 3.2),
- sú realizované pravidelné prípadové konferencie, ako nástroj podpory dieťaťa a jeho rodiny (vid'. kapitola 3.15 a IN-067/2012),
- je pomenovaný cieľ sanácie rodiny (vid'. kapitola 3.5) a určené časové obdobie, v ktorom je potrebné pracovať na kvalitatívnych zmenách, podľa stanoveného cieľa – plán sociálnej práce s dieťaťom, jeho rodičmi alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa (ďalej len „plán sociálnej práce“ vid'. zákon 305/2005 Z. z. v platnom znení a IN-067/2012),

Ak sú tieto predpoklady naplnené, môžeme hovoriť o sanácii rodiny (porovnaj Bechyňová a kol., 2011).

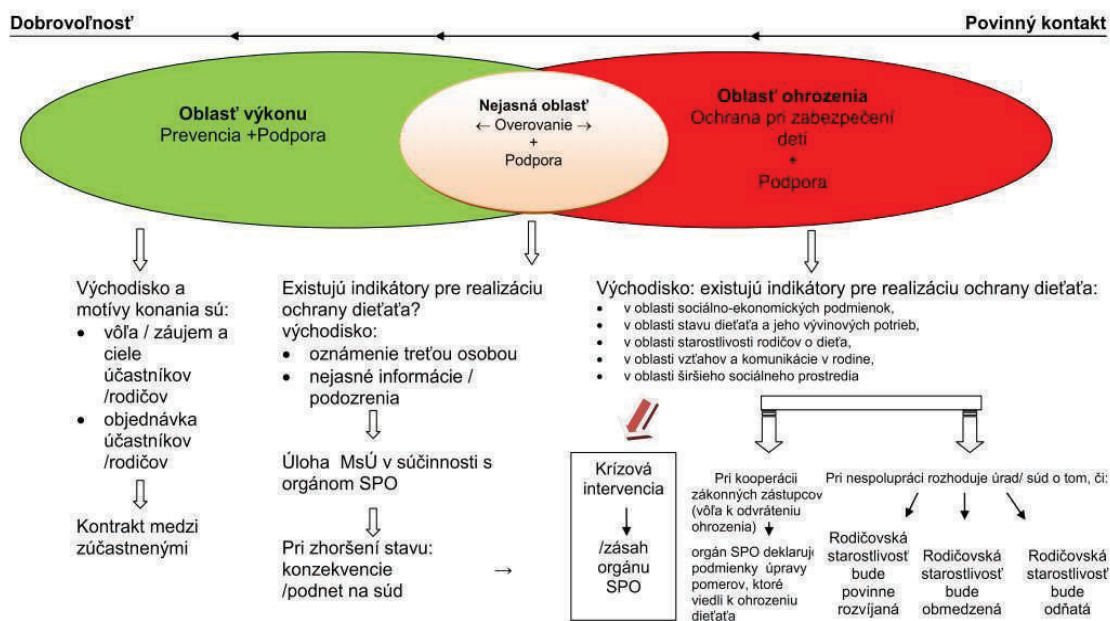
1.3 Participácia rodiny v procese sanácie rodiny

Rodina zodpovedá za uspokojovanie potrieb svojich členov a je nevyhnutná jej aktívna participácia pri riešení nepriaznivých životných situácií. Podľa Gaburu (2012), úvodným problémom zvykne byť motivácia rodiny k spolupráci. Rodičia v chronickej problémovej situácii často nevidia dôvod na zmenu svojho rodinného života a života svojich detí. Intervencia zodpovedného pracovníka SPODaSK často pôsobí skôr represívne, ako motivačne. Pracovník by mal nájsť spôsob, ako postupne motivovať rodinu pre spoluprácu (vid'. kapitola 3.7, 3.8, 3.9 a 3.10). Predpokladom efektívnej sanácie je, ak rodina súhlasí s plánom sanácie, na ktorého tvorbe sa podieľa a aktívne sa angažuje na jeho plnení.

V procese sanácie rodiny sa tak kladie dôraz na participáciu rodiny, čo znamená, že odborníci by sa mali usilovať získať si rodinu pre spoluprácu na dobrovoľnej báze. Ak rodičia napriek tomu odmietajú spolupracovať a ohrozenie dieťaťa pretrváva alebo sa ešte zhoršuje, v súlade so záujmom dieťaťa sa pristupuje k výkonu opatrení sociálnoprávnej ochrany dieťaťa a sociálnej kurately a to aj bez súhlasu rodiča. V závažnejších prípadoch tak koná súd.

Schéma č. 1 „Participácia rodiny v procese sanácie“ znázorňuje vývoj od dobrovoľnej spolupráce rodiča s odborníkmi k nútenej/povinnej.

Schéma č. 1 Participácia rodiny v procese sanácie



Oblasť výkonu

Oblasť výkonu v schéme znázorňuje situáciu, kedy rodič je aktívny a snaží sa nepriaznivú situáciu riešiť z vlastných zdrojov alebo vyhľadáním/ prijímaním pomoci. Ak rodina sama vníma potrebu podpory a pomoci a prejavuje záujem situáciu riešiť a ohrozenie dieťaťa nie je významné, je dôležité, aby rodina dostala potrebnú podporu v rámci prevencie zhoršenia situácie. V tejto situácii je dôležitá činnosť obce, ktorá má originálne kompetencie v rámci primárnej a sekundárnej prevencie. Obec organizuje alebo sprostredkuje pomoc rodine. Viac o pôsobnosti obce v zmysle zákona 305/2005 Z. z. v platnom znení viď. kapitola 3.14.

Nejasná oblasť

Nejasná oblasť poukazuje na situáciu, kedy je signalizované podozrenie z ohrozenia dieťaťa, ktoré ale ešte nie je verifikované. Nevhodné správanie sa detí, ako aj porušovanie povinností rodičov, vyplývajúcich z ich rodičovských práv a povinností, alebo zneužívanie ich práv môže každý oznámiť orgánu SPODaSK, obci alebo súdu. Rovnako môže každý oznámiť orgánu SPODaSK, obci alebo súdu skutočnosť, že rodičia nemôžu plniť povinnosti vyplývajúce z rodičovských práv a povinností. Ak je takéto oznámenie signalizované len obci, sociálny pracovník obce po overení oznámenia/podnetu a vyhodnotení, že dieťa v rodine nie je ohrozené, rieši obec situáciu v rodine v rámci svojich kompetencií na predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine, prípadne vykonáva opatrenia na obmedzenie a odstraňovanie negatívnych vplyvov, ktoré ohrozujú vývin dieťaťa. Ak je riziko ohrozenia dieťaťa v rodine, obec informuje orgán SPODaSK a opatrenia SPODaSK sú vykonávané v spolupráci, príp. podáva podnet priamo na súd. Podozrenie zo spáchania trestného činu je povinný každý oznámiť orgánom činným v trestnom konaní.

Oblasť ohrozenia

V oblasti ohrozenia sú už známe indikátory poukazujúce na nízke, stredné alebo vážne ohrozenie dieťaťa. K posúdeniu miery ohrozenia dieťaťa zodpovedný pracovník SPODaSK využíva metodický nástroj „Posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny“ (viď. IN 067/2012). Pri akútnom ohrození života a zdravia dieťaťa pristupuje zodpovedný pracovník SPODaSK ku krízovej intervencii. Po objasnení miery ohrozenia dieťaťa a vyhodnotení záujmu rodiča o spoluprácu, zodpovedný pracovník SPODaSK rozhoduje o ďalšom postupe. Ak rodič spolupracuje, tak v súčinnosti s rodičom a ďalšími zainteresovanými odborníkmi tvorí zodpovedný pracovník SPODaSK plán sociálnej práce a pristupuje

k realizácii plánu, ktorý sa priebežne vyhodnocuje. Ak rodič odmieta spolupracovať alebo spolupráca s rodičom nie je možná, vtedy zodpovedný pracovník orgánu SPODaSK rozhoduje alebo podáva podnet na súd, ktorý rozhoduje o zásahu do rodičovských práv a povinností tak, že:

- Orgán SPODaSK alebo súd rozhodne, že rodičovská starostlivosť bude **povinne rozvíjaná** napr. uložením výchovného opatrenia:
 - upozornenie,
 - napomenutie,
 - dohľad nad výchovou maloletého dieťaťa,
 - uloženie obmedzenia maloletému dieťaťu v rozsahu potrebnom na predchádzanie a zabraňovanie škodlivým vplyvom, ktoré môžu ohroziť alebo narušiť jeho priaznivý vývoj,
 - povinnosť podrobiť sa sociálnemu alebo odbornému poradenstvu v špecializovanom zariadení.
- Súd rozhodne o zásahu do rodičovských práv a povinností napr. rozhodnutím o:
 - pobyte dieťaťa v zariadení pre účely odbornej diagnostiky,
 - pobyte dieťaťa v špecializovanom zariadení, resp. pobyte dieťaťa v resocializačnom stredisku pre drogovu závislých.
- Súd rozhodne o odňatí maloletého dieťaťa z osobnej starostlivosti rodičov alebo osôb, ktorým bolo maloleté dieťa zverené, aj proti ich vôli a umiestni dieťa do náhradnej starostlivosti alebo do starostlivosti toho, koho označí súd (§ 76 ods- 1 písm. b OSP).

1.4 Rola rodinného asistenta v sanácii rodiny

Etablovanie novej pozície rodinného asistenta v systéme SPODaSK vychádza zo základnej premisy posilniť výkon opatrení sociálnoprávnej ochrany v prirodzenom rodinnom prostredí detí. Z procesného hľadiska by prostredníctvom zapojenia rodinných asistentov malo dôjsť k zintenzívneniu preventívnej a podpornej činnosti orgánov SPODaSK pri ochrane detí a k iniciácii včasnej intervencie, k posilneniu súčinnosti a kooperácie jednotlivých subjektov participujúcich na realizácii opatrení SPODaSK a rovnako dôležitá je jeho pomoc rodine v čase návratu detí do rodinného prostredia, s cieľom udržať zmeny dosiahnuté v sanačnom procese.

1.5 Participácia akreditovaných subjektov v sanácii rodiny

Nevyhnutnou súčasťou kvalitnej sanácie rodín je multidisciplinárny princíp. Opatrenia SPODaSK môžu vykonávať alebo sa podieľať na výkone týchto opatrení vykonávaním rôznych metód, techník a postupov aj akreditované subjekty disponujúce odbornými špecializovanými kapacitami, praktickými skúsenosťami a možnosťami odborných intervencií šitých na mieru rodín. Zapojenie špecializovaných akreditovaných subjektov v úzkej spolupráci s pracovníkmi SPODaSK umožňuje realizáciu účinnejšej a komplexnejšej pomoci rodine. Výber intervencií poskytovaných akreditovaným subjektom je kľúčovým pri efektívnej pomoci a jeho kvalita závisí od poznania potrieb rodiny a programov akreditovaného subjektu a ich realizácie a dopadu v dlhodobej súčinnosti.

2. Proces sanácie rodiny, s vymedzením kompetencií a zodpovedností

V tejto kapitole predkladáme popis procesov sanácie rodiny a kompetencií jednotlivých aktérov/ členov multidisciplinárneho tímu okolo rodiny.

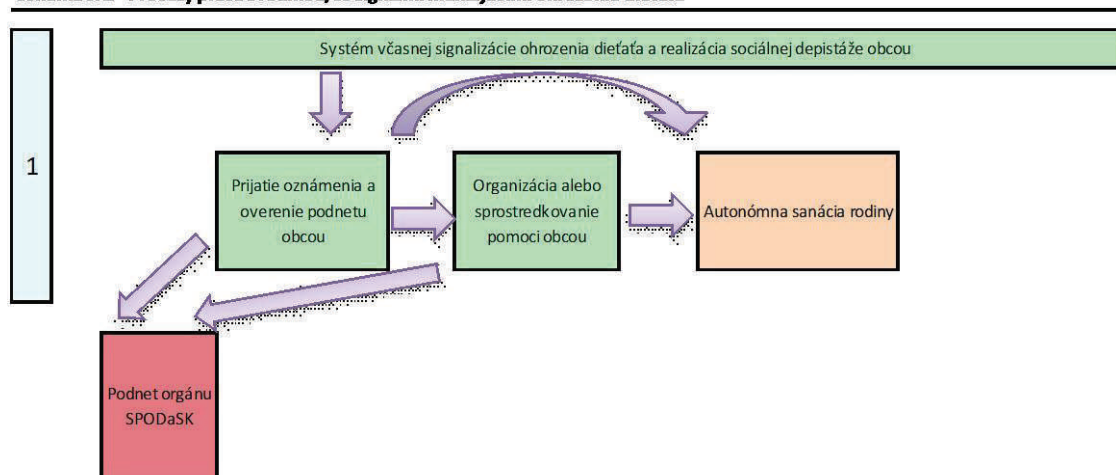
Keďže sanácii rodiny by mala predchádzať prevencia, venujeme sa v prvej časti tejto kapitoly opatreniam SPODaSK, ktoré sú zamerané na predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine. Dôležitou súčasťou tejto fázy práce s rodinou v ohrození je vyhodnocovanie toho, či je rodinu potrebné sanovať, alebo potrebuje niečo iné. V ďalších častiach tejto kapitoly sa venujeme už priamo sanácii rodiny v priebehu udalostí, ktorými rodina prechádza: od situácie, kedy hrozí zásah do rodičovských práv, v zmysle §44 zákona o rodine 36/2005 Z.z, a to rozhodnutia súdu o dočasných opatreniach, ktoré nahrádzajú osobnú starostlivosť rodičov o maloleté dieťa, cez rôzne formy náhradnej starostlivosti, až po návrat dieťaťa do vlastnej rodiny, zrušením rozhodnutia súdu o náhradnej starostlivosti (ďalej v texte len vyňatie/ a vrátenie). Zvlášť je potrebné venovať pozornosť rodine v situácii, keď sa do rodiny dieťa vracia.

2.1 Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, zamerané na predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine

V sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately má nezastupiteľné miesto obec so svojimi originálnymi kompetenciami (viď. kapitola 3.14), ktoré sú zamerané na predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine a na obmedzenie a odstraňovanie negatívnych vplyvov, ktoré ohrozujú psychický, fyzický a sociálny vývin dieťaťa.

2.1.1 Popis procesov

Schéma č. 2 Procesy práce s rodinou, so signálmi indikujúcimi ohrozenie dieťaťa



Systém včasnej signalizácie ohrozenia dieťaťa

Na zabezpečenie včasného vyhľadávania ohrozeného dieťaťa v rodine je potrebné, aby obec mala vytvorený a implementovaný systém včasnej signalizácie ohrozenia dieťaťa v rodine. Do tohto systému je potrebné zapojiť školy, školské zariadenia, detského a obvodného lekára, policajný zbor, mestskú políciu, alebo komisiu verejného poriadku, komunitných pracovníkov, terénnych sociálnych pracovníkov, nízkoprahové centrá, dobrovoľníkov a miestnych aktivistov. Je zodpovednosťou obce

iniciovať a vyhodnocovať funkčnosť systému signalizácie vo svojich podmienkach. Postup vytvárania **plánu včasnej signalizácie** je uvedený v kapitole 3.11.

Realizácia sociálnej depistáže obcou

Sociálnu depistáž realizuje obec prostredníctvom terénnej sociálnej práce v komunite zameranej na ciele vyhľadávania rodín, so signálmi indikujúcimi ohrozenie dieťaťa v rodine, v súčinnosti so školou, lekárom, spoločenskými organizáciami, cirkvou, charitou a občanmi. Situácia v rodine ešte nemusí byť závažná, ale rozpozávajú sa signály, že sa v rodine niečo deje. Touto činnosťou sa zabezpečuje včasná intervencia do rodiny (viď. kapitola 3.11).

Prijatie oznámenia a overenie podnetu obcou

Obec na základe signalizácie a sociálnej depistáže prijíma konkrétne oznámenie alebo podnet o možnom ohrození dieťaťa. Sociálny pracovník obce, resp. sociálny pracovník prvého kontaktu, overí skutočnosti, o ktorých sa dozvedel dopýtaním sa zainteresovaných subjektov a zváži potrebu, vhodnosť kontaktovať rodinu a realizovať rozhovor, resp. návštevu rodiny.

V prípade závažného podozrenia (ako napr. podozrenie z týrania dieťaťa, sexuálneho zneužívania, domáceho násillia a pod.), situáciu oznámi orgánu SPODaSK, resp. podá podnet orgánu SPODaSK. Podnet podáva obec v písomnej podobe, kde uvedie identifikáciu dieťaťa a rodiny, možné ohrozenia a zoznam subjektov, ktoré môžu ohrozenie potvrdiť alebo poskytnúť informácie o situácii dieťaťa. Podozrenie zo spáchania trestného činu je povinný každý oznámiť orgánom činným v trestnom konaní.

Autonómna sanácia rodiny

V prípade, že rodina s miernou intervenciou obce dosiahne zlepšenie svojej situácie a jej stabilizáciu využitím vlastných zdrojov a zdrojov širšej rodiny/resp. svojej sociálnej siete a nepotrebuje ďalšie služby alebo intervencie odborníkov, obec monitoruje situáciu a podporuje rodinu v autonómnej sanácii s využívaním **motivačných rozhovorov s prvkami validizácie** (viď. kapitola 3.10).

Organizácia alebo sprostredkovanie pomoci obcou

Sociálny pracovník obce, v prípade, že rodina je otvorená spolupráci a má záujem aktivizovať vlastné zdroje, prijať pomoc širšej rodiny a komunity, poskytne rodine pomoc a poradenstvo, resp. nasietuje pre rodinu lokálne podporné služby (**Sociálne služby na podporu rodiny s deťmi a podporné služby 448/2008 z.z.** – viď. kapitola 3.22) alebo zabezpečí odbornú pomoc akreditovaného subjektu.

(**Sieťovanie** – viď. kapitola 3.21 a **Sprostredkovanie odborných programov a služieb realizovaných akreditovaným subjektom** – viď. kapitola 3.24). Efektívnosť tejto pomoci vyhodnocuje priebežne. V prípade zlepšenia situácie a jej stabilizácie sa podporné služby pre rodinu ukončia. V prípade zhoršenia situácie, resp. pretrvávania problémov v rodine, sociálny pracovník obce kontaktuje orgán SPODaSK a podáva podnet. Táto etapa práce s rodinou v podmienkach obce končí podaním podnetu na orgán SPODaSK. Ďalej sa obec zapája do jednotlivých etáp sanácie rodiny podľa príslušných kompetencií, viď. tabuľka 6. „**Prehľad kompetencií v procesoch práce s rodinou v ohrození**“, na konci druhej kapitoly.

2.1.2 Kompetencie

Tabuľka č. 1 Prehľad kompetencií viazaných na procesy práce s rodinou, so signálmi indikujúcimi ohrozenie dieťaťa

		zodpovedný pracovník orgánu SPODaSK za vedenie prípadu	rodinný asistent na SPODaSK	sociálny pracovník obce	sociálny pracovník AS, ktorý pracuje s rodinou	sociálny pracovník zariadenia na výkon inštitucionálnej starostlivosti, kde je dieťa umiestnené	zariadenie sociálnych služieb, ktoré poskytuje službu rodine	komunitný pracovník	náhradná rodina	iní: referát, učiteľ, škola, školské zariadenia, lekár, polícia, CPPPaP, charita, a pod.
System včasnej signalizácie ohrozenia dieťaťa a realizácia sociálnej depistáže obcou				Z/R				R/K		K
Prijatie oznámenia a overenie podnetu obcou				Z/R				R		
Overenie podnetu, vyhodnotenie situácie dieťaťa		K		Z/R	K			R		K/DP
Organizovanie alebo sprostredkovanie pomoci obcou				Z/R	R		R	R		R
Autonómna sanácia rodiny										
Podnet orgánu SPODaSK		Z/R	R	DP/I	DP/I					DP

Výklad použitých skratiek:

Z – zodpovedný pracovník/ koordinátor, ktorý má dohliadať na to, aby daná aktivita alebo proces bol vykonaný. Zbiera relevantné informácie od členov multidisciplinárneho tímu a zabezpečuje priebežné hodnotenie efektivity realizovaných aktivít a procesov.

Z/R – je zodpovedný za to, aby daná aktivita alebo proces bol vykonaný, hodnotí jeho efektivitu/ účelnosť a môže danú aktivitu/proces prípadne realizovať aj sám (ak nie je možné jej zabezpečenie napr. rodinným asistentom alebo akreditovaným subjektom a pod.). Ak je to jeho originálna kompetencia, aktivitu realizuje sám (v tabuľke je v takomto prípade R zvýraznené na hrubo).

Ak aktivitu realizujú viacerí, ten, kto je zodpovedný (Z), je zodpovedný za koordináciu ich intervencií a postupov (ich súčinnosť: vzájomné informovanie sa, nedupľovanie intervencií, ich vzájomné dopĺňanie a pod.).

R – subjekt realizujúci danú aktivitu je zodpovedný za jej kvalitu, za to, aby bol činným článkom multidisciplinárneho tímu, kde každý nesie svoju zodpovednosť za to, na čom sa napr. na prípadovej konferencii dohodnú. Je zodpovedný aj za informovanie o realizovanej činnosti a jej efektívite zodpovednému pracovníkovi (Z).

K – subjekt, ktorý konzultuje situáciu, ďalší postup. Tento subjekt môže kontaktovať na konzultáciu napr. zodpovedný pracovník (Z), realizátor (R), alebo ten, ktorý zháňa a dodáva informácie a podklady (DP).

I – subjekt, ktorý musí byť informovaný (zámer zjednocovania intervencií a postupov) štandardne od zodpovedného pracovníka (Z) – u ktorého sa informácie zbierajú, príp. priamo od realizátora (R), ktorý o tom informuje zároveň aj zodpovedného pracovníka (Z).

DP – subjekt, ktorý dodáva podklady, informácie (a sám ich zháňa z jemu dostupných zdrojov) a to hlavne zodpovednému pracovníkovi (Z), príp. realizátorovi (R) – ak je to takto dohodnuté napr. na prípadovej konferencii, resp. je zodpovedným pracovníkom (Z) na túto činnosť poverený.

Pozn.: V tabuľke prehľadu kompetencií viazaných na procesy práce s rodinou v sanácii, je činnosť orgánu SPODaSK rozdelená medzi zodpovedného pracovníka SPODaSK za vedenie prípadu a rodinného asistenta. Týmto rozdelením sledujeme oddelenie rozhodovacej právomoci, hodnotenia a koordinácie spolupôsobiacich subjektov od realizácie aktivít smerujúcich k pomoci rodine. Rodinný asistent tak môže realizovať a realizuje kompetencie podľa navrhnutých postupov a kompetencií jemu zverených. Do zodpovednosti spadajú aj kompetencie ohľadne voľby postupov a voľby možných riešení – rodinný asistent túto kompetenciu realizuje na základe poverenia zo strany zodpovedného pracovníka SPODaSK. V prípade, ak vedenie odd. SPODaSK vyhodnotí ako účelné spojenie úloh a kompetencií zodpovedného pracovníka SPODaSK za vedenie prípadu a rodinného asistenta do jednej osoby (napr. z kapacitných a iných dôvodov), tieto kompetencie sa spájajú a prechádzajú na zodpovedného pracovníka SPODaSK. (Toto sa vzťahuje na kompetencie v celom procese sanácie rodiny).

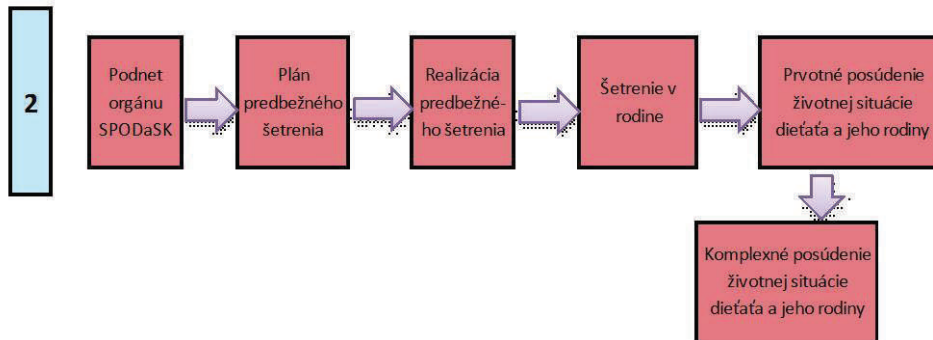
2.1.3 Zhrnutie metodických nástrojov a postupov

- *Motivačné rozhovory s prvkami validizácie*
- *Plán včasnej signalizácie obce*
- *Pôsobnosť obce v zmysle zákona 305/2005 Z.z. v platnom znení*
- *Sieťovanie*
- *Sociálne služby na podporu rodiny s deťmi a podporné služby (podľa zákona 448/2008 Z.z.)*
- *Sprostredkovanie odborných programov a služieb realizovaných akreditovaným subjektom*

2.2 Práca s rodinou za účelom hodnotenia ohrozenia dieťaťa a vyhodnotenie potreby sanácie rodiny

2.2.1 Popis procesov

Schéma č. 3 Procesy práce s rodinou, za účelom hodnotenia ohrozenia dieťaťa a vyhodnotenia sanácie rodiny



Podnet orgánu SPODaSK

Pracovník orgánu SPODaSK, ktorý podnet prijme zisťuje najmä:

- ČO? - Čo najkonkrétnejší popis, o čo ide (akým spôsobom a v akej miere je dieťa ohrozené, zanedbávané, týrané, ...),
- KDE? – Kde a za akých okolností toto ohrozenie vzniká? Kde sa dieťa aktuálne nachádza a s kým je?
- KEDY? - Ako dlho toto ohrozenie trvá a pretrváva aktuálne?
- NA ZÁKLADE ČOHO VZNIKLO TOTO PODOZRENIE? - Aký je zdroj týchto informácií (ide o pozorovanie, príp. zážitok osoby, ktorá podanie podáva, alebo bol realizovaný rozhovor s rodičom, dieťaťom, alebo ide o sprostredkovanú informáciu od tretej osoby...).
- DOSTALA RODINA POMOC? – Boli už realizované nejaké služby, opatrenia voči rodine zo strany obce alebo iných subjektov? A ak áno, s akým výsledkom

Plán zisťovania a overovania informácií

Určí sa zodpovedný pracovník orgánu SPODaSK za vedenie prípadu (ďalej len zodpovedný pracovník SPODaSK) na základe poverenia alebo zaužívaných postupov vedenia príslušného oddelenia SPODaSK.

Následne sa do procesu zapája **rodinný asistent**, ktorý sa na základe porady so zodpovedným pracovníkom SPODaSK zaoberá nasledujúcimi témami a rozdelením úloh pre realizáciu predbežného šetrenia:

- Dohoda o tom, ktoré subjekty budú kontaktované vo fáze zisťovania a overovania informácií pred samotným šetrením v rodine, s cieľom zistenia orientačných informácií z viacerých relevantných zdrojov o situácii dieťaťa.
- Dohoda o tom, kto bude dané subjekty kontaktovať, zisťovať, overovať informácie a zaznamenávať zistené informácie

- Dohoda o lehote, v ktorej tieto prvotné informácie majú byť získané a spracované. Štandardná lehota na vypracovanie podkladov z prvotného zisťovania overovania informácií by mala byť max. 48 hod. Ak ide o vážne ohrozenie života a zdravia dieťaťa, táto fáza sa skrúti a pristupuje sa ku krízovej intervencii.
- Dohoda o termíne šetrenia v rodine.

Zisťovanie a overovanie informácií

Rodinný asistent zabezpečí ďalšie potrebné relevantné informácie k prijatému podnetu od zainteresovaných subjektov, vychádzajúc z dohody so zodpovedným pracovníkom SPODaSK. O spoluprácu pri získavaní základných anamnestických údajov o dieťati a rodine osloví najmä:

- Osobu, ktorá podnet podávala, a to v prípade potreby doplnenia informácií (samozrejme v prípade, ak je táto osoba známa a nešlo o anonymný podnet).
- Obec podľa miesta trvalého pobytu dieťaťa a obec podľa miesta obvyklého pobytu, príp. rodiča, s ktorým dieťa žije/v minulosti žilo a zisťuje najmä:
 - Povešť rodiny v obci, najmä informácie o tom: ako rodina fungovala v minulosti, aké má v súčasnosti problémy. Relevantné môžu byť aj informácie o správaní dieťaťa v obci, správanie rodičov v obci a pozorovaných interakcií rodičov s dieťaťom a príp. ďalšie relevantné informácie indikujúce ohrozenie dieťaťa v rodine, resp. nedostatočné uspokojovanie potrieb dieťaťa.
 - Spôsob zistenia týchto informácií obcou: z pozorovania prejavov starostlivosti rodiny o dieťa, celkového pozorovaného stavu dieťaťa, zo šetrenia v rodine, z rozhovorov s rodičmi, ich širšou rodinou, susedmi alebo na základe spolupráce s inými subjektmi ako je napr. škola, škôlka, komunitné centrum, AS (hlavne všetky tie organizácie, ktoré realizovali služby pre rodinu).
- Škôlku, školu, ktorú dieťa navštevuje a zisťuje podrobnejšie informácie o aktuálnom stave a vývoji situácie dieťaťa, a to najmä:
 - Identifikovanie celkového pôsobenia, fungovania dieťaťa v kolektíve, v rodine, voči autoritám s definovaním situácií/pozorovaní, na základe ktorých dospeli k takémuto hodnoteniu (utiahnutosť dieťaťa, neschopnosť sústrediť sa na aktivitu, neschopnosť uvoľniť sa v hre, agresivita v správaní, ustrašenosť dieťaťa – ako by bolo stále v strehu, a pod.).
 - Identifikovanie zmeneného - zvláštneho správania dieťaťa (dlhodobo zvýšená absencia dieťaťa v škole/škôlke, časté bolesti brucha, hlavy, modriny na zvláštnych miestach a pod...).
 - Identifikovanie zvláštneho - podozrivého správania sa rodiča (znížená frustračná úroveň, zvýšená konfliktosť, agresivita v správaní, podozrenie na požívanie alkoholických látok alebo drog, opakované nevyzdvihnutie dieťaťa zo škôlky/ školy a pod.).
 - Informácie z prípadne realizovaného rozhovoru s rodičom na túto tému, resp. z zrealizovanej práce s rodičmi ohľadom veci, v ktorej majú podozrenie. Ak sa takýto rozhovor realizoval, ako konkrétne a k akým výsledkom dospeli?
 - Zisťovanie záujmu rodičov o spoluprácu so školou, škôlkou, zhodnotenie spolupráce rodičov zo strany školy, škôlky.

Ak je v daných oblastiach identifikovaný problém – uvedie sa tiež, ako dlho pretrváva, príp. aká je jeho intenzita a frekvencia. (Toto môže slúžiť ako metodika/štruktúra rozhovoru realizovaného rodinným asistentom vo vzťahu k obci/školskému zariadeniu resp. ako štruktúra písomného dožiadania.)

- Krízové centrum, komunitné centrum, CPPPaP, akreditovaný subjekt, resp. inú organizáciu, ktorá rodine v minulosti, alebo aj v danom čase poskytuje nejaké preventívne alebo intervenčné služby.
 - Identifikovanie celkového pôsobenia, fungovania dieťaťa v kolektíve, v rodine, voči autoritám s definovaním situácií/pozorovaní, na základe ktorých dospeli k takémuto hodnoteniu.
 - Informácie z prípadne realizovaného rozhovoru s rodičom na túto tému, resp. z zrealizovanej práce s rodičmi ohľadom veci, v ktorej majú podozrenie. Ak sa takýto rozhovor realizoval, ako konkrétne a k akým výsledkom dospeli?
- Pediatra
 - Hodnotenie celkovej zdravotnej starostlivosti rodiča o dieťa (absolvovanie povinných prehliadok, očkovaní, zdravotný stav dieťaťa, schopnosť rodiča riadiť sa radami lekára, schopnosť rodiča odhadnúť potrebu návštevy lekára a túto návštevu aj realizovať, a pod.)
- Políciu
 - Informácie o možnej evidencii hlásení privolania polície k situáciám, kedy mohlo byť dieťa v rodine ohrozené (privolanie polície z dôvodu domáceho násillia, príp. aj len z nepotvrdeného podozrenia na domáce násillie a pod.). Ak áno – zisťuje sa, ako dlho problém pretrváva, príp. aká je jeho intenzita a frekvencia.

Pri práci s informáciami za účelom zberu dát od oslovených subjektov musí orgán SPODaSK postupovať citlivo a so zreteľom na ochranu osobných údajov a súkromia. Neverifikované informácie nepodáva ďalej, resp. poučí danú osobu, že je potrebné s týmito údajmi zaobchádzať v súlade s ochranou osobných údajov a dobrého mena rodiny a že sa jedná o údaje doposiaľ neoverené. Je vhodné, aby rodinný asistent spätne informoval oslovené subjekty o tom, ktoré z oznámených skutočností a faktov budú odkomunikované pri kontakte s rodinou.

Šetrenie v rodine

Zodpovedný pracovník SPODaSK a rodinný asistent navštívia spoločne rodinu s cieľom zistiť mieru ohrozenia dieťaťa v rodine a prvotne posúdiť životnú situáciu dieťaťa a jeho rodiny. Šetrenie je spravidla neohlásené, ak nie je potrebné prítomnosť rodičov v domácnosti zabezpečiť nahlásením termínu vopred (napr. v prípade pracovnej činnosti rodičov, v čase plánovaného šetrenia v rodine). Obsahom stretnutia je najmä:

- Informovanie rodiny o podnete a o relevantných výstupoch z predbežného šetrenia.
- Zistenie názoru rodiny na pomenované skutočnosti, podozrenia.
- Pozorovanie správania dieťaťa, správania rodiča a interakcie medzi členmi rodiny.
- Bytové podmienky rodiny v kontexte potrieb dieťaťa.
- Zistenia o poberaných službách rodinou, o plánovaných krokoch rodiny k riešeniu situácie a pod.

Súčasťou záznamu, ktorý vypracuje rodinný asistent sú výsledky predbežného šetrenia a šetrenia v rodine, na základe ktorých je vykonané predbežné zhodnotenie ohrozenia dieťaťa v rodine, resp. identifikovaná potreba získania ďalších informácií ku komplexnému hodnoteniu situácie dieťaťa v rodine, aj s uvedením toho, akým spôsobom sa dané informácie získajú. V závere správy sú definované odporúčania v rámci preventívnej ochrany dieťaťa a rodiny (činnosť obce, príp. sprostredkovanie pomoci obcou a pod.), príp. je odporúčaná tvorba plánu sociálnej práce s dieťaťom a jeho rodinou v rámci činnosti orgánu SPODaSK.

Rodina má byť s obsahom správy oboznámená. Ak nebola stanovená žiadna miera ohrozenia dieťaťa alebo je miera ohrozenia dieťaťa nízka, odporúčajú sa rodine preventívne služby a sociálne poradenstvo napr. obcou, príp. iné dostupné služby preventívneho charakteru. Ak je riziko vyhodnotené ako stredné alebo vysoké, rodina je informovaná, že ich situácia bude ďalej riešená zodpovedným pracovníkom SPODaSK a uvedie sa najbližší postup práce s rodinou (napr. akým spôsobom a do kedy rodinu najbližšie skontaktuje, ako sa bude tvoriť plán sociálnej práce a pod.).

Prvotné posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny

Zhodnotenie potrieb dieťaťa a miery jeho ohrozenia je v kompetencii zodpovedného pracovníka

SPODaSK, ktorý vychádza z informácií získaných v rámci predbežného šetrenia, šetrenia v rodine a príp. ďalšieho zistenia relevantných informácií. Pri hodnotení ohrozenia dieťaťa v rodine sa využíva metodický materiál „Posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny“ (vid'. IN – 067/2012).

Ak sa vyhodnotí, že dieťa je bez ohrozenia, ale rodina by mohla mať úžitok z preventívnych aktivít obce alebo iných subjektov, informuje obec o výsledku hodnotenia a odporučí napr. opatrenia podľa § 10 zákona 305/2005 z. z.

Ak zodpovedný pracovník SPODaSK vyhodnotí, že ohrozenie dieťaťa je indikované v miere nízkej, strednej až vysokej a potrebuje získať ďalšie informácie, resp. potrebuje zapojiť ďalšie zainteresované subjekty do tohto hodnotenia, pristupuje ku komplexnému posúdeniu životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny a vypracovaniu plánu sociálnej práce.

V tejto časti sa zároveň pristupuje k zisťovaniu indikátorov a vytváraniu hypotéz, či je vhodné rodinu sanovať, s využitím Indikátorov pre zaradenie/nezaradenie rodiny do procesu sanácie – vid'. kapitola 3.3.

2.2.2 Kompetencie

Tabuľka č. 2 Prehľad kompetencií viazaných na procesy práce s rodinou, za účelom hodnotenia ohrozenia dieťaťa a vyhodnotenie potreby sanácie rodiny

		zodpovedný pracovník orgánu SPODaSK za vedenie prípadu	rodinný asistent na SPODaSK	sociálny pracovník obce	sociálny pracovník AS, ktorý pracuje s rodinou	sociálny pracovník zariadenia na výkon inštitucionálnej starostlivosti, kde je dieťa umiestnené	zariadenie sociálnych služieb, ktoré poskytuje službu rodine	komunitný pracovník	Náhradná rodina	iní: referát, učiteľ, škola, školské zariadenia, lekár, polícia, CPPPaP, charita, a pod.
Podnet orgánu SPODaSK		Z/R	R	DP/I	DP/I					DP
Plán predbežného šetrenia		Z/R	R	K/I	K			K		K
Realizácia predbežného šetrenia		Z/R	R	DP	DP		DP	DP		DP
Šetrenie v rodine		Z/R	R	R						
Prvotné posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny		Z/R	K	K	K					

Výklad použitých skratiek:

Z – zodpovedný pracovník/ koordinátor, ktorý má dohliadať na to, aby daná aktivita alebo proces bol vykonaný. Zbiera relevantné informácie od členov multidisciplinárneho tímu a zabezpečuje priebežné hodnotenie efektivity realizovaných aktivít a procesov.

Z/R – je zodpovedný za to, aby daná aktivita alebo proces bol vykonaný, hodnotí jeho efektívnosť/ účelnosť a môže danú aktivitu/proces prípadne realizovať aj sám (ak nie je možné jej zabezpečenie napr. rodinným asistentom alebo akreditovaným subjektom a pod.). Ak je to jeho originálna kompetencia, aktivitu realizuje sám (v tabuľke je v takomto prípade R zvýraznené na hrubo).

Ak aktivitu realizujú viacerí, ten, kto je zodpovedný (Z), je zodpovedný za koordináciu ich intervencií a postupov (ich súčinnosť: vzájomné informovanie sa, nedupľovanie intervencií, ich vzájomné dopĺňanie a pod.).

R – subjekt realizujúci danú aktivitu je zodpovedný za jej kvalitu, za to, aby bol činným článkom multidisciplinárneho tímu, kde každý nesie svoju zodpovednosť za to, na čom sa napr. na prípadovej konferencii dohodnú. Je zodpovedný aj za informovanie o realizovanej činnosti a jej efektívnosti zodpovednému pracovníkovi (Z).

K – subjekt, ktorý konzultuje situáciu, ďalší postup. Tento subjekt môže kontaktovať na konzultáciu napr. zodpovedný pracovník (Z), realizátor (R), alebo ten, ktorý zháňa a dodáva informácie a podklady (DP).

I – subjekt, ktorý musí byť informovaný (zámer zjednocovania intervencií a postupov) štandardne od zodpovedného pracovníka (Z) – u ktorého sa informácie zbierajú, príp. priamo od realizátora (R), ktorý o tom informuje zároveň aj zodpovedného pracovníka (Z).

DP – subjekt, ktorý dodáva podklady, informácie (a sám ich zháňa z jemu dostupných zdrojov) a to hlavne zodpovednému pracovníkovi (Z), príp. realizátorovi (R) – ak je to takto dohodnuté napr. na prípadovej konferencii, resp. je zodpovedným pracovníkom (Z) na túto činnosť poverený.

Pozn.: V tabuľke prehľadu kompetencií viazaných na procesy práce s rodinou v sanácii, je činnosť orgánu SPODaSK rozdelená medzi zodpovedného pracovníka SPODaSK za vedenie prípadu a rodinného asistenta. Týmto rozdelením sledujeme oddelenie rozhodovacej právomoci, hodnotenia a koordinácie spolupôsobiacich subjektov od realizácie aktivít smerujúcich k pomoci rodine. Rodinný asistent tak môže realizovať a realizuje kompetencie podľa navrhnutých postupov a kompetencií jemu zverených. Do zodpovednosti spadajú aj kompetencie ohľadne voľby postupov a voľby možných riešení – rodinný asistent túto kompetenciu realizuje na základe poverenia zo strany zodpovedného pracovníka SPODaSK. V prípade, ak vedenie odd. SPODaSK vyhodnotí ako účelné spojenie úloh a kompetencií zodpovedného pracovníka SPODaSK za vedenie prípadu a rodinného asistenta do jednej osoby (napr. z kapacitných a iných dôvodov), tieto kompetencie sa spájajú a prechádzajú na zodpovedného pracovníka SPODaSK. (Toto sa vzťahuje na kompetencie v celom procese sanácie rodiny).

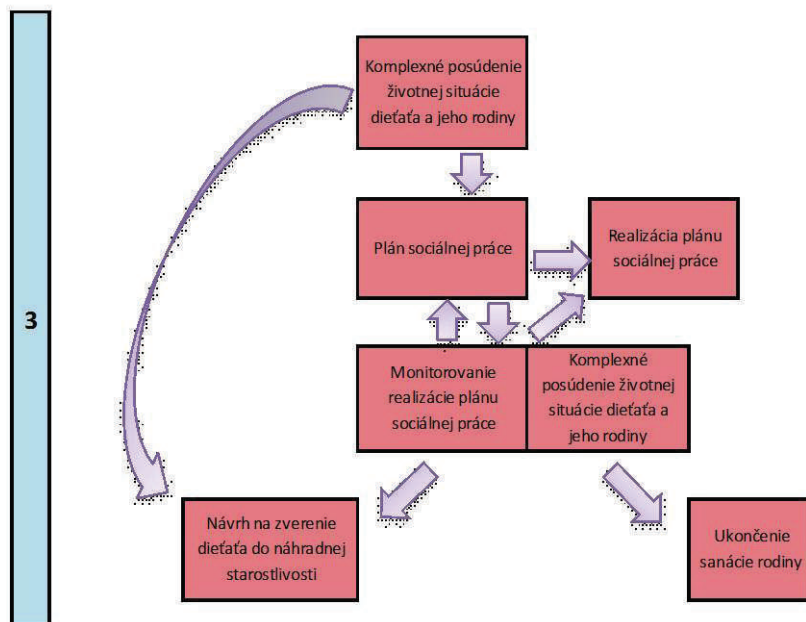
2.2.3 Zhrnutie metodických nástrojov a postupov

- *Indikátory pre zaradenie/nezaradenie rodiny do procesu sanácie*

2.3 Sanácia rodiny, v ktorej je dieťa ohrozené, s cieľom predísť vyňatiu dieťaťa z rodinného prostredia

2.3.1 Popis procesov

Schéma č. 4 Procesy práce s rodinou, v ktorej je dieťa ohrozené, s cieľom predísť vyňatiu dieťaťa z rodinného prostredia



Komplexné posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny

Zodpovedný pracovník SPODaSK, príp. rodinný asistent zisťuje relevantné informácie od zainteresovaných subjektov (obec, škola, lekár, AS a pod.) o situácii dieťaťa a jeho rodiny a konzultuje s nimi možnosti riešenia problematických oblastí, resp. možnosti zníženia ohrozenia dieťaťa a obnovenia funkcií rodiny z dostupných zdrojov (napr. aj s pomocou týchto zainteresovaných subjektov).

Pre tento účel je možné využiť metódu **prípadovej konferencie** (viď. kapitola 3.15), na ktorej dôjde ku komplexnému posúdeniu životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny (vhodné využiť materiál „Posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny“ z IN 67/2012 a **Posúdenie zdrojov a možností rodiny** - viď. kapitola 3.13) a k vytvoreniu plánu sociálnej práce, ktorý v závere schváli zodpovedný pracovník SPODaSK za vedenie prípadu.

Plán sociálnej práce

Plán sociálnej práce obsahuje komplexné zhodnotenie potrieb dieťaťa, mieru jeho ohrozenia, postup práce členov multidisciplinárneho tímu s dieťaťom a jeho rodinou a **identifikované oblasti a ciele sanácie rodiny** – viď. kapitola 3.2.

Pre tvorbu a vyhodnocovanie plánu sociálnej práce sa odporúča využiť metodiku **prípadovej konferencie** (viď. kapitola 3.15). Pred zvolaním prípadovej konferencie je potrebné vyhodnotiť, či je

rodina vhodná na zaradenie do procesu sanácie a na tento účel je vhodné využiť **Indikátory pre zaradenie/nezaradenie rodiny do procesu sanácie** – vid'. kapitola 3.3.

Pri príprave rodiny na prípadovú konferenciu je vhodné využívať **motivačný rozhovor s prvkami validizácie** (vid'. kapitola 3.10). Bližšie o plánovaní sociálnej práce pri vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (vid'. IN – 067/2012).

Pri plánovaní sociálnej práce by mal byť kladený dôraz na podporu participácie rodiny. Rodina by mala byť v princípe prizývaná do procesu voľby služieb a programov, aby jej boli čo najviac „šité na mieru“ a rodina bola vnútorne motivovaná ich prijímať.

Ak sú možnosti obnovenia funkcií rodiny z dostupných zdrojov vyhodnotené pozitívne (rodina má dostatok zdrojov a možností) a je vysoko motivovaná ku zmene, prijímanie služieb rodinou je na báze dobrovoľnosti. Rodina by však zároveň mala byť zodpovedným pracovníkom SPODaSK upozornená, že ak sa situácia dieťaťa nedostatočným riešením problému zhorší, pristúpi sa k opatreniam SPODaSK, ktoré sa udeľujú aj bez súhlasu rodiča a to v prípadoch vážneho ohrozenia dieťaťa, ktoré na vhodnom príklade konkretizuje (**motivačný rozhovor s pomenovaním konzekvencií neriešenia situácie, ktorá dieťa ohrozuje** – vid'. kapitola 3.9).

Ak sú možnosti zníženia ohrozenia dieťaťa a obnovenia funkcií rodiny z dostupných zdrojov vyhodnotené ako nízke (rodina má nedostatok zdrojov a možností), ale je motivovaná ku zmene a k spolupráci s odborníkmi, je potrebné plán práce zamerať na vyhľadávanie, posilňovanie a využívanie zdrojov rodiny (**motivačný rozhovor s prvkami validizácie**, vid'. kapitola 3.10), **sieťovanie** služieb, programov a zdrojov komunity (vid'. kapitola 3.21), **sprostredkovanie odborných programov a služieb realizovaných akreditovaným subjektom** (vid'. kapitola 3.24).

Ak sú možnosti zníženia ohrozenia dieťaťa a obnovenia funkcií rodiny z dostupných zdrojov vyhodnotené ako nízke (rodina má nedostatok zdrojov a možností) a rodina je vo fáze prekontemplácie (kedy ešte ani nezačala uvažovať o zmene, svoj problém si neuvedomuje), pristúpi pracovník k hľadaniu osôb (**sieťovanie** – vid'. kapitola 3.21), ktoré sú schopné u rodičov (resp. u dieťaťa, ak problém súvisí s jeho správaním) postupne vyvolávať pochybnosti a posilnenie vnímania nebezpečia a problémov, ktoré pretrvávajúce správanie prináša. Efektívna je voľba postupov zvyšujúcich sebauvedomenie a sebaaprehodnocovanie klienta (**motivačné rozhovory, s cieľom podporiť rodinu v procese realizácie zmeny** – vid'. kapitola 3.8).

Práca s takouto rodinou je veľmi náročná a frustruje odborníkov, preto je vhodné sa zamerať aj na ich podporu a napr. pristúpiť aj k **motivačnej prípadovej konferencii** (vid'. kapitola 3.7), v ktorej sa zamerajú na hľadanie ďalších spôsobov, ako rodinu zmotivovať pre spoluprácu.

Realizácia plánu sociálnej práce

Realizácia plánu sociálnej práce predpokladá aktívnu participáciu rodiny a poskytnutie podpory rodine zo strany zainteresovaných odborníkov z multidisciplinárneho tímu. Členmi multidisciplinárneho tímu sú hlavne odborníci, ktorí aktuálne s rodinou pracujú, resp. sú s ňou v kontakte, odborníci, ktorí s rodinou v minulosti pracovali a majú dôležité informácie pre ďalšiu prácu resp. mali vytvorený dobrý vzťah s rodinou, ktorý je možné obnoviť a ďalší zástupcovia, ktorí môžu byť užitoční v procese sanácie (konkrétne: zodpovedný pracovník SPODaSK za vedenie prípadu, rodinný asistent, sociálny pracovník obce, komunitný sociálny pracovník, pracovník akreditovaného subjektu, a ďalší napr. lekári, pracovníci škôl, poradenských zariadení, nízkoprahových zariadení, občasní aktivisti, podporné osoby rodiny a pod.).

Za realizáciu jednotlivých častí plánu sociálnej práce sú zodpovední tí, ktorí sú realizáciou poverení.

Základom sociálnej práce s rodinou sú **terénna sociálna práca** (viď. kapitola 3.25) a **sociálne a výchovné poradenstvo**, ktoré je efektívne dopĺňať ďalšími metódami práce a postupmi:

- **Motivačné rozhovory, s cieľom podporiť rodinu v procese realizácie zmeny** (viď. kapitola 3.8),
- **Motivačné rozhovory, s prvkami validizácie** (viď. kapitola 3.10),
- **Program rozvoja rodičovských zručností** (viď. kapitola 3.18),
- **Sieťovanie** (viď. kapitola 3.21),
- **Sprostredkovanie odborných programov a služieb realizovaných akreditovaným subjektom** (viď. kapitola 3.24),
- **Rodinná mediácia** (viď. kapitola 3.20),
- **Sprevádzanie** (viď. kapitola 3.23),
- **Advokácia - pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov** (viď. kapitola 3.1),
- **Rodinná konferencia** (viď. kapitola 3.19),
- **Krízová intervencia** (viď. kapitola 3.4),
- **Sociálne služby na podporu rodiny s deťmi a podporné služby podľa zákona 448/2008 Z. z. v platnom znení** (viď. kapitola 3.22),
- a iné.

O významných skutočnostiach z realizácie plánovaných aktivít ich realizátor informuje ostatných participujúcich na pláne sociálnej práce a zodpovedného pracovníka SPODaSK, ktorý je koordinátorom spolupôsobiacich subjektov.

Monitorovanie realizácie plánu sociálnej práce

Rodinný asistent, príp. zodpovedný pracovník SPODaSK vykonáva **monitorovanie realizovaných opatrení SPODaSK, programov a služieb pre rodinu** (viď. kapitola 3.6). Zisťuje či rodina aktívne spolupracuje na stanovených cieľoch a tiež to, ako sa plánované činnosti realizujú (získava podklady pre hodnotenie ich efektivity). Na základe zistení z monitorovania vypracováva záznamy, ktoré predkladá zodpovednému pracovníkovi SPODaSK, ktorý hodnotí ich efektivitu a účelnosť.

Ak naplánované programy a služby nie sú rodine poskytované, príp. rodina neprejavila o ne záujem, alebo poskytované programy a služby neplnia svoj účel, zodpovedný pracovník SPODaSK, na základe týchto zistení, zvolí ďalší postup (napr. odporúčanie obci nasieťovať iné služby, zapojenie akreditovaného subjektu a pod.).

Zodpovedný pracovník SPODaSK sa tiež môže pre aktivizáciu rodiny rozhodnúť pre zvolanie **motivačnej prípadovej konferencie** (viď. kapitola 3.7) zainteresovaných subjektov.

Ak rodina začne aktívne spolupracovať s odborníkmi multidisciplinárneho tímu na riešení svojej situácie, zodpovedný pracovník SPODaSK, rodinný asistent a ďalší zainteresovaní odborníci podporujú motiváciu rodiny k ďalšej aktivite využívaním **motivačného rozhovoru s prvkami validizácie** (viď kapitola 3.10).

V prípade zistenia akútnej potreby zmeny plánu sociálnej práce (zmeny cieľov a postupov práce s rodinou), ktorá neznesie odklad (odklad do plánovaného termínu ďalšej prípadovej konferencie), zodpovedný pracovník SPODaSK zabezpečí aspoň informovanie zainteresovaných subjektov o tejto skutočnosti. Informuje ich osobne alebo tým poverí rodinného asistenta.

Komplexné posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny

Posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny **je opäť aktuálne** po uplynutí dohodnutej doby realizácie opatrení a služieb pre rodinu, ktoré zabezpečuje multidisciplinárny tím pod koordináciou zodpovedného pracovníka SPODaSK. S cieľom adekvátnej výmeny dôležitých informácií a zhodnotenia zistených skutočností v multidisciplinárnom tíme je účelné **zvolať prípadovú konferenciu** (viď. kapitola 3.15).

Ak sa zistí, že sa miera ohrozenia dieťaťa v rodine zvyšuje, resp. pretrváva vysoká miera ohrozenia dieťaťa v rodine a to napriek realizovaným opatreniam, programom a službám, vychádzajúc z plánu sociálnej práce, zodpovedný pracovník SPODaSK zváži podanie návrhu na zverenie dieťaťa do niektorej z foriem náhradnej starostlivosti a zabezpečí informovanie zainteresovaných subjektov a rodiny o tejto skutočnosti. Na túto skutočnosť zodpovedný pracovník SPODaSK zabezpečí prípravu rodiny a špeciálne dieťaťa s dôrazom na minimalizáciu traumatizácie dieťaťa spojenej s jeho vyňatím z rodinného prostredia. Pre tento účel je vhodné do procesu prípravy zaangażovať osobu/ osoby, ktoré majú s dieťaťom vytvorený pozitívny vzťah a zladiť s nimi ďalší postup (**príprava dieťaťa a jeho rodiny na vyňatie z rodinného prostredia** - viď. kapitola 3.16).

Ak sa naopak vyhodnotí, že miera ohrozenia dieťaťa sa znížila a rodina je stabilizovaná, zodpovedný pracovník SPODaSK rozhodne o ukončení sanácie rodiny.

Ukončenie sanácie rodiny

Po úspešnom ukončení intenzívnych koordinovaných programov a služieb pre rodinu, spravidla po **záverečnej vyhodnocovacej prípadovej konferencii** (viď. kapitola 3.15) je sanácia rodiny ukončená. Zodpovedný pracovník SPODaSK, resp. rodinný asistent o tom informuje zainteresované subjekty a zvlášť obec, ktorá v rámci svojich kompetencií rodinu následne priebežne monitoruje, príp. poskytuje rodine určité preventívne služby a poradenstvo. Rodinný asistent vykonáva občasné monitorovanie situácie v rodine (napr. raz za 3 mesiace) a konzultuje zistené s pracovníkmi obce a zodpovedným pracovníkom SPODaSK. V prípade, že rodina jeden rok po ukončení sanácie adekvátne zabezpečuje svoje funkcie, monitorovanie zo strany orgánu SPODaSK končí. O takomto ukončení vypracuje zodpovedný pracovník SPODaSK, za spolupráce rodinného asistenta, písomnú správu, ktorú doručí rodine, príp. ďalším zainteresovaným subjektom (napr. obci), ktorí sú s rodinou v kontakte/ resp. rodine poskytujú preventívne služby v danom čase. Rodina aj naďalej ostáva v evidencii orgánu SPODaSK.

2.3.2 Kompetencie

Tabuľka č. 3 Prehľad kompetencií viazaných na procesy práce s rodinou, v ktorej je dieťa ohrozené, s cieľom predísť vyňatiu dieťaťa z rodinného prostredia

		zodpovedný pracovník orgánu SPODaSK za vedenie prípadu	rodinný asistent na SPODaSK	sociálny pracovník obce	sociálny pracovník AS, ktorý pracuje s rodinou	sociálny pracovník zariadenia na výkon inštitucionálnej starostlivosti, kde je dieťa umiestnené	zariadenie sociálnych služieb, ktoré poskytuje službu rodine	komunitný pracovník	Náhradná rodina	iní: referát, učiteľ, škola, školské zariadenia, lekár, polícia, CPPPaP, charita, a pod.
Komplexné posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny		Z/R	R	DP/K/I	DP/K/I		DP/K/I	DP		DP/K
Plán sociálnej práce	sieťovanie	Z/R	R	R	R					
	tvorba plánu práce	Z/R	R	R/K	R/K		K	K		K
	spísanie plánu	Z/R	R	I	I		I			
Realizácia plánu sociálnej práce		Z/R	R	R	R		R	R		R
Monitorovanie realizácie plánu sociálnej práce		Z/R	R	PD/I	PD/I		DP	DP		DP
Komplexné posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny		Z/R	R	DP/K/I	DP/K/I		DP/K/I	DP		DP/K
Ukončenie sanácie rodiny		Z/R	DP/K/I	DP/K/I	DP/K/I		DP/K/I	DP/K/I		DP/K

Výklad použitých skratiek:

Výklad použitých skratiek:

Z – zodpovedný pracovník/ koordinátor, ktorý má dohliadať na to, aby daná aktivita alebo proces bol vykonaný. Zbiera relevantné informácie od členov multidisciplinárneho tímu a zabezpečuje priebežné hodnotenie efektivity realizovaných aktivít a procesov.

Z/R – je zodpovedný za to, aby daná aktivita alebo proces bol vykonaný, hodnotí jeho efektivitu/ účelnosť a môže danú aktivitu/proces prípadne realizovať aj sám (ak nie je možné jej zabezpečenie napr. rodinným asistentom alebo akreditovaným subjektom a pod.). Ak je to jeho originálna kompetencia, aktivitu realizuje sám (v tabuľke je v takomto prípade R zvýraznené na hrubo).

Ak aktivitu realizujú viacerí, ten, kto je zodpovedný (Z), je zodpovedný za koordináciu ich intervencií a postupov (ich súčinnosť: vzájomné informovanie sa, nedupľovanie intervencií, ich vzájomné dopĺňanie a pod.).

R – subjekt realizujúci danú aktivitu je zodpovedný za jej kvalitu, za to, aby bol činným článkom multidisciplinárneho tímu, kde každý nesie svoju zodpovednosť za to, na čom sa napr. na prípadovej konferencii dohodnú. Je zodpovedný aj za informovanie o realizovanej činnosti a jej efektivite zodpovednému pracovníkovi (Z).

K – subjekt, ktorý konzultuje situáciu, ďalší postup. Tento subjekt môže kontaktovať na konzultáciu napr. zodpovedný pracovník (Z), realizátor (R), alebo ten, ktorý zháňa a dodáva informácie a podklady (DP).

I – subjekt, ktorý musí byť informovaný (zámer zjednocovania intervencií a postupov) štandardne od zodpovedného pracovníka (Z) – u ktorého sa informácie zbierajú, príp. priamo od realizátora (R), ktorý o tom informuje zároveň aj zodpovedného pracovníka (Z).

DP – subjekt, ktorý dodáva podklady, informácie (a sám ich zháňa z jemu dostupných zdrojov) a to hlavne zodpovednému pracovníkovi (Z), príp. realizátorovi (R) – ak je to takto dohodnuté napr. na prípadovej konferencii, resp. je zodpovedným pracovníkom (Z) na túto činnosť poverený.

Pozn.: V tabulke prehľadu kompetencií viazaných na procesy práce s rodinou v sanácii, je činnosť orgánu SPODaSK rozdelená medzi zodpovedného pracovníka SPODaSK za vedenie prípadu a rodinného asistenta. Týmto rozdelením sledujeme oddelenie rozhodovacej právomoci, hodnotenia a koordinácie spolupôsobiacich subjektov od realizácie aktivít smerujúcich k pomoci rodine. Rodinný asistent tak môže realizovať a realizuje kompetencie podľa navrhnutých postupov a kompetencií jemu zverených. Do zodpovednosti spadajú aj kompetencie ohľadne voľby postupov a voľby možných riešení – rodinný asistent túto kompetenciu realizuje na základe poverenia zo strany zodpovedného pracovníka SPODaSK. V prípade, ak vedenie odd. SPODaSK vyhodnotí ako účelné spojenie úloh a kompetencií zodpovedného pracovníka SPODaSK za vedenie prípadu a rodinného asistenta do jednej osoby (napr. z kapacitných a iných dôvodov), tieto kompetencie sa spájajú a prechádzajú na zodpovedného pracovníka SPODaSK. (Toto sa vzťahuje na kompetencie v celom procese sanácie rodiny).

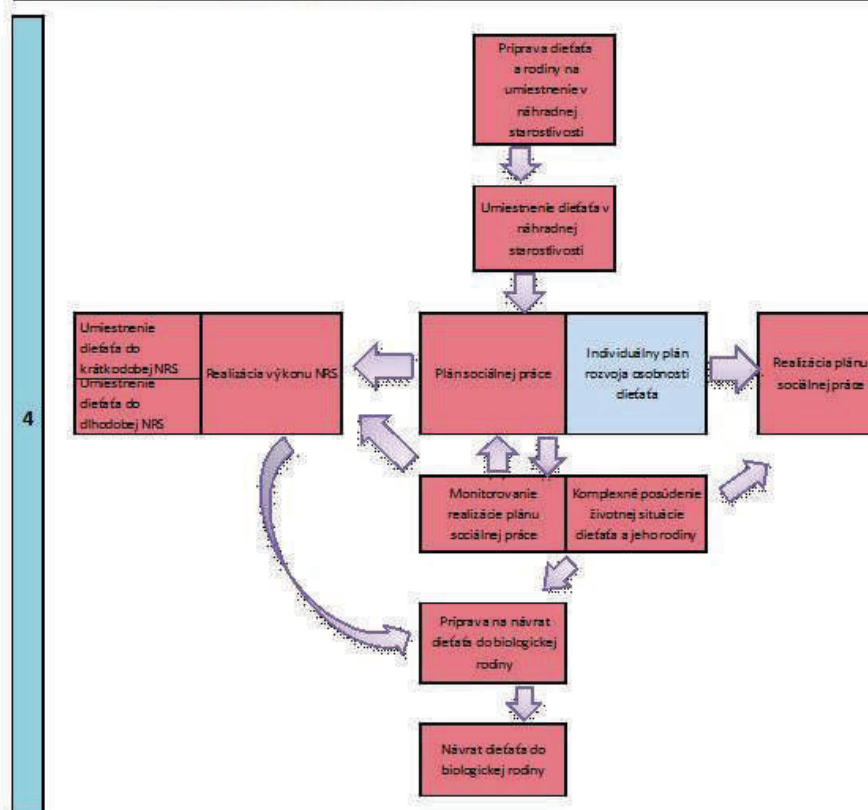
2.3.3 Zhrnutie metodických nástrojov a postupov

- *Advokácia – pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov*
- *Identifikácia oblastí sanácie rodiny*
- *Indikátory pre zaradenie/nezaradenie rodiny do procesu sanácie*
- *Krízová intervencia*
- *Monitorovanie realizovaných opatrení SPODaSK, programov a služieb pre rodinu*
- *Motivačná prípadová konferencia*
- *Motivačné rozhovory s cieľom podporiť rodinu v procese realizácie zmeny*
- *Motivačné rozhovory s pomenovaním konzekvencií neriešenia situácie, ktorá dieťa ohrozuje*
- *Motivačné rozhovory s prvkami validizácie*
- *Posúdenie zdrojov a možností rodiny*
- *Prípadová konferencia*
- *Program rozvoja rodičovských zručností*
- *Rodinná konferencia*
- *Rodinná mediácia*
- *Sieťovanie*
- *Sociálne služby na podporu rodiny s deťmi a podporné služby, podľa zákona 448/2008 Z.z v platnom znení*
- *Sprevádzanie*
- *Sprostredkovanie odborných programov a služieb realizovaných akreditovaným subjektom*
- *Terénna sociálna práca s rodinou*

2.4 Sanácia rodiny, z ktorej je dieťa vyňaté

2.4.1 Popis procesov

Schéma č. 5 Procesy práce s rodinou, z ktorej je dieťa vyňaté



Návrh na zverenie dieťaťa do náhradnej starostlivosti

Po zistení, že sa miera ohrozenia dieťaťa v rodine zvyšuje, resp. pretrváva vysoká miera ohrozenia dieťaťa v rodine a to napriek realizovaným opatreniam, programom a službám, vychádzajúcich z plánu sociálnej práce, zodpovedný pracovník SPODaSK podáva návrh na zverenie dieťaťa do niektorej z foriem náhradnej rodinnej starostlivosti, príp. rieši situáciu bezodkladným podaním návrhu na vydanie predbežného opatrenia a umiestnenie dieťaťa do náhradnej rodinnej starostlivosti alebo do inštitucionálnej starostlivosti.

Podnet na súd vo veci zverenia dieťaťa do náhradnej starostlivosti môže vo výnimočných situáciách podať aj obec alebo akreditovaný subjekt alebo iná fyzická alebo právnická osoba, prípadne súd koná aj bez návrhu.

Podaniu návrhu musí predchádzať vyhľadávanie vhodnej náhradnej rodiny, ktorá by mohla zabezpečiť starostlivosť o dieťa na nevyhnutne dlhú dobu. Vyhľadávanie realizuje zodpovedný pracovník SPODaSK, za pomoci rodinného asistenta, obce, príp. akreditovaného subjektu, v bezprostrednom okolí rodiny, u širšej rodiny a príbuzných a v obci.

Ak sa takáto rodina nenájde, zodpovedný pracovník SPODaSK starostlivo a citlivo zváži záujmy a potreby dieťaťa, možnosti a perspektívy sanácie rodinného prostredia dieťaťa a bez zbytočných prieťahov predloží určenému úradu PSVR spisovú dokumentáciu dieťaťa pre účely sprostredkovania náhradnej rodinnej starostlivosti.

O týchto skutočnostiach zabezpečí zodpovedný pracovník SPODaSK informovanie zainteresovaných subjektov a rodiny.

Príprava dieťaťa a rodiny na vyňatie a umiestnenie v náhradnej starostlivosti

Zodpovedný pracovník SPODaSK má zodpovednosť za zabezpečenie adekvátnej prípravy dieťaťa a jeho rodiny na vyňatie a umiestnenie v náhradnej starostlivosti, s cieľom minimalizácie traumatizácie dieťaťa spojenej s jeho vyňatím z rodinného prostredia (s odvolaním sa na §30 ods. 3 zákona 305/2005 Z. z.). Prípravu je možné realizovať s ďalšími poverenými odborníkmi (napr. z akreditovaného subjektu, obce, psychológa a pod.). Pre tento účel je vhodné do procesu prípravy zaangažovať osobu/ osoby, ktoré majú s dieťaťom vytvorený pozitívny vzťah a zladiť s nimi ďalší postup (**Príprava dieťaťa a jeho rodiny na vyňatie z rodinného prostredia**, vid'. kapitola 3.16 a **Príprava náhradnej rodiny na príchod dieťaťa**, vid'. kapitola 3.17).

Pre všetkých zainteresovaných odborníkov a rodinu je nevyhnutné definovať časové rámce, v ktorých sa udeje proces umiestňovania dieťaťa, časový rámec na úpravu pomerov rodiny a identifikovať podmienky, za ktorých bude návrat dieťaťa do rodiny bezpečný a na základe následného súdneho konania prehodnotený. Stanovovanie týchto rámcov je v kompetencii multidisciplinárneho tímu okolo rodiny.

Umiestnenie dieťaťa v náhradnej starostlivosti

Realizáciu umiestnenia dieťaťa do náhradnej starostlivosti v prípade, že ju nezabezpečia rodičia v zmysle právoplatného rozhodnutia súdu, zabezpečí zodpovedný pracovník SPODaSK, v spolupráci s rodinou dieťaťa a náhradnými rodičmi, resp. odborným zamestnancom zariadenia na výkon rozhodnutia súdu, ktorí sú na túto skutočnosť dopredu pripravení. Zodpovedný pracovník SPODaSK zabezpečí premiestnenie dieťaťa citlivo, v nadväznosti na realizovanú prípravu, s ohľadom na vek dieťaťa, jeho stav a špecifické potreby. V prípade nespolupráce rodičov pri zabezpečení umiestnenia dieťaťa podáva zodpovedný pracovník SPODaSK súdu návrh na výkon súdneho rozhodnutia.

Plán sociálnej práce

Plán sociálnej práce obsahuje komplexné zhodnotenie životnej situácie a potrieb dieťaťa, životnej situácie rodiny (využitie materiálu „Posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny“ z IN 67/2012, **Posúdenie zdrojov a možností rodiny** – vid'. kapitola 3.13) a postup práce členov multidisciplinárneho tímu s dieťaťom a jeho rodinou. Do tvorby a vyhodnocovania plánu sociálnej práce je vhodné zapojiť zainteresovaných odborníkov multidisciplinárneho tímu a na to využiť metodiku **prípadovej konferencie** (vid'. kapitola 3.15).

Zodpovedný pracovník SPODaSK prehodnotí, kto z pôvodného multidisciplinárneho tímu zostáva a koho do multidisciplinárneho tímu prizvať. Keďže tento plán zahŕňa aj výkon náhradnej starostlivosti, zodpovedný pracovník SPODaSK do tímu prizýva fyzickú osobu u ktorej sa realizuje náhradná rodinná starostlivosť (náhradná osobná starostlivosť alebo pestúnska starostlivosť), resp. pracovníka zariadenia, v ktorom je dieťa umiestnené.

Pri plánovaní sociálnej práce by mal byť kladený dôraz na podporu participácie biologickej rodiny dieťaťa. Rodina by mala byť v princípe prizývaná do procesu voľby služieb a programov, aby jej boli čo najviac „šité na mieru“ a rodina bola vnútorne motivovaná ich prijímať. Pri príprave rodiny na prípadovú konferenciu je vhodné využívať **motivačný rozhovor s prvkami validizácie** (viď. kapitola 3.10). Ak rodina odmieta participáciu na tvorbe plánu sociálnej práce, mala by aspoň dostať od kompetentných odborníkov orgánu SPODaSK možnosť sa s týmto plánom oboznámiť. Ak je dieťa schopné vyjadrenia k plánu sociálnej práce, zohľadňuje sa jeho názor. Obsah plánu sociálnej práce upravuje IN-067/2012.

Ak je vyhodnotené, že sú reálne možnosti obnovenia funkcií rodiny z dostupných zdrojov (rodina má dostatok zdrojov a možností pre obnovu svojich funkcií) a rodina prejavuje záujem spolupracovať na riešení svojej situácie, s cieľom návratu dieťaťa, zodpovedným pracovníkom SPODaSK sú definované podmienky, za ktorých bude možné dieťaťa vrátiť – preformulované do cieľov sanácie rodiny (v tomto kontexte je vhodné využiť: **metódu SMART na definovanie cieľov**, viď. kapitola 3.5). Vzhľadom na definované ciele a zdroje rodiny, sa rodine ponúknu podporné služby sanácie rodiny (**sieťovanie**, viď. kapitola 3.21 a **sprostredkovanie odborných programov a služieb realizovaných akreditovaným subjektom**, viď. kapitola 3.24). V čase, keď je dieťa z rodiny vyňaté, je zvlášť dôležité pracovať s lehotami a termínmi pre jednotlivé ciele. Biologická rodina aj náhradná rodina by mala byť so stanovenými termínmi jasne oboznámená a vedená k zmysluplnému a zodpovednému využitiu stanoveného času.

Plán sociálnej práce v závere schváli zodpovedný pracovník SPODaSK za vedenie prípadu. Bližšie o plánovaní sociálnej práce pri vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (viď. IN – 067/2012).

Individuálny plán rozvoja osobnosti dieťaťa

Individuálny plán rozvoja osobnosti dieťaťa vypracováva zariadenie, v ktorom je dieťa umiestnené. Pracovník zariadenia je zodpovedný za to, aby individuálny plán rozvoja osobnosti dieťaťa bol v súlade s plánom sociálnej práce s rodinou. Rodina by mala byť prizvaná k aktívnej participácii na tvorbe individuálneho plánu rozvoja osobnosti dieťaťa, resp. aspoň dostať od kompetentných odborníkov možnosť, sa s týmto plánom oboznámiť.

Realizácia plánu sociálnej práce

Plán sociálnej práce realizujú odborníci zo zainteresovaných subjektov. V tejto etape je nevyhnutné dbať na to, aby práca s biologickou rodinou prebiehala v súlade so starostlivosťou o dieťa v náhradnej rodinnej starostlivosti, príp. v zariadení.

Ak zodpovedný pracovník SPODaSK, príp. rodinný asistent sprostredkuje rodine program alebo služby akreditovaného subjektu, informuje o tom zainteresované subjekty (obec, detský domov a pod.). Ak rodič z vlastnej iniciatívy vyhledá akreditovaný subjekt a uzavru spolu dohodu o spolupráci, akreditovaný subjekt, so súhlasom rodiča, informuje orgán SPODaSK o nadviazaní spolupráce s rodinou.

Základom sociálnej práce s rodinou sú **terénna sociálna práca** (viď. kapitola 3.25) a **sociálne a výchovné poradenstvo**, ktoré je efektívne dopĺňať ďalšími metódami práce a postupmi:

- **Podpora udržania vzťahu medzi rodičom a dieťaťom** (viď. kapitola 3.12),
- **Motivačné rozhovory, s cieľom podporiť rodinu v procese realizácie zmeny** (viď. kapitola 3.8),
- **Motivačné rozhovory, s prvkami validizácie** (viď. kapitola 3.10),
- **Program rozvoja rodičovských zručností** (viď. kapitola 3.18),
- **Sieťovanie** (viď. kapitola 3.21),
- **Sprostredkovanie odborných programov a služieb realizovaných akreditovaným subjektom** (viď. kapitola 3.24),
- **Rodinná mediácia** (viď. kapitola 3.20),
- **Sprevádzanie** (viď. kapitola 3.23),
- **Advokácia - pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov** (viď. kapitola 3.1),
- **Rodinná konferencia** (viď. kapitola 3.19),
- **Krízová intervencia** (viď. kapitola 3.4),
- **Sociálne služby na podporu rodiny s deťmi a podporné služby podľa zákona 448/2008 Z. z. v platnom znení** (viď. kapitola 3.22),
- **Opatrenia SPODaSK finančného charakteru** – povinnosť obce prispieť na úpravu rodinných pomerov dieťaťa vrátane bytových a sociálnych, alebo vyčleniť finančné prostriedky na vyhľadanie a utvorenie náhradného rodinného prostredia, prispieť dieťaťu na tvorbu úspor, ak sú splnené podmienky zákona, a poskytovanie príspevku na dopravu a poskytovanie príspevku na stravu detským domovom.
- a iné.

O významných skutočnostiach z realizácie plánovaných aktivít, ich realizátor informuje zodpovedného pracovníka SPODaSK, ktorý je koordinátorom spolupôsobiacich subjektov. Zodpovedný pracovník SPODaSK stanoví lehoty priebežného hodnotenia realizácie plánu sociálnej práce.

V prípade ak sanácia rodiny predpokladá dlhšie realizačné obdobie (viac ako pol roka), zodpovedný pracovník SPODaSK iniciuje bez zbytočných prieťahov realizáciu náhradnej rodinnej starostlivosti (viď. IN 040/2011). V prípade, ak sa biologická rodina dieťaťa uspôsobí na prevzatie osobnej starostlivosti o dieťa, dieťa sa do biologickej rodiny bezodkladne vráti.

V prípade, že sa rozhodne o umiestnení dieťaťa do NRS, vytvorí sa v rámci plánu sociálnej práce postup realizácie NRS. Obsahom postupu realizácie NRS je najmä: príprava dieťaťa a náhradnej rodiny na príchod dieťaťa do NRS, úprava kontaktu dieťaťa s biologickou rodinou, podpora ich vzájomných väzieb, práca so životnou históriou dieťaťa, podpora jeho identity a ďalšie spôsoby podpory dieťaťa a jeho náhradnej rodiny počas trvania NRS.

Realizácia výkonu NRS

V súlade so základným ustanovením náhradnej starostlivosti v zákone o rodine 36/2005 Z. z., kde sa v §44 ods. 1 hovorí že, náhradná starostlivosť je súbor dočasných opatrení, ktoré nahradzujú osobnú starostlivosť rodiča o maloleté dieťa, pre potreby sanácie rodiny v tomto dokumente rozlišujeme podľa dĺžky potreby NRS pre dieťa dočasnú/ krátkodobú NRS, kde je predpoklad časovo limitovaného pobytu dieťaťa v náhradnej rodine v závislosti od procesu sanácie biologickej rodiny a dlhodobú NRS, kde sanácia neprebíha úspešne a jej trvanie nie je možné presne odhadnúť. V týchto dvoch formách sú rozdielne prístupy.

Umiestnenie dieťaťa do dočasnej/ krátkodobej náhradnej rodinnej starostlivosti

Zodpovedný pracovník SPODaSK v súčinnosti s pracovníkom, ktorý má na starosti rodinu, ktorá bude realizovať NRS za prizvania, príp. informovania zainteresovaného akreditovaného subjektu, zabezpečí umiestnenie dieťaťa v náhradnej rodine a ďalšiu podporu dieťaťa a jeho náhradnej rodiny. Zároveň priebežne zabezpečuje informovanosť biologickej rodiny o stave dieťaťa a podporu adekvátneho kontaktu dieťaťa s jeho biologickou rodinou, resp. sociálnym prostredím, z ktorého pochádza a to so zreteľom na najlepší záujem dieťaťa (viď. kapitola 3.12).

Umiestnenie dieťaťa do dlhodobej náhradnej rodinnej starostlivosti

Zodpovedný pracovník v súčinnosti s pracovníkom, ktorý má na starosti rodinu, ktorá bude realizovať NRS za prizvania, príp. informovania zainteresovaného akreditovaného subjektu, zabezpečí umiestnenie dieťaťa v dlhodobej náhradnej rodinnej starostlivosti a ďalšiu podporu dieťaťa a jeho náhradnej rodiny, v prípade ak sanácia neprebíha úspešne alebo jej trvanie nie je možné odhadnúť. Zároveň priebežne zabezpečuje informovanosť biologickej rodiny o stave dieťaťa a podporu adekvátneho kontaktu dieťaťa s jeho biologickou rodinou, resp. sociálnym prostredím z ktorého pochádza a to so zreteľom na najlepší záujem dieťaťa (viď. kapitola 3.12).

Zodpovedný pracovník SPODaSK, resp. rodinný asistent, poskytuje, resp. nasieťuje podporné služby a programy pre dieťa a náhradnú rodinu tak, aby boli naplnené ciele v pláne výkonu NRS. V prípade, ak sa vyskytne tenzia vo vzťahu medzi biologickou a náhradnou rodinou, je vhodné zrealizovať facilitované stretnutie, na ktorom sa vyjasnia záujmy, dohodnú pravidlá a posilní sa spolupráca biologickej a náhradnej rodiny v záujme dieťaťa. V prípade veľkého zaťaženia náhradnej rodiny, vzhľadom na špeciálne potreby dieťaťa, zabezpečí zodpovedný pracovník SPODaSK podporné a odľahčovacie služby a starostlivosť – napr. účasť na kluboch a svojpomocných skupinách náhradných rodín, víkendové pobyty a pod.. (Na zabezpečenie týchto služieb sa využíva **sieťovanie**, viď. kapitola 3.6 a **sprostredkovanie odborných programov a služieb realizovaných akreditovaným subjektom**, viď. kapitola 3.24).

Monitorovanie realizácie plánu sociálnej práce

Rodinný asistent, príp. zodpovedný pracovník SPODaSK vykonáva **monitorovanie realizovaných opatrení SPODaSK, programov a služieb pre rodinu** (viď. kapitola 3.6) obsiahnutých v pláne sociálnej práce – a to s biologickou rodinou, dieťaťom a rodinou, v ktorej sa realizuje NRS, príp. so zariadením, v ktorom je dieťa umiestnené. Zisťuje ako sa plánované činnosti smerujúce k stanoveným cieľom realizujú (získava podklady pre hodnotenie ich efektivity). Na základe zistení z monitorovania vypracováva záznamy a hodnotí ich efektivitu a účelnosť a následne zabezpečí aktualizáciu plánu sociálnej práce.

Zodpovedný pracovník SPODaSK sa môže pre aktivizáciu rodiny rozhodnúť pre zvolanie **motivačnej prípadovej konferencie** (viď. kapitola 3.7) zainteresovaných subjektov. Ak rodina začne aktívne spolupracovať s odborníkmi multidisciplinárneho tímu na riešení svojej situácie, zodpovedný pracovník SPODaSK, rodinný asistent a ďalší zainteresovaní odborníci, podporujú motiváciu rodiny k ďalšej aktivite využívaním **motivačného rozhovoru s prvkami validizácie** (viď. kapitola 3.10).

V prípade zistenia akútnej potreby zmeny plánu sociálnej práce (zmeny cieľov a postupov práce s rodinou), ktorá neznesie odklad (odklad do plánovaného termínu ďalšej prípadovej konferencie),

zodpovedný pracovník SPODaSK, prípadne rodinný asistent zabezpečí informovanie zainteresovaných subjektov o tejto skutočnosti.

Ak naplánované programy a služby nie sú rodine poskytované, príp. rodina neprejavila o ne záujem, alebo poskytované programy a služby neplnia svoj účel, zodpovedný pracovník SPODaSK, na základe týchto zistení, zvolí ďalší postup (napr. odporúčanie obci nasieťovať iné služby, zapojenie akreditovaného subjektu a pod.) alebo v prípade preukázanej nespôlupráce rodiny intervencie ukončí a vypracuje o tom úradný záznam.

Komplexné posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny

V prípade umiestnenia dieťaťa v náhradnom prostredí – náhradná rodina, krízové stredisko, detský domov, zodpovedný pracovník SPODaSK priebežne hodnotí napĺňanie dôležitých potrieb dieťaťa a v prípade potreby iniciuje nápravu, resp. realizáciu nových opatrení, služieb pre dieťa, za účelom zvýšenia kvality starostlivosti o dieťa (v súlade s dokumentom Quality for children).

Posúdenie životnej situácie dieťaťa v kontexte jeho rodiny **je opäť aktuálne** po uplynutí dohodnutej doby realizácie opatrení a služieb pre rodinu, ktoré zabezpečuje multidisciplinárny tím, pod koordináciou zodpovedného pracovníka SPODaSK. S cieľom adekvátnej výmeny dôležitých informácií a zhodnotenia zistených skutočností v multidisciplinárnom tíme, je účelné **zvolať prípadovú konferenciu** (viď. kapitola 3.15).

Ak sa v čase umiestnenia dieťaťa v zariadení zistí, že v dohodnutej lehote (napr. lehota stanovená súdom na úpravu rodinných pomerov v trvaní pol roka) nedochádza k adekvátnej obnove funkcií rodiny a to napriek realizovaným opatreniam, programom a službám, vychádzajúc z plánu sociálnej práce, príp. boli splnené podmienky na osvojiteľnosť dieťaťa, zodpovedný pracovník SPODaSK zasiela údaje o dieťati určenému orgánu SPODaSK, za účelom zapísania dieťaťa do prehľadu detí, ktorým treba sprostredkovať náhradnú rodinnú starostlivosť. Zodpovedný pracovník SPODaSK zabezpečí informovanie dieťaťa a jeho rodiny o tejto skutočnosti.

Príprava na návrat dieťaťa do biologickej rodiny

V prípade, ak dôjde ku adekvátnej úprave rodinných pomerov, zodpovedný pracovník SPODaSK, za súčinnosti ďalších odborníkov postupne pripraví dieťa a jeho rodinu na návrat.

Zodpovedný pracovník SPODaSK dohliadne aby starostlivosť v tomto štádiu bola zároveň poskytnutá aj rodine, ktorá realizovala náhradnú rodinnú starostlivosť. Načasovanie musí zohľadňovať najlepší záujem dieťaťa, predovšetkým jeho vývinové potreby. V tomto štádiu treba brať do úvahy aj nové vzniknuté vzťahové väzby dieťaťa a ďalší plán práce s dieťaťom sa musí zaoberať aj možnosťou udržania týchto väzieb. Prechod musí byť naplánovaný dostatočne citlivo pre všetkých zúčastnených, preto sa na jeho plánovaní musia podieľať všetci zainteresovaní – s dôrazom na účasť biologických rodičov, náhradných rodičov a dieťaťa, s ohľadom na jeho možnosti a schopnosti.

Návrat dieťaťa do biologickej rodiny

Návrat dieťaťa sa realizuje za súčinnosti rodiny a začína nová fáza sanácie rodiny – a to sanácia rodiny po návrate dieťaťa do rodiny.

2.4.2 Kompetencie

Tabuľka č. 4 Prehľad kompetencií viazaných na procesy práce s rodinou, z ktorej je dieťa vyňaté

		zodpovedný pracovník orgánu SPODaSK za vedenie prípadu	rodinný asistent na SPODaSK	sociálny pracovník obce	sociálny pracovník AS, ktorý pracuje s rodinou	sociálny pracovník zariadenia na výkon inštitucionálnej starostlivosti, kde je dieťa umiestnené	zariadenie sociálnych služieb, ktoré poskytuje službu rodine	komunitný pracovník	Náhradná rodina	iní: referát, učiteľ, škola, školské zariadenia, lekár, polícia, CPPPaP, charita, a pod.
Návrh na zverenie dieťaťa do náhradnej starostlivosti		Z/R	DP/I	DP/K/I	DP/K/I	K	DP/K	DP/K	K	DP/K
Príprava dieťaťa a rodiny na umiestnenie v náhradnej	príprava dieťaťa	Z/R			R					R
	príprava rodiny	Z/R			R					R
Umiestnenie dieťaťa v náhradnej starostlivosti		Z/R	I	I	I	I	I		I	
Plán sociálnej práce	tvorba plánu práce	Z/R	R	R/K/I	R/K/I	R/K/I				
	spísanie plánu	Z/R	R	I	I	I				
Individuálny plán rozvoja osobnosti dieťaťa	tvorba plánu práce	K/I	K/I	K/I	K/I	Z/R				
	spísanie plánu	I	I	I	I	Z/R				
Realizácia plánu sociálnej práce		Z/R	R/I	R/I	R/I	R/I	R/I	R/I		R/I
Realizácia plánu výkonu NRS		Z/R	R		R/DP/K/I	K			R/DP/I	K
Monitorovanie realizácie plánu sociálnej práce		Z/R	R	DP/I	DP/I	DP/I	DP	DP		DP
Komplexné posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny		Z/R	R	DP/K/I	DP/K/I	DP/K/I	DP/K	DP	DP/K (v prípade NOS)	DP/K
Príprava na návrat dieťaťa do biologickej rodiny		Z/R			R				R	
Návrat dieťaťa do biologickej rodiny		Z/R								

Výklad použitých skratiek:

Z – zodpovedný pracovník/ koordinátor, ktorý má dohliadať na to, aby daná aktivita alebo proces bol vykonaný. Zbiera relevantné informácie od členov multidisciplinárneho tímu a zabezpečuje priebežné hodnotenie efektivity realizovaných aktivít a procesov.

Z/R – je zodpovedný za to, aby daná aktivita alebo proces bol vykonaný, hodnotí jeho efektívnosť/ účelnosť a môže danú aktivitu/proces prípadne realizovať aj sám (ak nie je možné jej zabezpečenie napr. rodinným asistentom alebo akreditovaným subjektom a pod.). Ak je to jeho originálna kompetencia, aktivitu realizuje sám (v tabuľke je v takomto prípade R zvýraznené na hrubo).

Ak aktivitu realizujú viacerí, ten, kto je zodpovedný (Z), je zodpovedný za koordináciu ich intervencií a postupov (ich súčinnosť: vzájomné informovanie sa, nedupľovanie intervencií, ich vzájomné dopĺňanie a pod.).

R – subjekt realizujúci danú aktivitu je zodpovedný za jej kvalitu, za to, aby bol činným článkom multidisciplinárneho tímu, kde každý nesie svoju zodpovednosť za to, na čom sa napr. na prípadovej konferencii dohodnú. Je zodpovedný aj za informovanie o realizovanej činnosti a jej efektívnosti zodpovednému pracovníkovi (Z).

K – subjekt, ktorý konzultuje situáciu, ďalší postup. Tento subjekt môže kontaktovať na konzultáciu napr. zodpovedný pracovník (Z), realizátor (R), alebo ten, ktorý zháňa a dodáva informácie a podklady (DP).

I – subjekt, ktorý musí byť informovaný (zámer zjednocovania intervencií a postupov) štandardne od zodpovedného pracovníka (Z) – u ktorého sa informácie zbierajú, príp. priamo od realizátora (R), ktorý o tom informuje zároveň aj zodpovedného pracovníka (Z).

DP – subjekt, ktorý dodáva podklady, informácie (a sám ich zháňa z jemu dostupných zdrojov) a to hlavne zodpovednému pracovníkovi (Z), príp. realizátorovi (R) – ak je to takto dohodnuté napr. na prípadovej konferencii, resp. je zodpovedným pracovníkom (Z) na túto činnosť poverený.

Pozn.: V tabuľke prehľadu kompetencií viazaných na procesy práce s rodinou v sanácii, je činnosť orgánu SPODaSK rozdelená medzi zodpovedného pracovníka SPODaSK za vedenie prípadu a rodinného asistenta. Týmto rozdelením sledujeme oddelenie rozhodovacej právomoci, hodnotenia a koordinácie spolupôsobiacich subjektov od realizácie aktivít smerujúcich k pomoci rodine. Rodinný asistent tak môže realizovať a realizuje kompetencie podľa navrhnutých postupov a kompetencií jemu zverených. Do zodpovednosti spadajú aj kompetencie ohľadne voľby postupov a voľby možných riešení – rodinný asistent túto kompetenciu realizuje na základe poverenia zo strany zodpovedného pracovníka SPODaSK. V prípade, ak vedenie odd. SPODaSK vyhodnotí ako účelné spojenie úloh a kompetencií zodpovedného pracovníka SPODaSK za vedenie prípadu a rodinného asistenta do jednej osoby (napr. z kapacitných a iných dôvodov), tieto kompetencie sa spájajú a prechádzajú na zodpovedného pracovníka SPODaSK. (Toto sa vzťahuje na kompetencie v celom procese sanácie rodiny).

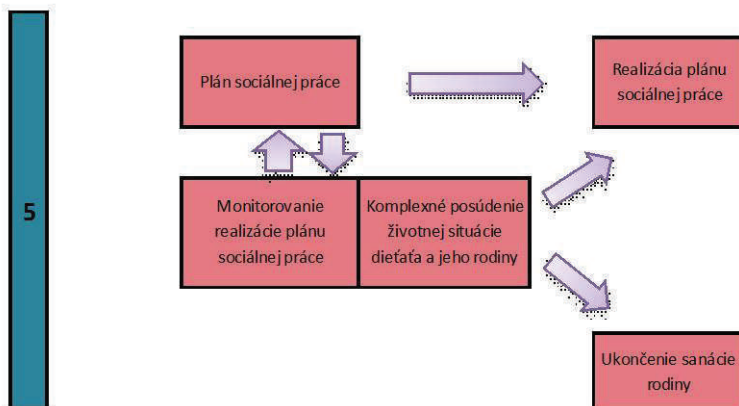
2.4.3 Zhrnutie metodických nástrojov a postupov

- **Advokácia – pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov**
- **Identifikácia oblastí sanácie rodiny**
- **Indikátory pre zaradenie/nezaradenie rodiny do procesu sanácie**
- **Krízová intervencia**
- **Metóda SMART-er na definovanie cieľov**
- **Monitorovanie realizovaných opatrení SPODaSK, programov a služieb pre rodinu**
- **Motivačná prípadová konferencia**
- **Motivačné rozhovory s cieľom podporiť rodinu v procese realizácie zmeny**
- **Motivačné rozhovory s pomenovaním konzekvencií neriešenia situácie, ktorá dieťa ohrozuje**
- **Motivačné rozhovory s prvkami validizácie**
- **Podpora udržania vzťahu medzi rodičom a dieťaťom**
- **Posúdenie zdrojov a možností rodiny**
- **Prípadová konferencia**
- **Príprava dieťaťa a jeho rodiny na vyňatie z rodinného prostredia**
- **Príprava náhradnej rodiny na príchod dieťaťa**
- **Program rozvoja rodičovských zručností**
- **Rodinná konferencia**
- **Rodinná mediácia**
- **Sieťovanie**
- **Sociálne služby na podporu rodiny s deťmi a podporné služby, podľa zákona 448/2008 Z.z v platnom znení**
- **Sprevádzanie**
- **Sprostredkovanie odborných programov a služieb realizovaných akreditovaným subjektom**
- **Terénna sociálna práca s rodinou**

2.5 Sanácia rodiny, po návrate dieťaťa do rodinného prostredia

2.5.1 Popis procesov

Schéma č. 6 Procesy práce s rodinou, po návrate dieťaťa do rodinného prostredia



Plán sociálnej práce

Po návrate dieťaťa z náhradnej starostlivosti, zodpovedný pracovník SPODaSK v súčinnosti s multidisciplinárnym tímom pripraví plán adaptácie dieťaťa a jeho rodiny na novovzniknutú situáciu a vymedzí kompetencie zainteresovaných odborníkov a rodiny tak, aby túto fázu zvládli. Podporné programy a služby pre rodinu zamerané na stanovené ciele zabezpečí, resp. sprostredkuje zodpovedný pracovník SPODaSK, príp. rodinný asistent.

Plán sociálnej práce v závere schváli zodpovedný pracovník SPODaSK. Bližšie o plánovaní sociálnej práce pri vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vid'. IN – 067/2012.

Realizácia plánu sociálnej práce

Za realizáciu jednotlivých častí plánu sociálnej práce sú zodpovední tí, ktorí sú realizáciou poverení. Realizácia predpokladá aktívnu participáciu rodiny a poskytnutie podpory rodine zo strany zainteresovaných subjektov.

Základom sociálnej práce s rodinou sú **terénna sociálna práca** (vid'. kapitola 3.25) a **sociálne a výchovné poradenstvo**, ktoré je efektívne dopĺňať ďalšími metódami práce a postupmi:

- **Posilnenie vzťahu medzi rodičom a dieťaťom,**
- **Práca so životnou históriou dieťaťa,**
- **Motivačné rozhovory, s cieľom podporiť rodinu v procese realizácie zmeny** (vid'. kapitola 3.8),
- **Motivačné rozhovory s prvkami validizácie** (vid'. kapitola 3.10),
- **Program rozvoja rodičovských zručností** (vid'. kapitola 3.18),
- **Sieťovanie** (vid'. kapitola 3.21),

- **Sprostredkovanie odborných programov a služieb realizovaných akreditovaným subjektom** (viď. kapitola 3.24),
- **Rodinná mediácia** (viď. kapitola 3.20),
- **Sprevádzanie** (viď. kapitola 3.23),
- **Advokácia - pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov** (viď. kapitola 3.1),
- **Rodinná konferencia** (viď. kapitola 3.19),
- Vo výnimočných prípadoch **krízová intervencia** (viď. kapitola 3.4),
- **Sociálne služby na podporu rodiny s deťmi a podporné služby podľa zákona 448/2008 Z. z. v platnom znení** (viď. kapitola 3.22),
- a iné.

O významných skutočnostiach z realizácie plánovaných aktivít, ich realizátor informuje zodpovedného pracovníka SPODaSK, ktorý je koordinátorom spolupôsobiacich subjektov. Zodpovedný pracovník SPODaSK stanoví lehoty priebežného hodnotenia realizácie plánu sociálnej práce.

Ak zodpovedný pracovník SPODaSK, príp. rodinný asistent sprostredkuje rodine program alebo služby akreditovaného subjektu, informuje o tom zainteresované subjekty (obec a pod.). V prípade, že rodič z vlastnej iniciatívy vyhľadá akreditovaný subjekt a uzavreú spolu dohodu o spolupráci, akreditovaný subjekt so súhlasom rodiča informuje orgán SPODaSK o nadviazaní spolupráce s rodinou.

Monitorovanie realizácie plánu sociálnej práce

Zodpovedný pracovník SPODaSK osobne, príp. poverený rodinný asistent, monitoruje realizáciu opatrení obsiahnutých v pláne sociálnej práce s biologickou rodinou a dieťaťom. Zistenia slúžia na aktualizáciu plánu sociálnej práce.

Komplexné posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny

Zodpovedný pracovník SPODaSK priebežne hodnotí napĺňanie dôležitých potrieb dieťaťa a v prípade potreby iniciuje nápravu, resp. realizáciu nových opatrení, služieb pre dieťa, za účelom zvýšenia kvality starostlivosti o dieťa.

Ukončenie sanácie rodiny

Po úspešnom ukončení intenzívnych koordinovaných služieb pre rodinu, spravidla po záverečnej vyhodnocovacej **prípadovej konferencii** (viď. kapitola 3.15), je sanácia rodiny ukončená. Zodpovedný pracovník SPODaSK o tom informuje zainteresované subjekty a zvlášť obec, ktorá rodinu priebežne monitoruje, prípadne poskytne rodine preventívne služby a poradenstvo. Rodinný asistent vykonáva občasný monitoring situácie v rodine (napr. raz za 3 mesiace) a konzultuje zistené s pracovníkmi obce a zodpovedným pracovníkom SPODaSK. V prípade, že rodina jeden rok po ukončení sanácie adekvátne zabezpečuje svoje funkcie, monitorovanie zo strany orgánu SPODaSK končí. Rodina naďalej ostáva v evidencii orgánu SPODaSK.

2.5.2 Kompetencie

Tabuľka č. 5 Prehľad kompetencií viazaných na procesy práce s rodinou, po návrate dieťaťa do rodinného prostredia

		zodpovedný pracovník orgánu SPODaSK za vedenie prípadu	rodinný asistent na SPODaSK	sociálny pracovník obce	sociálny pracovník AS, ktorý pracuje s rodinou	sociálny pracovník zariadenia na výkon inštitucionálnej starostlivosti, kde je dieťa umiestnené	zariadenie sociálnych služieb, ktoré poskytuje službu rodine	komunitný pracovník	Náhradná rodina	iní: referát, učiteľ, škola, školské zariadenia, lekár, polícia, CPPPaP, charita, a pod.
Plán sociálnej práce	tvorba plánu práce	Z/R	R	R/K/I	R/K/I	R/K/I				K
	spísanie plánu	Z/R	R	I	I	I				
Realizácia plánu sociálnej práce		Z/R	R/I	R/I	R/I	R/I	R/I	R/I		R/I
Monitorovanie realizácie plánu sociálnej práce		Z/R	R	DP/I	DP/I	DP/I	DP	DP		DP
Komplexné posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny		Z/R	R	DP/K/I	DP/K/I		DP/K/I	DP		DP/K
Ukončenie sanácie rodiny		Z/R	DP/K/I	DP/K/I	DP/K/I		DP/K/I	DP/K/I		DP/K

Výklad použitých skratiek:

Z – zodpovedný pracovník/ koordinátor, ktorý má dohliadať na to, aby daná aktivita alebo proces bol vykonaný. Zbiera relevantné informácie od členov multidisciplinárneho tímu a zabezpečuje priebežné hodnotenie efektivity realizovaných aktivít a procesov.

Z/R – je zodpovedný za to, aby daná aktivita alebo proces bol vykonaný, hodnotí jeho efektivitu/ účelnosť a môže danú aktivitu/proces prípadne realizovať aj sám (ak nie je možné jej zabezpečenie napr. rodinným asistentom alebo akreditovaným subjektom a pod.). Ak je to jeho originálna kompetencia, aktivitu realizuje sám (v tabuľke je v takomto prípade R zvýraznené na hrubo).

Ak aktivitu realizujú viacerí, ten, kto je zodpovedný (Z), je zodpovedný za koordináciu ich intervencií a postupov (ich súčinnosť: vzájomné informovanie sa, nedupľovanie intervencií, ich vzájomné dopĺňanie a pod.).

R – subjekt realizujúci danú aktivitu je zodpovedný za jej kvalitu, za to, aby bol činným článkom multidisciplinárneho tímu, kde každý nesie svoju zodpovednosť za to, na čom sa napr. na prípadovej konferencii dohodnú. Je zodpovedný aj za informovanie o realizovanej činnosti a jej efektivite zodpovednému pracovníkovi (Z).

K – subjekt, ktorý konzultuje situáciu, ďalší postup. Tento subjekt môže kontaktovať na konzultáciu napr. zodpovedný pracovník (Z), realizátor (R), alebo ten, ktorý zháňa a dodáva informácie a podklady (DP).

I – subjekt, ktorý musí byť informovaný (zámer zjednocovania intervencií a postupov) štandardne od zodpovedného pracovníka (Z) – u ktorého sa informácie zbierajú, príp. priamo od realizátora (R), ktorý o tom informuje zároveň aj zodpovedného pracovníka (Z).

DP – subjekt, ktorý dodáva podklady, informácie (a sám ich zháňa z jemu dostupných zdrojov) a to hlavne zodpovednému pracovníkovi (Z), príp. realizátorovi (R) – ak je to takto dohodnuté napr. na prípadovej konferencii, resp. je zodpovedným pracovníkom (Z) na túto činnosť poverený.

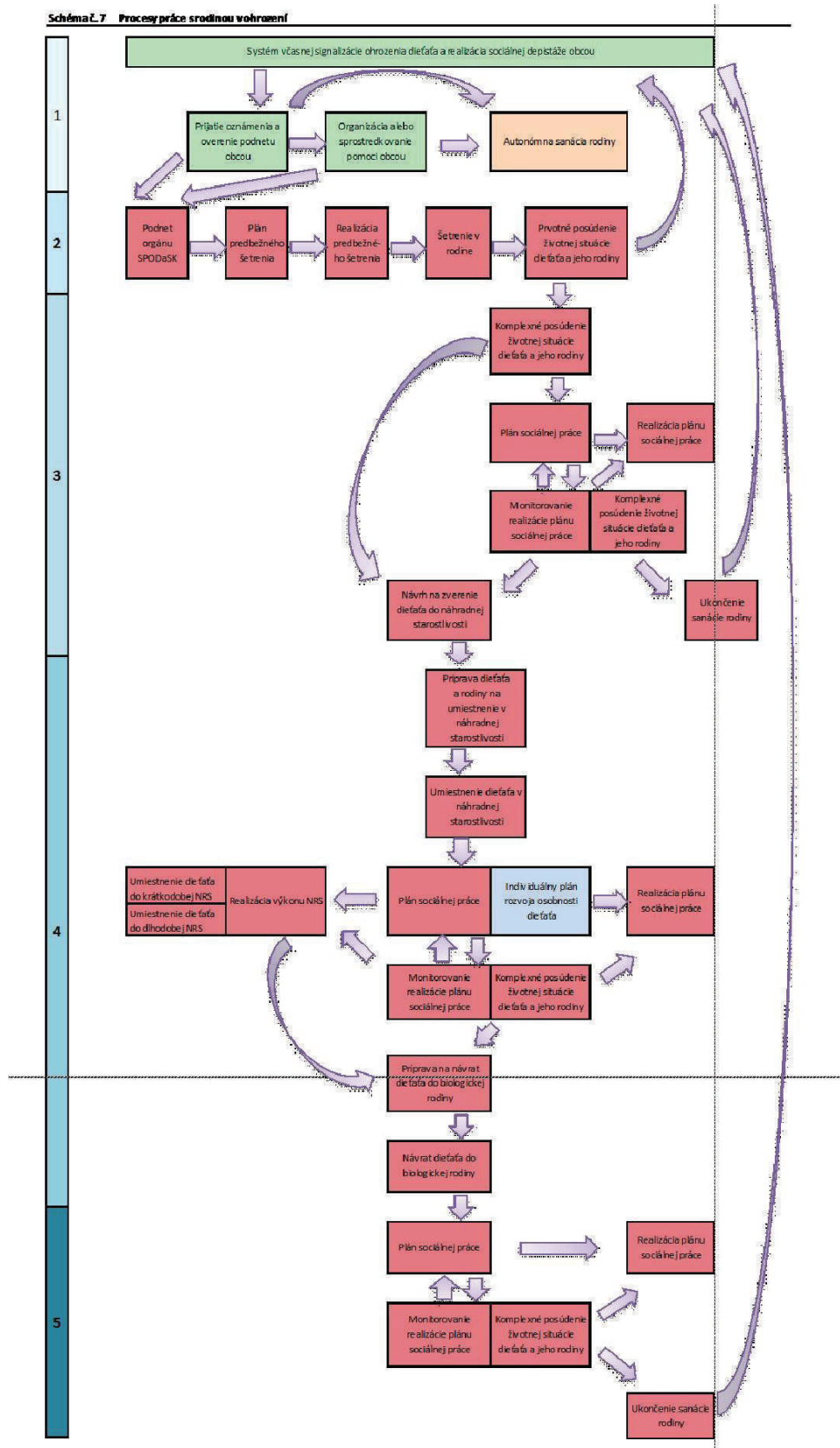
Pozn.: V tabuľke prehľadu kompetencií viazaných na procesy práce s rodinou v sanácii, je činnosť orgánu SPODaSK rozdelená medzi zodpovedného pracovníka SPODaSK za vedenie prípadu a rodinného asistenta. Týmto rozdelením sledujeme oddelenie rozhodovacej právomoci, hodnotenia a koordinácie spolupôsobiacich subjektov od realizácie aktivít smerujúcich k pomoci rodine. Rodinný asistent tak môže realizovať a realizuje kompetencie podľa navrhnutých postupov a kompetencií jemu zverených. Do zodpovednosti spadajú aj kompetencie ohľadne voľby postupov a voľby možných riešení – rodinný asistent túto kompetenciu realizuje na základe poverenia zo strany zodpovedného pracovníka SPODaSK. V prípade, ak vedenie odd. SPODaSK vyhodnotí ako účelné spojenie úloh a kompetencií zodpovedného pracovníka SPODaSK za vedenie prípadu a rodinného asistenta do jednej osoby (napr. z kapacitných a iných dôvodov), tieto kompetencie sa spájajú a prechádzajú na zodpovedného pracovníka SPODaSK. (Toto sa vzťahuje na kompetencie v celom procese sanácie rodiny).

2.5.3 Zhrnutie metodických nástrojov a postupov využívaných v tejto fáze práce s rodinou v ohrození

- **Advokácia – pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov**
- **Identifikácia oblastí sanácie rodiny**
- **Indikátory pre zaradenie/nezaradenie rodiny do procesu sanácie**
- **Krízová intervencia**
- **Metóda SMART-er na definovanie cieľov**
- **Monitorovanie realizovaných opatrení SPODaSK, programov a služieb pre rodinu**
- **Motivačná prípadová konferencia**
- **Motivačné rozhovory s cieľom podporiť rodinu v procese realizácie zmeny**
- **Motivačné rozhovory s pomenovaním konzekvencií neriešenia situácie, ktorá dieťa ohrozuje**
- **Motivačné rozhovory s prvkami validizácie**
- **Podpora udržania vzťahu medzi rodičom a dieťaťom**
- **Posúdenie zdrojov a možností rodiny**
- **Prípadová konferencia**
- **Príprava dieťaťa a jeho rodiny na vyňatie z rodinného prostredia**
- **Príprava náhradnej rodiny na príchod dieťaťa**
- **Program rozvoja rodičovských zručností**
- **Rodinná konferencia**
- **Rodinná mediácia**
- **Sieťovanie**
- **Sociálne služby na podporu rodiny s deťmi a podporné služby, podľa zákona 448/2008 Z.z v platnom znení**
- **Sprevádzanie**
- **Sprostredkovanie odborných programov a služieb realizovaných akreditovaným subjektom**
- **Terénna sociálna práca s rodinou**

2.6 Prehľad procesov práce s rodinou v ohrození

Schéma 7.7 Procesy práce s rodinou v ohrození



2.7 Prehľad kompetencií v procesoch práce s rodinou v ohrození

Tabuľka č. 6 Prehľad kompetencií v procesoch práce s rodinou v ohrození

		zodpovedný pracovník orgánu SPODASK za vedenie prípadu	rodinný asistent na SPODASK	sociálny pracovník obce	sociálny pracovník AS, ktorý pracuje s rodinou	sociálny pracovník zariadenia na výkon inštitucionálnej starostlivosti, kde je dieťa umiestnené	zariadenie sociálnych služieb, ktoré poskytuje službu rodine	komunitný pracovník	náhradná rodina	iní: referát, učiteľ, škola, školské zariadenia, lekár, polícia, ČPPAP, charita, a pod.
systematickej realizácie zhradenia dieťaťa v realizácii sociálnej sepašné obcou				Z/R	K			R		K/DP
Príjatie rozhodnutia a overenie podnetu obcou										
Organizovanie alebo prostredkovanie pomoci obcou				Z/R	R		R	R		R
Autonómna sanácia rodiny										
Podnet orgánu SPODASK		Z/R	R	DP/I	DP/I					DP
Plán srodbežného zretrenia		Z/R	R	K/I	K			K		K
Realizácia srodbežného zretrenia		Z/R	R	DP	DP		DP	DP		DP
zretrenie v rodine		Z/R	R	R						
Prvotné posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny		Z/R	K	K	K					
Komplexné posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny		Z/R	R	DP/K/I	DP/K/I		DP/K/I	DP		DP/K
Plán sociálnej práce	sefovanie	Z/R	R	R	R					
	tvorba plánu práce	Z/R	R	R/K	R/K		K	K		K
	spísanie plánu	Z/R	R	I	I					
Realizácia plánu sociálnej práce		Z/R	R	R	R		R	R		R
Monitorovanie realizácie plánu sociálnej práce		Z/R	R	PD/I	PD/I		DP	DP		DP
Komplexné posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny		Z/R	R	DP/K/I	DP/K/I		DP/K/I	DP		DP/K
Ikončenie sanácie rodiny		Z/R	DP/K/I	DP/K/I	DP/K/I		DP/K/I	DP/K/I		DP/K
Návrh na zverenie dieťaťa do náhradnej starostlivosti		Z/R	DP/I	DP/K/I	DP/K/I	K	DP/K	DP/K	K	DP/K
Príprava dieťaťa rodiny na náhradnej starostlivosti	príprava dieťaťa	Z/R			R					R
	príprava rodiny	Z/R			R					R
Jmiesťovanie dieťaťa v náhradnej starostlivosti		Z/R	I	I	I	I			I	
Plán sociálnej práce	tvorba plánu práce	Z/R	R	R/K/I	R/K/I	R/K/I				K
	spísanie plánu	Z/R	R	I	I	I				
Individuálny plán dieťaťa	tvorba plánu práce	K/I	K/I	K/I	K/I	Z/R				
	spísanie plánu	I	I	I	I	Z/R				
Realizácia plánu sociálnej práce		Z/R	R/I	R/I	R/I	R/I	R/I	R/I		R/I
Realizácia výkonu ÚRS		Z/R	R		R/DP/K/I	K			R/DP/I	K
Monitorovanie realizácie plánu sociálnej práce		Z/R	R	DP/I	DP/I	DP/I	DP	DP		DP
Komplexné posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny		Z/R	R	DP/K/I	DP/K/I	DP/K/I	DP/K	DP	DP/K (v prípade NOS)	DP/K
Príprava na návrat dieťaťa do biologickej rodiny		Z/R			R				R	
Návrat dieťaťa do biologickej rodiny		Z/R								
Plán sociálnej práce	tvorba plánu práce	Z/R	R	R/K/I	R/K/I	R/K/I				K
	spísanie plánu	Z/R	R	I	I	I				
Realizácia plánu sociálnej práce		Z/R	R/I	R/I	R/I	R/I	R/I	R/I		R/I
Monitorovanie realizácie plánu sociálnej práce		Z/R	R	DP/I	DP/I	DP/I	DP	DP		DP
Komplexné posúdenie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny		Z/R	R	DP/K/I	DP/K/I		DP/K/I	DP		DP/K
Ikončenie sanácie rodiny		Z/R	DP/K/I	DP/K/I	DP/K/I		DP/K/I	DP/K/I		DP/K

3 Metodiky a nástroje využiteľné v procese práce s rodinou v ohrození

3.1 Advokácia – pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov

Zmysel/ Cieľ :

- Cieľom a zmyslom advokácie je dosiahnutie, či smerovanie k sociálnej spravodlivosti. V intenciách sociálnoprávnej ochrany ide o podporu klienta a poskytovanie pomoci klientovi pri uplatňovaní jeho práv a právom chránených záujmov.
- Advokácia je realizovateľná v dvoch rôznych formách:
 - 1) priama pomoc klientovi smerujúca k uplatňovaniu jeho práv a právom chránených záujmov,
 - 2) uspošobenie klienta, aby poznal svoje práva a poznal cesty, ako si ich uplatniť (pomoc ku svojpomoci).

Proces:

- Identifikácia postupov klienta pri uplatňovaní svojich práv a právom chránených záujmov.
- Analýza schopností klienta pri uplatňovaní svojich práv /nevie – nemôže – nechce/.
- Ponuka pomoci klientovi – cez analýzu, edukáciu, usmerňovanie, sprevádzanie, až po priamu advokáciu (zastupovanie) v prospech klienta, sieťovanie – sprostredkovanie právnych služieb.
- Vyhodnotenie pomoci a podpory.

Kompetencie/úlohy:

- Zodpovedný pracovník SPODaSK a rodinný asistent – vykonávajú advokáciu v dennej praxi v prospech maloletých detí.
- Odborný pracovník, ktorý identifikoval potrebu pomoci môže poskytnúť klientovi pomoc a podporu. Musí byť realizovaná v prospech klienta v jeho najlepšom záujme a pracovník, ktorý túto pomoc poskytuje, musí byť pre túto službu dostatočne fundovaný. (Táto pomoc nesmie presiahnuť do služieb ošetrovaných zákonom o advokácii).
- Advokát – v prípade, ak je to potrebné, môže byť ku priamej advokácii oslovený advokát (formou špecializovanej advokátskej činnosti).
- V prípade klientov, ktorí sú v náročnej finančnej situácii je možné využiť služby Centier právnej pomoci /viac na: <http://www.legalaid.sk/kontakty>.

3.2 Identifikácia oblastí sanácie rodiny

Tabuľka „Identifikácia oblastí sanácie rodiny“ (viď. nižšie) slúži na identifikáciu problematických oblastí, ktoré je potrebné v rámci sanácie rodiny riešiť. V prípade, že je odpoveď „Áno“ – je potrebné špecifikovať cieľ s využitím metodiky SMART-er (viď. kapitola 3.5).

Ak je problematických oblastí viac, je potrebné stanoviť priority. Voľba priorít by mala zohľadňovať:

- akútnosť potreby riešenia, v súvislosti s mierou ohrozenia dieťaťa,
- preferencie rodiny,
- v motivačnej fáze práce s klientom je potrebné začať oblasťami, ktoré sú jednoduchšie dosiahnuteľné, aby rodina získala zážitok úspechu z dosiahnutej zmeny a tým sa podporila jej motivácia pre prácu na ďalších problematických oblastiach.

Posudzovaná oblasť	Bližšia špecifikácia	Áno	Nie	Špecifikácia cieľa
Sociálne a ekonomické podmienky rodiny	Bývanie - vhodnosť bývania, - vybavenie bytu zodpovedajúce potrebám dieťaťa, - voda, kúrenie, svetlo, - hygiena a čistota priestorov, - stabilita bývania			
	Zamestnanosť rodičov			
	Mesačný príjem rodiny: - jeho výška, - stabilita, - uplatnenie si zákonných nárokov - vedľajšie zdroje a pod.			
	Hospodárenie s finančným príjmom rodiny.			
	Dlhy, úžera, exekúcie.			
	Má rodič vybavené všetky osobné doklady?			
Aktuálny stav dieťaťa a jeho vývinové potreby	Zdravie dieťaťa - výživa a stravovanie - hygienické návyky - pravidelná zdravotná starostlivosť: absolvované očkovania, starostlivosť o chrup, zrak a pod. - schopnosť rodiča odhadnúť potrebnú lekársku starostlivosť. - dostupnosť lekárskej starostlivosti a pod. - opakované hospitalizácie			

	- užívanie návykových látok dieťaťom.			
	Emocionálny vývin dieťaťa - aktuálny emocionálny stav dieťaťa. - charakter dieťaťa, jeho temperament, sebakontrola a reakcia na stres. - vzťahy a citové väzby na rodičov, súrodencov, blízkych a naopak. - kvalita prístupu rodiča k dieťaťu (oceňovanie, záujem, pozornosť, reakcie na správanie dieťaťa apod.)			
	Sociálny vývin - komunikačné a sociálne zručnosti dieťaťa - schopnosť empatie a prosociálne správanie dieťaťa.			
	Rozumový vývin a vzdelávanie dieťaťa - podnetné prostredie pre rozumový vývin (pre dieťa dostupné hračky, knihy a pod.), trávenie voľného času - školská dochádzka, prospech a správanie dieťaťa v škole - záujem o vzdelávanie zo strany rodičov, komunikácia rodičov so školou - dieťa so špecifickými potrebami			
	Morálny vývin dieťaťa - hodnoty v rodine - poznanie hraníc, noriem a ich dodržiavanie (klamstvá, krádeže a pod.) - páchanie trestnej činnosti			
	Vývin osobnosti a identity dieťaťa - sebavnímanie, sebavedomie, - postavenie v rodine, kolektívne, - predstavy o budúcnosti.			
	Starostlivosť rodičov o dieťa	Schopnosť rodičov zabezpečiť pre dieťa: výživu, teplo, oblečenie, hygienu a pod.		
	Dohľad a vytvorenie bezpečného prostredia pre			

	<p>dieťa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ochrana pred nebezpečnými osobami, nebezpečným prostredím, fyzickým a psychickým ublížením a pod. 			
	<p>Kto sa podieľa na výchove dieťaťa.</p> <p>Uplatňované výchovné štýly, vytváranie hodnotového systému, stanovenie hraníc a pravidiel a ich dodržiavanie, disciplína, tresty a pod.</p>			
	<p>Trávenie voľného času v rodine a podnetnosť rodinného prostredia pre dieťa.</p>			
Vzťahy a komunikácia v rodine	Vzťahy medzi rodičmi.			
	Vzťahy medzi rodičmi a deťmi. Kto je autorita v rodine, a pod.			
	Vzťahy medzi deťmi navzájom.			
	Vzťahy a komunikácia so širšou rodinou.			
	Vplyv širšej rodiny.			
	Citová vrelosť a celková atmosféra v rodine.			
Širšie sociálne prostredie rodiny	Prirodzená sociálna sieť rodiny.			
	Vplyv miestnej komunity na rodinu a na dieťa.			
	Vzťah k majoritnej spoločnosti, sociálne vylúčenie rodiny.			
	Občianska vybavenosť a dostupnosť služieb.			

Komentár:

Identifikácia oblastí sanácie rodiny vychádza z komplexného posúdenia životnej situácie dieťaťa a tvorí súčasť plánu práce s rodinou. Pri využití predkladaného materiálu sa očakáva vzájomná korelácia jednotlivých posudzovaných oblastí a ich hlbšia analýza, napr. pozitívne hodnotenia v oblasti aktuálneho stavu dieťaťa a jeho vývinových potrieb ešte nemusia znamenať, že rodičia nezlyhávajú v oblasti starostlivosti rodičov o dieťa/ v takom prípade sa napr. skúma, kto pre dieťa zabezpečuje tieto potreby, a rovnako perspektíva ďalšieho ich napĺňania (s odkazom na možné suplovanie úloh rodiča osobou/osobami zo sociálneho prostredia dieťaťa, alebo si ich dieťa zabezpečuje samé a pod.).

Dôraz pri použití tohto nástroja je na špecifikácii cieľa v jednotlivých oblastiach. Práca s nástrojom identifikácie oblastí sanácie rodiny vyžaduje odborné zaškolenie.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Bechyňová, V. a Konvičková, M.: Sanace rodiny. Praha. Portál. 2008

Matoušek, O. A Pazlárová, H.: Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha. Portál. 2010

Metodický materiál: IN-067/2012

3.3 Indikátory pre zaradenie/ nezaradenie rodiny do procesu sanácie

Cieľ/zmysel:

- Posúdenie vhodnosti zaradenia rodiny do procesu sanácie a tým zabezpečenie adekvátnej pomoci dieťaťu v ohrození a jeho rodine.

Indikátory, pre zaradenie rodiny do procesu sanácie:

- Rodina s maloletými deťmi v špecifickej situácii, ktorá zlyhá vo viacerých funkciách, ohrozuje fyzický, psychický alebo sociálny vývin dieťaťa alebo na dieťa pôsobia negatívne vplyvy z okolia.
- Rodina má záujem riešiť svoje problémy a prijať ponúkanú pomoc, resp. minimálne je otvorená skúsiť ponúkanú spoluprácu s odborníkmi.
- Rodičia majú s deťmi vybudovaný vzťah a nechcú pripustiť vzájomné odlúčenie.

Indikátory, pre nezaradenie rodiny do procesu sanácie, resp. ukončenie sanácie z iného dôvodu ako je úspešné ukončenie sanácie/ stabilizácia rodiny:

- Rodičia sú fyzicky nedostupní, napr. nie je známe, kde sa zdržiavajú.
- Bezdomovectvo rodičov ako životný štýl, neochota bývať na mieste vhodnom pre výchovu a starostlivosť o deti, resp. v danom regióne je nemožné zabezpečiť bývanie pre rodinu.
- V rodine je identifikované zámerné zanedbávanie, kruté zaobchádzanie, týranie a zneužívanie detí zo strany rodičov, resp. opatrovateľov detí.
- Je dokázané, že rodičia nemajú k dieťaťu žiadnu citovú väzbu a nie sú schopní jej vytvorenia.
- Rodičia si svoj problém neuvedomujú, nepripúšťajú si potrebu zmeny, sú tzv. vo fáze prekontemplácie (porovnaj Rollnick, Miller 2003) a spolu s odborníkom/multidisciplinárnym tímom nenájdu ani jedinú oblasť, ktorú by boli vnútorne motivovaní riešiť, resp. boli by otvorení k spolupráci s odborníkmi na riešení tejto oblasti.
- Obaja rodičia sú závislí na alkohole, drogách a zásadne odmietajú abstinovať či podstúpiť liečbu.
- Rodič, ako samostatne vychovávajúci dieťa, je úplne alebo čiastočne pozbavený spôsobilosti k právnym úkonom a nesúhlasí so spoluprácou svojho opatrovníka s odborníkmi multidisciplinárneho tímu.
- Rodič je psychiatrický pacient a nesúhlasí, aby členovia multidisciplinárneho tímu boli v kontakte s jeho psychiatrom.
- Rodič výrazne odmieta spoluprácu, príp. je agresívny voči odborníkom a svoju agresivitu nekontroluje.

Kompetencie a úlohy:

- Vyhodnotenie indikátorov je úlohou zodpovedného pracovníka SPODaSK v spolupráci s rodinným asistentom, pracovníkom akreditovaného subjektu, pracovníkom obce, príp. ďalších zainteresovaných subjektov.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Bechyňová, V. a Konvičková, M.: *Sanace rodiny*. Praha. Portál. 2008

3.4 Krízová intervencia

Zmysel/ cieľ:

Predstavuje komplex služieb, ktoré odpovedajú na klientovo prežívanie vlastnej situácie, ktorú vníma ako neodkladnú a naliehavú a v stave núdze ju nie je schopný vyriešiť vlastnými silami a vlastnými zdrojmi.

Cieľom je poskytnúť klientovi bezpečie, podporu, nádej a vedenie, aby pocítil úľavu, aby sa zvýšila jeho schopnosť situáciu zvládnuť a aby sa vrátil na predkrízovú úroveň prispôsobenia sa a žitia. Perspektívnym cieľom je podpora kompetencií a samostatnosti klienta.

Krízová pomoc je krátkodobá, trvá obvykle od pár hodín do siedmich dní. Zameriava sa iba na tie prvky klientovej minulosti či budúcnosti, ktoré bezprostredne súvisia s jeho krízovou situáciou.

Proces/ postupy:

I. Úvodná fáza

- Predstavenie sa klientovi
- Primárny kontrakt – informácie o časovom rámci, možnosť ostať v anonymite, ohlasovacia povinnosť a pod.
- Prvý odhad situácie a rizík
- Reflexia prežívaných emócií (verbálne aj neverbálne)
- Podpora klienta prostredníctvom podporných mechanizmov (tekutiny, vreckovky, deka, WC, bezpečné miesto a pod.)

II. Práca s klientom a jeho príbehom

- Popis situácie (čo sa stalo, čo sa deje a podobne)
- Popis okolností (čo danej situácii predchádzalo, čo klienta primälo k vyhľadaniu pomoci, aké kroky doteraz realizoval a pod.)
- Identifikácia vzťahového kontextu – posúdenie kto všetko je v kríze (s dôrazom na zachytenie stavu detí)
- Posúdenie duševného stavu
- Klientova objednávka a práca s ňou (Čo by najviac klient potreboval riešiť? Aké má očakávania od intervencie?)
- Katastrofický scenár (posúdenie čím je klient ohrozený subjektívne a čím reálne)
- Suicidálne úvahy – cielene sa na ne pýtať (otázkou napr. či klient uvažoval o tom, že by si ublížil?)
- Osobná zraniteľnosť klienta
- Prítomné vyrovnávacie stratégie (adaptívne aj maladaptívne)
- Predkrízová úroveň fungovania
- Komunikačné schopnosti klienta
- Sociálny podporný program zameraný na zabezpečenie klienta v čase prežívanej krízy zo strany najbližšieho okolia.

III. Záver konzultácie

- Dohoda/kontrakt ohľadne ďalšieho postupu
- Rozlúčenie s klientom a dohoda možného vzájomného kontaktu (napr. pohotovostný signál).

Techniky napomáhajúce v komunikácii:

- Spreádzanie - empatické načúvanie klienta (podporujúce vytvorenie kontaktu a dôvery, rešpekt ku klientovmu tempu, rytmu, slovníku)
- Vedenie
- Zrkadlenie/reflexia - napodobňovanie slovného aj mimoslovného správania klienta, ktorým vyjadrujeme porozumenie a zároveň pomáhame klientovi jeho pocity uchopiť a pomenovať
- Rekapitulácia/zhrnutie - porozumenie, overenie si počutého, ukotvenie vypovedaného a posúvanie rozhovoru ďalej
- Parafrazovanie – vlastnými slovami prerozprávanie počutého, s cieľom ponúknuť spätnú väzbu, ale aj ponúknuť náhľad z iného uhla pohľadu
- Kotvenie – spevňovanie niektorých odpovedí a reakcií klienta, s cieľom posilniť ho, ubezpečiť či zastaviť.

Kompetencie/ úlohy:

Realizátor - Krízovú intervenciu môže realizovať každý subjekt, v zastúpení odborným pracovníkom v prípade potreby krízového zásahu. V procese informuje angažované subjekty o postupe a ďalších odporúčaných krokoch, vyplývajúcich z priebehu krízovej intervencie. O krízovej intervencii je potrebné spísať záznam.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Špatenková, N.: Krízová intervence pro praxi. Praha, Grada Publishing , 2004. Vodáčková, D. a kol.: Krízová intervence. Praha, Portál, 2007.

3.5 Technika SMART-er

Zmysel/ cieľ:

- „Načo ti je vietor, keď nevieš kam sa plavíš?“ hovorí známa múdrosť .
- Táto technika pomáha formulovať dobré ciele - ciele, ktoré sú SMART-er.

Definovanie dobrého cieľa:

S – specific/ špecifický

Každý cieľ musí byť špecifický, t.j. musí v sebe obsahovať jasné kritéria, podľa ktorých spoznáme, či sa nám ho podarilo splniť. Nestačí povedať si iba: *“Rád by som mal veľa peňazí.”* Musí byť jasne definované, čo chceme. Koľko je to *“veľa peňazí”*? Špecifický cieľ nie je len vyslovenie túžby. Musí poskytovať presnú odpoveď na otázku: *“Ako zistím, že mám dosť peňazí. Čo sú kľúčové kritéria?”*.

Rodičom nestačí napr. povedať *„Mali by ste sa lepšie starať o svoje dieťa!“* špecifickým cieľom v tomto duchu by bolo *„Svoj prístup ku dieťaťu by ste mali zmeniť napr. v rozprávaní sa s dieťaťom: viac dieťa počúvať a hovoriť tak, aby tomu s prihliadnutím na svoj vek rozumelo.“*. Iný príklad: *„Vaše dieťa by malo jesť 5 x denne: z toho dva krát varenú stravu, dva krát niečo malé, a to predpoludním a podvečer, a raz niečo výživné ráno.“*

M – measurable/ merateľný

“Prestať fajčiť” je možno na prvý pohľad dobre definovaný cieľ, lebo je špecifický a svojím spôsobom aj merateľný, avšak nie je to úplne pravda. Oveľa lepšie a účinnejšie je dostať do nášho cieľu nejaké číslo. Príklad by mohol znieť: *“Vyfajčím maximálne 5 cigariet denne.”* alebo *“Chcem zarábať 650 EUR mesačne”*. Rovnako tak by sme mali zmerať, do kedy chceme tento stav dosiahnuť. Cieľ jednoznačne musí mať *„deadline“* – posledný možný dátum, kedy splníme cieľ. V sociálnej práci je merateľnosť pomerne náročný faktor, no pri správnom postupe sa dajú vždy nájsť merateľné jednotky, napr.: *„Od marca do konca tohto školského roka bude mať Vaše dieťa minimálne o polovicu menej neospravedlnených hodín ako doteraz.“* V tejto súvislosti je tiež mimoriadne dôležité v sociálnej práci pracovať s časom (tempovanie pri sociálnej práci s klientom).

A – action-oriented/ na akciu orientovaný

Cieľ sa dá inými slovami pomenovať ako žiadaný stav. Je to niečo, čo chcem. Súčasne si treba uvedomiť, že na tejto ceste človek musí vykonať určité konkrétne kroky. Takmer nič sa nezmení bez toho, aby sme do toho sami nejakým spôsobom zasiahli. Napr. žiadosť: *“Chcem sa mať dobre”* vo svojej podstate nie je cieľ, pretože sa nedá naplniť. Ak by sme chceli pracovať s týmto zadaním, museli by sme si najprv uvedomiť, z čoho všetkého sa skladá náš dobrý pocit. Sú to pravdepodobne zdravie, dobré medziľudské vzťahy, finančná nezávislosť, pocit, že moja práca je zmysluplná a potrebná atď. Pre každú jednu podkategóriu by sme potom mohli vymyslieť samostatné kritériá

(napr. zdravie: nefajčiť, vážiť XY kg, cvičiť XY krát týždenne...). No a v neposlednej rade, každý cieľ potrebuje plán – činy, akciu. Čo presne urobíme ako prvé? Čo ako druhé, tretie...?

V sociálnej práci je akčnosť jedným z dôležitých atribútov, nakoľko motivuje klienta (ktorý je často frustrovaný, s pocitom bezmocnosti) k činnosti. Pre stanovovanie dobrých cieľov je zároveň dôležité, aby boli, čo do miery využiteľnej energie klienta, realizovateľné.

R – realistic/ realistický

Naše ciele môžu spĺňať všetky vyššie uvedené náležitosti, ale pokiaľ nebudú aspoň trochu realistické, spôsobia nám väčšiu škodu ako úžitok. Každý cieľ má na nás nejaký efekt. Splnený cieľ nám dodá sebadôveru, lepší pocit a chuť do ďalšieho sebarozvoja, do ďalšej práce. Nesplnený cieľ naopak frustráciu a ešte väčšiu nepohodu. Súčasne sa pod písmenkom R skrýva relevantnosť/zmyslupnosť. Bude mať splnený cieľ na náš život vôbec nejaký pozitívny efekt? Má zmysel tomu vôbec venovať energiu? Poteší to mňa osobne?

Realistickosť v sociálnej práci je veľmi podstatná nakoľko u klientov sa často stretávame s fantáziami a neschopnosťou odhadovať vlastné schopnosti, či riziká. O to viac musia byť ciele realistické, teda optimálne, za využitia malých krokov, aby boli následne motivujúcimi pre ďalšie posuny.

T- trackable/ trasovateľný

Nestačí mať len jeden jasný deadline, konečný bod, na konci cesty. Výborná pomôcka je stanoviť si po ceste míľniky. V našom prostredí je možno lepšie použiť pojem kilometrovník. Predstavte si akúkoľvek diaľnicu. Každých 500 metrov tu máme označené, v ktorom bode sa momentálne nachádzame. Vďaka kilometrovníkom vieme, ako ďaleko sme sa už dostali a ako úspešne.

Toto je doplnením metódy malých krokov – je dobré, aby klient videl konečný cieľ, no zároveň vedel ako sa k nemu dostane ... no hlavne, aby to bolo dosiahnuteľné.

E – energy fulfilled/ nabitý energiou

Predstavte si, že malý školák si stanoví takýto cieľ: *“Na konci školského roka dostanem jednotku z matematiky. Z jednotlivých písomiek dostanem väčšinou jednotky a dvojky. Dovolím si max. jednu trojku.”* Cieľ je špecifický, merateľný, akceptovateľný, realistický aj trasovateľný. Ale... Myslíte si, že náš imaginárny školák nakoniec skutočne dostane z matiky za jedna? Možno áno, možno nie. Ak ho matika nebaví, a tento cieľ je viac mamin, ako jeho vlastný, je len malá pravdepodobnosť, že uspeje. V našich cieľoch musí byť energia. Musia doslova sršať energiou. Musíme chcieť my sami na nich pracovať – a to je dôležité pre klienta sociálnej práce – aby chcel on sám.

R – recorder/ zaznamenaný

Cieľ musí byť niekde zaznamenaný, nestačí ho iba vysloviť. V sociálnej práci je napísaný cieľ oveľa dôležitejší, nakoľko klienti často krát na prvé počutie neporozumejú či nedopočujú... a preto je dôležité, aby sa k cieľu prostredníctvom napísaného textu mohli kedykoľvek vrátiť – o to viac keď dochádza k jeho vyhodnocovaniu.

Ďalšie vysvetlenie skratky SMART:

Existuje samozrejme niekoľko možných výkladov tohto *chytrého* akronymu. Všetky sú správne, pretože nakoniec sa všetky zhodujú. Len niekedy je "A" vysvetľované ako "Achievable", niekedy "R" ako "Results-oriented", prípadne "S" ako "Significant/Streching". Dôležité je, aby sme si určili čo od života chceme a pracovali na tom. SMART cieľ je výborná motivačná pomôcka.

Pre dobré plánovanie pri uplatnení techniky SMART-er je dôležité:

- ✓ Správne určenie problému.
- ✓ Popis problému z pozície klienta.
- ✓ Určenie osôb participujúcich na udržiavaní problému (tzv. problémového systému).
- ✓ Popis rolí týchto osôb v problémovom systéme.
- ✓ Stanovenie pracovnej hypotézy o príčinách problému.
- ✓ Popis prostredia, v ktorom sa problémové správanie vyskytuje.
- ✓ Popis toho, kde sa problémové správanie objavuje.
- ✓ Popis frekvencie problémového správania, jeho intenzity a dĺžky.
- ✓ Popis vývoja problémového správania od doby prvého výskytu.
- ✓ Prehľad hlavných klientových potrieb v súčasnosti.
- ✓ Prehľad prípadných klientových pokusov problém riešiť.
- ✓ Prehľad schopností nutných pre klientovo riešenie problému.
- ✓ Prehľad všetkých predpokladaných zdrojov nevyhnutných pre riešenie problému (personálnych aj materiálnych).
- ✓ Popis zdrojov dostupných pre klienta.
- ✓ Navrhovaný postup riešenia.
- ✓ Osoby podieľajúce sa na riešení problému a definícia ich rolí.

Kompetencie:

- zodpovedný pracovník SPODaSK, príp. rodinný asistent – ich úlohou je sformulovať ciele plánu sociálnej práce s dieťaťom a jeho rodinou. Pri ich formulovaní spolupracujú s rodinou a ďalšími členmi multidisciplinárneho tímu, tak aby boli funkčné, šité na mieru klientovi.
- ďalší odborníci tímu – využívajú túto techniku prevažne pri definovaní menších, čiastkových cieľov, v spolupráci s rodinou.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Voľne spracované podľa: <http://www.timemanagement.sk/su-vase-ciele-smarter-ako-smart/>

3.6 Monitorovanie realizovaných opatrení, programov a služieb pre rodinu

Zmysel/cieľ:

- zisťovanie, či sa plánované opatrenia, programy a služby realizujú a ak áno, s akým dopadom a ako efektívne.
- zámerom je zvyšovanie kvality poskytnutej pomoci dieťaťu v ohrození a jeho rodine, ktorá má reflektovať potreby dieťaťa a jeho rodiny.

Proces:

- určenie účelu monitorovania (čo sa robí, ako sa to robí, s akým dopadom),
- plán monitorovania, s presným zadefinovaním (kto bude monitorovať, čo bude monitorovať, ako často, akým spôsobom a za akým účelom),
- realizácia monitorovania, v rámci ktorej môže prebiehať evaluácia/ hodnotenie cieľov, procesov a výsledkov,
- vypracovanie záznamu z monitorovania a oboznámenie zúčastnených s jeho obsahom.

Typy evaluácie podľa informácií, ktoré poskytujú:

Evaluácia cieľov (je zameraná na získavanie informácií o tom, či a do akej miery napĺňa realizovaný program, opatrenie alebo služba stanovené ciele)

- v akom štádiu je dosahovanie stanoveného cieľa,
- čo je potrebné zmeniť, aby bolo možné ciele efektívnejšie dosiahnuť,
- boli ciele stanovené adekvátne, alebo je potrebná ich zmena,
- v prípade neúspešnosti dosahovania cieľov, hľadanie príčin.

Evaluácia procesov (je zameraná na získavanie informácií o tom, čo funguje a akým spôsobom sú dosahované výsledky)

- skúmajú sa požiadavky na klientov a ich adekvátnosť,
- aktivity, ktoré klient absolvuje a ako ich klient hodnotí,
- miera participácie klienta na dosahovaní cieľov,
- ako sú do programu, služby, opatrenia zaangažované iné subjekty a partneri,
- rozhodovanie sa o tom či je alebo či už nie je služba, program, opatrenie potrebné.

Evaluácia výsledkov (je zameraná na získavanie informácií o tom, či sú realizované vhodné aktivity, aby boli dosiahnuté výsledky, užitočné pre klientov).

- Výsledok sa môže prejavíť **kvantitatívne**, napr.:
 - o zníženie neospravedlnených hodín dieťaťa za realizačné obdobie o 50% (na začiatku programu dieťa vymeškalo mesačne 30 a na konci programu klesol počet neospravedlnených hodín na 15), zvýšenie rodinného príjmu, skvalitnenie vybavenia domácnosti, zabezpečenie väčšieho množstva vhodného oblečenia pre dieťa, dieťa si nosí desiatu do školy každý deň a pod.
- Výsledok sa môže prejavíť **kvantitatívne** (odzrkadľujúc skutočnú zmenu), napr.:
 - o iná miera výskytu (napr. menej závažných prejavov agresivity v správaní rodiča),
 - o odstránenie (napr. zadlženosti rodiča uhradením všetkých pohľadávok a dlhov),
 - o prechod od... ku... (napr. od nezamestnanosti rodiča ku brigádnickej práci),
 - o rozvoj (napr. vyššia schopnosť rodiča oceniť dieťa za úspech v škole),
 - o skvalitnenie (napr. skvalitnenie prípravy stravy, s využitím zeleniny a ovocia), o stabilizácia (napr. presťahovanie z krízového centra do sociálnej ubytovne),

- získanie (napr. schopnosti porozumieť potrebám dieťaťa aktívne tráviť voľný čas),
- zlepšenie (napr. zlepšenie hospodárenia s rodinným rozpočtom – plánovanie výdavkov v týždennej frekvencii a dodržiavanie finančnej disciplíny),
- zmena (napr. po pol roku intenzívnej práce s klientom, klient pri relapse nevyužije prvoplánové klamstvo),
- zmiernenie (napr. rodič je pokojnejší pri rozhovore s učiteľom o prejavoch správania svojho dieťaťa, bez vulgárnych prejavov),
- zvýšenie (napr. pri komunikácii s pracovníkom úradu práce, klient sa dopýta na všetky informácie, potrebné podklady, v priebehu rozhovoru si overuje porozumenie komunikovanému a pod.).

Kompetencie:

- Odborník, ktorý má na zodpovednosti monitorovanie a evaluáciu je hlavne zodpovedný pracovník SPODaSK, ako koordinátor multidisciplinárneho tímu: zodpovedá za stanovenie cieľov a plán monitoringu.
- Rodinný asistent realizuje monitoring priamo v teréne, podľa stanoveného plánu a pripravuje záznam z monitorovania a oboznámenie zúčastnených s jeho obsahom,
- Odborníci zo zainteresovaných subjektov realizujúci opatrenia, programy a služby rodine, priebežne poskytujú informácie pre monitorovanie a evaluáciu a participujú na prípadnej zmene cieľov a plánu podľa potrieb klienta.
- Rodina poskytuje informácie a subjektívne vyhodnocuje mieru napĺňania stanovených cieľov, svoju participáciu na dosahovaní cieľov a pod.

Hlavné znaky efektívnej sanácie:

- aktívna spolupráca rodiny na stanovených cieľoch,
- využitie zdrojov rodiny a blízkeho okolia rodiny na dosahovanie stanovených cieľov,
- postupné napĺňanie stanovených cieľov,
- odhaľovanie nových (rodinou dovtedy zatajovaných) problémov a aktívna participácia rodiny na ich riešení,
- adekvátnosť využívaných nástrojov a času vo vzťahu k stanovenému cieľu,
- odbornosť a profesionalita pracovníkov realizujúcich sanáciu rodiny,
- efektívna koordinácia zainteresovaných subjektov so synergickým efektom.

Negatívne vplyvy na úspešnosť sanácie:

Na strane odborníkov:

- nízka odbornosť pracovníkov realizujúcich sanáciu rodiny (vysoko odborné činnosti vykonávajú ľudia s nedostatočným vzdelaním, bez výcviku, supervízie, v rozpore s profesionálnou etikou a pod.),
- vyhorenie pracovníkov realizujúcich sanáciu rodiny (strata záujmu o pomoc rodine),
- nespupráca zainteresovaných odborníkov okolo rodiny (vzhľadom na absenciu koordinátora, rivalitu odborníkov v multidisciplinárnom tíme a pod.),
- absencia potrebnej pomoci, služieb, programov pre rodinu (nezapojenie obce do spolupráce, absentujúca terénna sociálna práca, nedostupnosť zabezpečenia bývania pre rodinu a pod.)
- kumulovanie nezlučiteľných funkcií v jednom odborníkovi (spájanie moci a kontroly s pomocou).

Na strane rodiny:

- naplnené kritéria pre nezaradenie rodiny do sanácie (viď. kapitola 3.3),
- účelové zneužívanie ponúkanej pomoci a služieb rodinou,
- prerušenie spolupráce s odborníkmi z multidisciplinárneho tímu a odmietnutie nových programov a služieb.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Vakulová, L.: Evaluácia. Sprievodca pre pracovníkov mimovládnych organizácií. Bratislava, NDS, 2005.

3.7 Motivačná prípadová konferencia

Zmysel/ cieľ:

- pristupuje sa k nej v čase, keď sa multidisciplinárny tím pri práci s klientom ocitne „v slepej uličke“, s cieľom hľadať spôsoby podpory vnútornej motivácie rodičov alebo dieťaťa pre zmenu vedúcu k riešeniu daných problémov, obmedzeniu a odstraňovaniu negatívnych vplyvov, ktoré ohrozujú zdravý vývin dieťaťa,
- hľadanie zdrojov a využitie potenciálu multidisciplinárneho tímu pre zvýšenie motivácie rodiny pre spoluprácu, resp. pre dosiahnutie zmien v prospech dieťaťa.

Proces:

- vyhodnotenie potreby zvolania motivačnej prípadovej konferencie: Ak rodina na realizácii plánu nespolupracuje, čo môže viesť k zhoršovaniu ohrozeniu dieťaťa.
- realizácia motivačnej prípadovej konferencie, z prizvaných odborníkov multidisciplinárneho tímu.
- dohodnutie ďalšieho postupu práce s rodinou, prerozdelenie úloh a kompetencií.

Kompetencie/ úlohy:

Iniciátor zvolania motivačnej prípadovej konferencie: ktokoľvek z multidisciplinárneho tímu okolo rodiny.

Zvolávateľ prípadovej konferencie: ktokoľvek z multidisciplinárneho tímu okolo rodiny, podľa dohody.

Organizátor: zorganizuje motivačnú prípadovú konferenciu a prizve na ňu všetkých členov multidisciplinárneho tímu, príp. ďalších odborníkov, ktorí boli/sú s rodinou v kontakte a môžu priniesť zaujímavé podnety. Účasť na motivačnej prípadovej konferencii nie je vylúčená ani pre nezainteresovaných odborníkov – títo môžu priniesť nové náhľady a inšpirácie pre ďalšiu motiváciu rodiny.

Facilitátor: vedie proces motivačnej prípadovej konferencie. Odhadne potrebný čas a navrhne štruktúru stretnutia, aby každý dostal dostatočný priestor na aktívnu účasť. Motivačná prípadová konferencia môže byť vedená napr. ako bálintovské skupiny.

Účastníci z rôznych zainteresovaných subjektov, rôznych profesií: vychádzajú zo svojich skúseností pri práci s rodinou, popisujú svoje postupy práce s rodinou, hľadajú napr. čo v minulosti pri motivácii rodiny zafungovalo a pod.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Bechyňová, V: Prípadové konferencie. Praktický průvodce pro práci s ohrozenou rodinou. Praha, Portál, 2012.

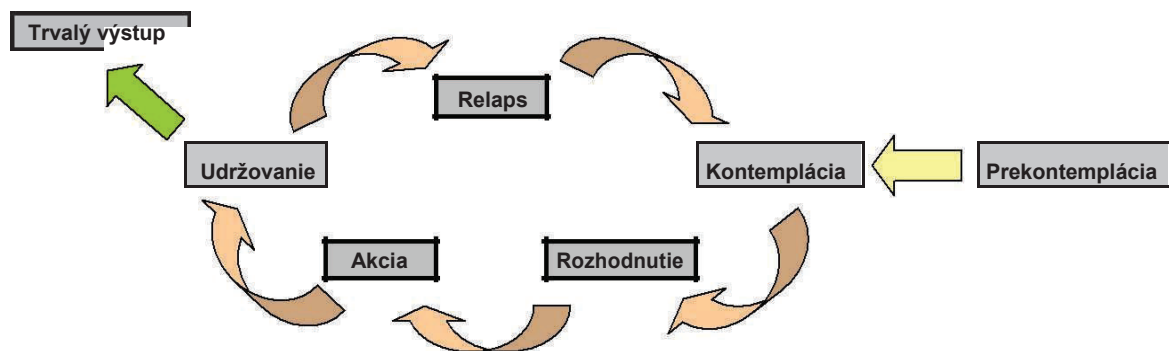
Havrdová, Z. a Hajný, M. et al.: Praktická supervize. Praha, Galén, 2008.

3.8 Motivačné rozhovory, s cieľom podporiť rodinu v procese realizácie zmeny

Zmysel/ cieľ:

- pomôcť klientovi realizovať zmeny v jeho živote, ktoré nevie realizovať sám, bez podpory,
- pri sanácii rodiny je často potrebné realizovať viacero vážnych zmien, ktorým sa členovia rodiny môžu brániť, odmietať ich. Pomôckou odborníkom pracujúcim s tzv. „nemotivovaným“ klientom alebo klientom v „odpore“, je porozumenie fázam procesu zmeny a prispôbenie svojho prístupu ku klientovi podľa toho, v ktorej fáze zmeny sa nachádza.

Schéma: Šesť fáz priebehu zmeny, Prochaska a DiClemente (Miller, Rollnick 2002)



Proces/ postupy:

- **rozhovor s klientom, s cieľom získať porozumenie**, v ktorej fáze zmeny sa klient nachádza. Je možné použiť otázky ako:
 - o „Koho najviac trápi tento problém?“
 - o „Čo ste urobili?“/ „Čo ste si mysleli, že by ste mohli urobiť s týmto problémom?“
 - o „Ako dlho Vám tento problém robí starosti?“ (Schwartz, B. a Flowers, J.V. 2007)
- **identifikovanie fázy**, v ktorých sa klient nachádza:
 - o **Prekontemplácia** – klient ešte nezačal o zmene ani premýšľať, svoj problém si ani neuvedomuje a ani si nepripúšťa potrebu zmeny.
 - o **Kontemplácia** – klient si už čiastočne problém uvedomuje, má ambivalentné pocity: uvažuje o zmene a zároveň ju odmieta.
 - o **Rozhodovanie** – klient sa pýta: „Čo mám urobiť? Ako to môžem zmeniť?“... Ak v tomto čase klient postúpi k činom, proces zmeny pokračuje, ak nie, vracia sa späť do fázy kontemplácie. V momente, kedy klient pristúpil k rozhodnutiu, už nie je dôležité „motivovať“, ale skôr vyhľadať konkrétny postup pre klienta, ktorý by bol prijateľný, dostupný, správny a efektívny.
 - o V **akcii** sa klient zaväzuje k určitému činu, so zámerom realizovať zmenu. Táto fáza môže byť podporená poradenstvom, sprevádzaním a pod. Ak nastala zmena, nezaručuje to, že v nej klient zostane.
 - o **Relapsy** sú normálne a očakávané udalosti, ak sa človek snaží zmeniť dlhodobý návyk. Odborník by mal v tejto fáze klientovi zabrániť stratiť odvahy a napomôcť mu opäť k uvažovaniu o zmene, obnoviť jeho zámer a rozhodnutie, podporiť ho v novej akcii a udržiavať výsledky (Miller, Rollnick 2003).

- v poradenskom rozhovore: využitie **účinných motivačných postupov**, ktoré je ideálne kombinovať:
 - o dávanie rád - dobre načasovaných a dobre vyslovených,
 - o odstraňovanie prekážok,
 - o ponuka výberu,
 - o znižovanie príťažlivosti – po zistení dôvodov príťažlivosti pretrvávajúceho spôsobu správania (status quo), môže odborník začať aktívne hľadať možnosti, ako tieto dôvody nabúrať, otriasť nimi a zrušiť danú rovnováhu,
 - o uplatnenie empatie, empatického načúvania,
 - o poskytnutie spätnej väzby,
 - o vyjasňovanie cieľov (technika SMART-er),
 - o aktívna pomoc, aktívne zaujímanie sa o zmeny prebiehajúce u klienta (Miller, Rollnick 2003)
 - o byť vnímavý na klientovu spätnú väzbu, resp. si ju aktívne pýtať a brať ju vážne, neodpovedať na ňu defenzívnym spôsobom (Schwartz, Flowers 2007).

Kompetencie/ úlohy:

Pomenované motivačné postupy môže využívať každý z odborníkov multidisciplinárneho tímu. Je vhodné, ak otázka motivácie klienta (porozumenie, v ktorej fáze priebehu zmeny sa nachádza) je jednou z kľúčových tém pri voľbe a načasovaní intervencií, ponuky služieb a programov a pod.

Fáza	Úlohy odborníka, pri práci s motiváciou klienta
<p>Prekontemplácia</p>	<p>Vyvolajte u klienta pochybnosti, posilnite vnímanie nebezpečia a problémov, ktoré pretrvávajúce správanie prináša. Postup sa odlišuje v závislosti od:</p> <p>Ak klient váha: najlepšie mu pomôžeme, keď sa im dostane dobrej a citlivej spätnej väzby. Ale treba s nimi mať trpezlivosť, niekedy totiž potrebujú viac času.</p> <p>Ak ide o rebelujúceho klienta: najlepšie je takémuto klientovi dať ponuku a nechať ho vybrať si. Niekedy sa dá využiť paradoxné prehlásenie, v každom páde ale ho treba používať uvážlivo a s ohľadom na záujem klienta.</p> <p>Rezignovaný klient: osvedčilo sa naočkovať takémuto klientovi nádej a spolu s ním preskúmať prekážky na ceste ku zmene.</p> <p>Klient, ktorý svoj problém racionalizuje: najlepšie na takéhoto klienta pôsobí empatia, reflektívne počúvanie, zdvojená reflexia.</p> <p>V tejto fáze je dôležité mať na mysli, že čím väčšie úsilie nasadíme, tým spravidla dosiahneme s touto skupinou menšie výsledky. Takže je potrebné skôr pracovať citlivo a pozvoľna, ako s masívnym, vysoko intenzívnym programom.</p>
<p>Kontemplácia</p>	<p>Podporte klienta žiaducim smerom, pripomeňte mu dôvody pre zmenu a nebezpečie, ak zmena nenastane. V tejto fáze je totiž klient otvorený informáciám a porovnávaniam „pre“ a „proti“ (analýza rizík a strát). V tejto fáze klienta oslabuje jeho ambivalencia a hrozí, že sa stane chronickou záležitosťou (a klient bude v tejto fáze čakať dlho a neproduktívne).</p>

	<p>Je potrebné si uvedomiť že, ak by sa odborník rozhodol jednať postupmi vhodnými pre fázu "akcie", je pravdepodobné, že sa dočká odporu.</p> <p>Osvedčuje sa poskytovať hmatateľné dôkazy ako strašiť, hroziť. Dôraz by mal byť kladený na pozitívne aspekty (klient nahliadne aké výhody by mohol mať po realizácii zmeny) a znižovať príťažlivosť problémového správania. Významne môže pomôcť podpora klienta v získaní viery vo vlastné schopnosti, že svoj problém zvládne.</p>
<p>Rozhodnutie: od záväzku k akcii</p>	<p>Pomôžte mu, aby sa rozhodol pre najlepšiu variantu akcie smerujúcej ku zmene.</p> <p>Samotný záväzok však ešte neznamená, že zmena bude automaticky nasledovať. Je potrebné posilňovať odhodlanie, rozhodnutie až k určitému akčnému plánu.</p> <p>Schopnosť predvídať ťažkosti a nástrahy patrí k užitočným odborným zručnostiam. S klientom je potrebné prejsť ako bude reagovať ak príde príležitosť, tendencia k relapsu. Môže pomôcť nájsť dopredu aktivity na zvládnutie stresu a ťažkostí a aj na toto sa zamerať v akčnom pláne.</p>
<p>Akcia</p>	<p>Pomôžte mu urobiť všetko potrebné. Najdôležitejšou úlohou odborníka v tejto fáze je podporovať klienta vo viere v seba samého, že to dokáže a ďalej ho sprevádzať.</p>
<p>Udržovanie</p>	<p>Pomôžte mu nájsť a použiť metódy, ktoré zabránia relapsu. Pátranie po slabých miestach v záväzku, techniky zvládania stresu, spätná väzba a empatia pomáhajú.</p>
<p>Relaps</p>	<p>Povzbudte ho, pomôžte mu, aby obnovil proces uvažovania, rozhodnutie, atď.</p>

(Miller, Rollnick 2003)

Použitá a odporúčaná literatúra:

Miller, R.W. a Rollnick, S.: Motivační rozhovory. Příprava lidí ke změně závislého chování. Tišňov, Scan, 2003.

Schwartz, B. a Flowers, J.V.: Ako zlyháva terapeut. 50 spôsobov ako stratiť alebo poškodiť vašich pacientov. Trenčín, Vydavateľstvo F Pro mente sana, s.r.o., 2007.

3.9 Motivačný rozhovor, s pomenovaním konzekvencií neriešenia situácie, ktorá dieťa ohrozuje

Zmysel/ cieľ:

- Motivácia rodiny pre spoluprácu s odborníkmi je jedným z kľúčových faktorov, ktoré určujú, či sanácia rodiny bude úspešná alebo nie. Prvoradou úlohou odborníka je teda vytvoriť kontext, v ktorom sa môžu klienti pozrieť na seba samého a svoje jednanie objektívne (Satirová 2007).
- Odborník podporí rodiča/ dieťaťa v porozumení tomu čo sa deje, aká vážna je situácia a aké dôsledky môžu plynúť z jeho konkrétnych rozhodnutí. Týmto vedie rodiča/ dieťaťa ku prevzatiu zodpovednosti za svoje rozhodnutia. „Jasný prehľad o tom, ako sa veci v súčasnosti majú, patrí k základným motivačným prvkom“ (Miller, Rollnick 2002&&. 25).
- Podpora udržania a rozvoja spolupráce s rodičom, ktorý zlyháva vo svojej rodičovskej role, s cieľom iniciácie žiaducej zmeny. Upozornenie rodiča na jeho vlastné zlyhávanie je pre neho emočne ťažká situácia a tak by mal byť pri takomto motivačnom rozhovore kladený dôraz na *minimalizovanie pocitu ohrozenia* u rodiča. Ak rodič vníma, že sa na neho niekto hnevá, obviňuje ho, dáva mu najavo, že ho považuje za neschopného, zlého rodiča, vyvolá to u neho pocit, že sa mu deje krivda, príp. má pocity viny, trápnosti, hnevu a pod. U rodiča tak nastupuje automaticky tendencia brániť sa a nie konštruktívne spolupracovať. V situáciách ohrozenia sa totiž aktivujú emočné centrá mozgu, ktoré reagujú rýchlejšie ako mozgová kôra a tak, ako obranu, človek automaticky zvolí vzdor, útok, vyhýbanie sa: má napr. snahu poukázať na to, že sa ho to vôbec netýka, príp. že iní sú na tom ešte horšie, alebo naopak nasľubuje, čo si myslí, že by odborník chcel počuť, hoci to nie je v jeho silách alebo v jeho úmysle, realizovať. (Bechyňová 2008).
- Definovanie požiadaviek na zmenu, ktoré sledujú najlepší záujem dieťaťa a následné určenie jasného realistického cieľa/ smeru, ktorým sa rodičia/ členovia rodiny musia uberať, ak sa chcú vyhnúť pomenovaným konzekvenciám (Miller, Rollnick 2002).
- Zvýšenie klientovho očakávania úspechu: Ak majú klienti v sebe nádej, je pravdepodobné, že sa zvýši ich angažovanosť v procese sanácie rodiny. Zároveň je tiež potrebné sa vyvarovať falošným nádejam (Schwartz, Flowers 2007).

Proces/ postupy:

- **Dlhodobé budovanie dôvery:**
 - o Odborník si pri práci s ohrozenou rodinou postupne buduje ich dôveru, ktorá vytvára dobrý základ pre otváranie aj vážnejších tém, riešenie zložitejších situácií a tiež citlivé, ale jasné komunikovanie aj o nepríjemných informáciách a správach (napr. v poradenskom rozhovore, ktorý je zameraný na vyhodnotenie doterajšieho úsilia rodiča realizovať stanovené úlohy, odborník pomenuje, že k dohodnutým zmenám nedochádza a preto – ako bolo dopredu povedané – sa pristúpi k opatreniu, ktorému sa rodič chcel pôvodne vyhnúť). Odborník, ktorý má u rodičov dôveru, je významným členom multidisciplinárneho tímu, ktorý má veľký potenciál rodiča podporovať v prijatí definovaných požiadaviek a konzekvencií.
- **Objasnenie konzekvencií:**
 - o Ešte pred motivačným rozhovorom s klientom odborník vyhodnotí, aké sú reálne konzekvencie pretrvávania daného stavu a v akom čase reálne nastanú, resp. sa k nim pristúpi zo strany kompetentných úradov/ odborníkov. (Chybou by bolo strašenie a vyhrážanie sa rodičovi niečím, čo odborník nehodlá urobiť, resp. čo nie je

- v jeho kompetencii rozhodnúť a tak si nemôže byť istý, že ním pomenovaná hrozba skutočne nastane).
- **Voľba vhodnej situácie** na definovanie požiadaviek a pomenovanie konzekvencií, ak zmena do určitého času nenastane.
 - o Je účelné využiť napr. prípadovú konferenciu, kde sa zúčastnia viacerí odborníci, ktorí následne budú jednotne podporovať rodiča pri napĺňaní stanovených požiadaviek a tým znižovať pravdepodobnosť, že by sa pristúpilo k pomenovaným konzekvenciám.
 - **Navodenie bezpečnej atmosféry pre rozhovor** o konzekvenciách neriešenia situácie:
 - o voľba partnerského prístupu k rodičovi: empatia, akceptácia, rešpekt a zároveň prejavenie viery v jeho zdroje a potenciál, môže pomôcť rodičovi takéto informácie/pravidlá prijať a uniesť.
 - **Definovanie požiadaviek a pomenovanie konzekvencií**, ak zmena do určitého času nenastane:
 - o Odborník, resp. tím odborníkov vedie rodiča k porozumeniu, aká zmena je potrebná - dohliada, aby požiadavky, ktoré sú na rodiča zo strany odborníkov kladené, mu dávali zmysel (inak sa nimi rodič nebude zaoberať). Požiadavky sú v spolupráci s rodičom pomenované na pozitívne formulované ciele (sledujúce napĺňanie potrieb dieťaťa), s ktorými je rodič stotožnený.
 - **Dôsledné odsledovanie a vyhodnotenie**, či sa ciele napĺňajú, resp. či zmena v danom čase nastala, príp. pristúpenie k pomenovaným konzekvenciám tak, ako to bolo rodičom dopredu komunikované, ak ku zmene nedošlo.

Kompetencie/ úlohy:

- zodpovedný pracovník SPODaSK, s kompetenciou rozhodnúť o niektorom z opatrení podľa zákona 305/2005 Z. z. v platnom znení, resp. podať návrh na súd, tzn. realizovať niektoré z konzekvencií neriešenia situácie, kedy rodič napr. odmieta nastúpiť na protialkoholickú liečbu, nezabezpečí riadnu dochádzku dieťaťa do školy a pod.: je odborníkom, ktorý nesie zodpovednosť za zadávanie hraníc, ktoré slúžia na ochranu najlepšieho záujmu dieťaťa, tzn. jasné pomenovanie požiadaviek a konzekvencií pri ich nenaplnení v stanovenom čase.
- ďalší odborníci multidisciplinárneho tímu, môžu takýto motivačný rozhovor tiež využívať, ale musia sa vyvarovať jedného, a to: sľubovať rodičovi niečo, čo nemôžu splniť, resp. čo nie je v ich kompetencii rozhodnúť. Ak vnímajú potrebu definovania nových požiadaviek a konzekvencií zo strany orgánu SPODaSK, situáciu konzultujú so zodpovedným pracovníkom SPODaSK, príp. iniciujú zvolanie prípadovej konferencie k tejto téme.
- jedinečnú úlohu v celom procese môže zohrať rodinný asistent, ak nemá zároveň v rukách rozhodovacie kompetencie, ktorý môže rodičovi pomôcť odventilovať napätie, ktoré vznikne pri stanovení konzekvencií, porozumieť ich potrebosti a dôležitosti a nájsť spôsob ako konštruktívne zareagovať.
- odborník napr. z akreditovaného subjektu, príp. rodinný asistent alebo sociálny pracovník obce alebo aj iní odborníci, ktorí majú s klientom vybudovaný dôverný vzťah, môžu významne prispieť ku konštruktívnej podpore rodiny v tejto situácii.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Bechyňová, V. a Konvičková, M.: Sanace rodiny. Sociální práce s dysfunkčními rodinami. Praha, Portál, 2008.

Miller, R.W. a Rollnick, S.: Motivační rozhovory. Příprava lidí ke změně závislého chování. Tišňov, Scan, 2003.

Satirová V.: Společná terapie rodiny. Praha, Portál, 2007.

Schwartz, B. a Flowers J.V.: Ako zlyháva terapeut. 50 spôsobov ako stratiť alebo poškodiť vašich klientov. Bratislava, Vydavateľstvo F Pro mente sana, s.r.o., 2007.

3.10 Motivačný rozhovor s prvkami validácie

Zmysel/ cieľ:

- validácia je vhodným nástrojom, ktorý je možné kreatívne využívať pri poradenstve, sprevádzaní, v terapii i iných formách pomoci klientovi, ktorý je v procese zmeny.
- slúži na vytvorenie pocitu bezpečia u klienta, uznanie jeho hodnoty ako človeka.
- vedie k posilneniu a aktivizovaniu rodičov/členov rodiny v rozhodnutiach a úsilí pracovať na žiadanej zmene, vedie klienta k jeho „splnomocneniu“, prevzatíu zodpovednosti za svoje činy, pocity, myšlienky.
- tento nástroj je možné využiť aj na posilnenie dôvery zo strany klienta k odborníkovi, čo následne slúži ako dobrý základ pre spoluprácu rodiča a odborníka pri realizácii žiadanej zmeny.

Techniky:

Validáciu je možné využívať v rámci akéhokoľvek poradenského rozhovoru alebo konzultácie. V. Satirová uvádza viaceré možnosti ako validizovať klientov, tu sú viaceré z nich:

- **rozširovanie nádeje:** Odborník vedie klienta k poznaniu/pocitu, že má schopnosť zlepšiť svoj život, vyriešiť svoje problémy. Odborník zároveň povzbudzuje klienta, aby si uvedomil/ vytváral pre seba nové možnosti voľby,... Príklad: „*Od každého z vás by som rada počula, v čo dúfate, že sa stane?*“
- **oceňovanie:** Odborník hľadá na strane klienta pozitíva a dáva im svoje uznanie. Klient cíti od odborníka podporu, je uznaná jeho snaha, odvaha, ochota skúšať nové veci, riskovať a pod. Príklad: „*Obdivujem vaše úsilie, ktoré ste do toho doteraz vložili.*“
- **normalizovanie:** Odborník podporuje sebaúctu klienta tým, že mu umožní poznať, že to, čo prežíval, bolo normálne a ľudské. Príklad: „*Je predsa ľudské robiť chyby. Vďaka nim sa učíme a rastieme.*“
- **individualizácia:** Odborník vyzdvihuje jedinečnosť každého člena rodiny a zaujíma sa o jeho názor, pohľad na vec, jeho prania, povzbudzuje ho v kladení otázok a pod. Príklad: „*Každý z vás je jedinečný, s odlišným vnímaním a názormi. Som zvedavá ako Vy vidíte túto situáciu?*“
- **reflektovanie/ zrkadlenie** pocitov a názorov klienta: Odborník vedie rozhovor takým spôsobom, že členovia rodiny zažívajú jeho záujem o ich vnímanie situácie, majú pocit, že sú vypočutí a iní im rozumejú. Príklad: „*Z toho, čo hovoríte, cítim sklamanie a možno aj hnev, že ste tú situáciu nemohli ovplyvniť.*“
- **objasňovanie:** Odborník vedie členov rodiny, aby objasňovali svoje pocity a významy (tzn. aké významy prisudzujú tej ktorej svojej skúsenosti), pravidiel, ktorými sa riadia a pod. - aby dokázali porozumieť sami sebe a svojim blízkym a ich blízki zase im. Príklad: „*Hovoríš, že chceš viac času tráviť s otcom?*“
- **prerámcovanie:** Odborník preformuluje niečo, o čom sa uvažovalo negatívne, do niečoho pozitívneho, aby klient mohol cítiť svoju hodnotu, cítiť sa uznaný. Pozitívny vplyv má napr. aj hľadanie dobrých úmyslov za správaním členov rodiny, ktoré ostatní vnímajú ako problémové: „*Váš Jožko stále niečo vymýšľa, vyvádza – zdá sa, ako by ho bavilo Vás provokovať... Možno sa ale snaží získať si vašu pozornosť. Pre Jožka je dôležitý názor jeho maminy.*“

- **potvrdenie zdrojov:** Odborník vyhľadáva zdroje klienta, ktoré následne vyzdvihuje. Napr.: „Vidím, že ste si našli nový spôsob, ako spolu tráviť voľný čas, ktorý prináša potešenie obom. Skvelé!“
- **posilňovanie hodnoty a zrelosti klienta.** Napr.: „Vy najlepšie viete, čo je pre Vás dobré a ak sa rozhodnete, budete mať silu zdolať aj tie prekážky, o ktorých sme spolu hovorili.“

Kompetencie/ úlohy:

- motivačný rozhovor s prvkami validizácie môže využívať každý odborník multidisciplinárneho tímu, v rôznych situáciách práce s rodinou a jej jednotlivými členmi, blízkymi osobami a známymi.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Satirová V.; Banmen J.; Greberová J.; Gomoriová M.: Model rústu: Za hranice rodinné terapie. Brno, Cesta, 2005.

Ščibranyová, H.: Pracovný materiál (preklad a úprava) MVS 4, Inštitút Virginie Satirovej v SR, 2003.

3.11 Plán včasnej signalizácie obce

Zmysel / cieľ

- V zmysle zákona 305/2005 Z. z. v platnom znení, je každý povinný upozorniť orgán SPODaSK na porušovanie práv dieťaťa (§ 7 citovaného zákona). O pomoc môže požiadať aj dieťa a rodič alebo osoba, ktorá sa o dieťa stará. Orgán SPODaSK a iný štátny orgán, ktorý je podľa osobitných predpisov chrániť práva dieťaťa (napr. policajný zbor), zariadenie, obec, vyšší územný celok, akreditovaný subjekt, škola a školské zariadenie a poskytovateľ zdravotnej starostlivosti sú povinné dieťaťu, rodičovi alebo osobe, ktorá sa dieťa stará túto pomoc poskytnúť (§ 9 citovaného zákona).
- Originálnou kompetenciou obce, okrem sociálnej prevencie, je aj zabezpečenie vyhľadávania ohrozených detí a rodín. Na zabezpečenie tejto kompetencie slúži systém včasnej signalizácie. Jeho význam spočíva najmä v tom, že sa rodina vyhľadá v čase, keď už má problémy, ale ohrozenia dieťaťa nie sú ešte závažne a účinná pomoc sa môže poskytnúť včas.

Procesy/ obsah:

- Na zabezpečenie včasného záchytu a identifikácie rodiny, ktorá sa dostáva do ohrozenia je potrebné z pozície obce vypracovať a využívať odborné postupy a ciele opatrenia. Na zabezpečenie včasnej signalizácie je vhodné vypracovať, a po dohode so zainteresovanými miestnymi orgánmi a inštitúciami aj implementovať **systém včasnej signalizácie** a súčinnosť v tejto činnosti. Do tohto systému je potrebné zapojiť školu a školské zariadenia, detského a obvodného lekára, policajný zbor a mestskú políciu alebo komisiu verejného poriadku, komunitných a terénnych sociálnych pracovníkov ak ich obec má, ako aj dobrovoľníkov a aktivistov.
- Na zabezpečenie vytvorenia tohto systému obec zvolá zástupcov uvedených subjektov a oboznámi ich s ich úlohami v tomto procese a zároveň sa dohodne **systém signalizácie**, ktorý pozostáva z vymedzenia:
 - o **ČO?** - ktoré prejavy a zistenie o ohrození dieťaťa, alebo rodiny budú subjekty signalizovať,
 - o **AKO?** - forma signalizácie: písomná, osobná alebo telefonická, mailová,
 - o **KOMU?** - určí sa meno, adresa, telefónny a mailový kontakt na povereného pracovníka obce, ktorý bude s touto problematikou pracovať.
 - o **Systému vyhodnocovania** tejto aktivity - napr. že pri hodnotení sociálnej situácie v obci a hodnotení plnenia Komunitného plánu obce v miestnom zastupiteľstve sa bude venovať pozornosť aj vyhodnoteniu tejto aktivity.

Kompetencie/ úlohy:

V podmienkach obce, signalizáciu a sociálnu prevenciu môžu zabezpečovať:

- Dobrovoľníci, aktivisti, poslanci, občania, členovia združení, zväzov, náboženských združení a pod.
- Odborný sociálny pracovník obce, pracovník prvého kontaktu, vzdelaný v sociálnej oblasti. Menšie obce alebo združenia obcí sa môžu dohodnúť na vytvorení takejto pozície pre viaceré obce, ako to je v iných odborných kompetenciách verejnej správy /stavebné konanie, školský úrad a pod./
- Komunitní sociálni pracovníci a terénni sociálni pracovníci /ak v obci sú/.

3.12 Podpora udržania vzťahu medzi rodičom a dieťaťom

Zmysel/ cieľ:

- V zmysle zákona 305/2005 Z. z. v platnom znení, detský domov utvára podmienky na stretávanie sa dieťaťa s jeho rodičmi a detský domov, orgán SPODasK a obec poskytujú dieťaťu a jeho rodičovi pomoc na uľahčenie priebehu stretnutí, na rozvoj a úpravu ich vzájomných vzťahov a na úpravu ich rodinných pomerov dieťaťa v čase, keď je dieťa z rodiny vyňaté.
- Do podpory udržania vzťahov patrí aj podpora vzťahov s ďalšími príbuznými – prarodičia, súrodenci a fyzickými osobami, ku ktorým má dieťa blízky vzťah.
- Náplňou podpory udržania vzťahu medzi rodičom a dieťaťom nie je len to, aby sa rodičia a deti spolu stretli a videli, ale aj to, aby spolu zažívali pozitívne veci (prostredníctvom rôznych nástrojov ako je hra, spoločná aktivita a pod.), ktoré ponúkajú zážitok a to je výrazným podporovateľom podporovania a rozvíjania vzťahu.
- Udržanie a rozvoj vzťahových väzieb je nevyhnutnou súčasťou práce s rodinou v ohrození. Je to špecializovaná služba, v rámci ktorej sa realizujú podporné a terapeutické procesy zamerané aj na ozdravenie vzťahov a korekcie (vzhľadom na to, že pri odňatí sa spúšťajú tak u dieťaťa ako aj u jeho rodičov, či príbuzných, rôzne obranné mechanizmy, ktoré ak nie sú dostatočne ošetrované môžu vyvolávať v druhej strane spustenie ďalších reakcií, ktoré môžu viesť až k trvalému narušeniu vzťahov).
- Udržanie vzťahových väzieb je kľúčové pre ďalší zdravý vývin a rovnako motivačný činiteľ pre rodičov v procese sanácie.

Proces a postupy:

- Podpora udržania vzťahu môže byť realizovaná prostredníctvom osobného kontaktu rodiča a dieťaťa – návštevy, detský domov môže vytvoriť podmienky na pobyt rodičov v detskom domove za účelom zintenzívnenia väzieb a ak je to vhodné, môže detský domov umožniť dieťaťu pobyt u rodičov.
- Zostavenie a zvolanie multidisciplinárneho tímu, kde sa definujú ciele a nastaví plán podpory.
- Kvalitný **program zameraný na podporu vzťahových väzieb** musí obsahovať diagnostiku vzťahovej väzby/pripútania tak u dieťaťa ako aj u jeho rodičov, špecializovaný plán zameraný na podporu a ozdravenie vzťahov a spôsob jeho realizácie. Je žiadateľné, aby takýto program realizoval odborník špecializovaný na problematiku pripútania a jeho porúch, problematiku traumatizácie a adekvátneho spracovávania traumatických zážitkov a pod. Celý proces musí byť realizovaný s výrazným zreteľom na citové prežívanie a potreby dieťaťa.
- Efektívnosť programu podpory vzťahových väzieb musí byť priebežne evaluovaná/hodnotená a výstupom priebežnej evaluácie sú aj možné zmeny v pláne, s dôrazom na aktuálnosť potrieb dieťaťa a jeho rodičov, príp. ďalších vzťahových osôb (viď. kapitola 3.06).

Kompetencie/ úlohy:

- Zodpovedný pracovník SPODaSK dohliada, aby dieťa a jeho rodina dostali podporu pri udržiavaní svojich vzťahov v čase, keď je dieťa z rodiny vyňaté.
- Multidisciplinárny tím, pozostávajúci zo zodpovedného pracovníka SPODaSK a rodinného asistenta, ak je v rodinne činný, pracovníka detského domova, ktorý pozná dieťa (optimálne sociálny pracovník a psychológ, ktorí s dieťaťom pracujú), pracovník AS (ak s rodinou pracuje), pracovník obce a príp. ďalší odborníci, ktorí sú s rodinou v kontakte, príp. majú relevantné informácie, rozhoduje o pláne podpory väzieb a jeho realizácii, s prerozdelením si kompetencií v tomto procese (je dôležité, aby všetci zúčastnení boli stotožnení s cieľom a procesom podpory vzťahových väzieb, nakoľko ide o veľmi citlivú oblasť).
- Diagnostickú fázu zameranú na posúdenie vzťahových väzieb/ pripútania realizuje špecializovaný odborník, ktorý výsledky konzultuje v rámci multidisciplinárneho tímu.
- Realizácia programu je v rukách odborníka, podľa dohody, ktorý priebežne informuje členov multidisciplinárneho tímu o procese a prograse. Výber tohto odborníka je v rukách multidisciplinárneho tímu, s dôrazom na to, že tento odborník nesmie mať v rukách rozhodovacie právomoci. Môže ísť o interného pracovníka detského domova, rodinného asistenta, pracovníka AS alebo iného odborníka.
- V prípade ak je potrebné asistovať pri kontakte rodiča s dieťaťom a všetci členovia multidisciplinárneho tímu sú osobne angažovaní (primárne hája záujem niektorej zo strán), je vhodné využiť externého (nezainteresovaného) pracovníka ako facilitátora asistovaného kontaktu rodiča s dieťaťom, ktorý dohliadne iba na proces stretnutí, nie na jeho obsah a to napr.: na to, aby stretnutie prebehlo bezpečne, aby obe strany mali adekvátne uspokojené svoje potreby a zároveň ak zreflektuje „trece plochy“, postúpi túto informáciu odborníkom, ktorí pracujú s rodičom/ a odborníkom, ktorí sa venujú dieťaťu - aby na týchto témach pracovali pri individuálnych stretnutiach. Napr. ak pri osobnom stretnutí otec sľubuje dieťaťu, že už za chvíľu pôjde z detského domova domov, pričom je to určite nereálne, facilitátor pomenuje tému nevhodných prísľubov zo strany otca dieťaťu a to tak pracovníkovi, ktorý pracuje s rodičom ako aj pracovníkovi, ktorý pracuje hlavne s dieťaťom, aby o tejto téme spolu hovorili s cieľom, aby dieťa porozumelo tomu, prečo tak rodič jedná a aby rodič takéto svoje vyjadrenia skorigoval a našiel lepší spôsob, ako dieťa ubezpečiť o svojej snahe dosiahnuť, aby boli opäť spolu.

Odporúčaná literatúra:

Kol. autorov: Nádej na uzdravenie. Sprievodca pre rodičov v oblasti traumy a pripútania. Bratislava, Návrat, 2012.

Bolwby, J: Vazba. Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem. Praha, Portál, 2010.

Bolwby, J.: Vazba a odloučení, Praha, Portál, 2012.

3.13 Posúdenie zdrojov a možností rodiny

Zmysel/cieľ:

- Príprava kvalitného a reálneho programu sanácie sa nezaobíde bez poznania osobnostných zdrojov a možností rodičov, medzi ktoré môžeme zaradiť tieto **osobnostné zdroje**/ voľne spracované podľa Dr. Ruby Payne:
 1. **Integrita, celistvosť osobnosti:** Je to rozmer zhody medzi skutkami jednotlivca a morálnym a etickým kódexom. Teda inými slovami, ľudia s vysokým stupňom integrity sú dôslední, čestní, zásadoví, vierohodní a lojálni. Ctia si svoje sľuby. Sú zodpovední a nepotrebujú dohľad nad svojimi činmi. Vedú iných k zodpovednosti. Tiež sú ochotní ozvať sa a formulovať zložité problémy. Integrita zahŕňa aj sebadisciplínu.
 2. **Finančné zdroje** : tento zdroj sa netýka len príjmov, ale aj výdavkov, sporenia a investícií. Mať peniaze na nákup tovaru a služieb.
 3. **Zdroje emocionálnych podnetov:** byť schopný ovládať sa a vybrať si svoje emocionálne reakcie, predovšetkým v nepríjemných situáciách a neuchyľovať sa pritom k sebadeštruktívnejmu správaniu. Ide o vnútorný zdroj, ktorý sa prejavuje vytrvalosťou, húževnatosťou a uskutočňovaním samotných volieb a rozhodnutí. Keď tieto zdroje človek nemá, potom buď vyhľadáva deštruktívne vzťahy, alebo sa zapája do aktivít, ktoré sú zničujúce napr. nadmerné užívanie alkoholu, alebo omamných látok.
 4. **Zdroje mentálnych podnetov:** byť mentálne v poriadku na základnej úrovni znamená vedieť čítať, písať, a počítať. Nie je to však merítkom prirodzenej inteligencie. Vzťahuje sa to na súbor zručností, ktoré ľudia potrebujú, aby vedeli fungovať vo všeobecnosti. Dôležitým článkom tohto faktora je, že vám umožňuje rozoznať či informácia, ktorú ste sa dozvedeli je správna, alebo nie.
 5. **Fyzické zdroje** : Mať fyzické zdroje znamená byť v dobrej telesnej kondícii. Dobré zdravie je základom mnohých aktivít. Chronické ochorenia, choroba alebo bolesť sa dajú zvládnuť, ale sú to stresujúce faktory. Súčasťou týchto zdrojov je okrem fyzického zdravia a kondície, aj zdravotné postihnutie, etnikum, pohlavie, fyzický vzhľad.
 6. **Zdroje duchovnej pohody:** Viera vo vyššiu moc, zmysel života a angažovanosť vo vlastnom živote, sú dôležitými faktormi nezlomnosti. Tieto vlastnosti prinášajú nádej. V rizikovom prostredí človek potrebuje mať silu plávať proti prúdu deštruktívnych hodnôt, tu patrí spiritualita, viera, ale aj kultúrna identita.
 7. **Podporné systémy:** Mať priateľov, rodinu a ďalšie podporné zdroje, ktoré sú k dispozícii v prípade potreby. Ide o externé zdroje.
 8. **Vzťahy, modely správania, životné vzory:** byť v pravidelnom kontakte s vhodnými dospelými, ktorí zvládajú svoje správanie aj výchovu detí.
 9. **Znalosť nepísaných pravidiel** : poznať nepísané zákonitosti a zvyky danej skupiny.
 10. **Túžba a vytrvalosť:** Túžba je motivácia, ktorá štartuje naše správanie. Je to impulz, ktorý nás dostane ráno z postele, keď by sme najradšej ešte spali. Je to energia, ktorá nám pomáha prekonať strach a premôcť prekážky. Vytrvalosť je napredovanie krok za krokom, deň za dňom. Kde nie je túžba, tam nie je vôľa. Kde nie je sila vôle, alebo odhodlanie tam nie je vytrvalosť, tam nie sú žiadne skutky.

Dôležité je, aby svoje zdroje zhodnotili tak, ako ich vnímajú samotní rodičia alebo rodina. Ich vnímanie napr. pomerne ľahko identifikovaného zdroja, akým sú financie, môže byť úplne odlišné od nášho.

Pomocná tabuľka pre vytvorenie grafu zložiek osobnostného potenciálu na stupnici od 1 do 5:

Zložky osobnostného potenciálu	I.	II.	III.	IV.	V.
integrita, schopnosť integrovať sa v spoločnosti, dôveryhodnosť	predvídateľne amorálna, deštruujúca voči iným, klame keď je to v jeho záujme	nezlučiteľná s normou, žiaden vnútorný kompas, nerozlišuje správne a nesprávne	nezlučiteľná s mravnou a etickou normou, rozhoduje sa v najlepšom záujme pre seba, racionalizuje vlastné zlé rozhodnutia	rozhodnutia sú etické, mravné a rešpektujú zákony. Vyhýba sa ťažkým problémom, zodpovedný za seba ale obviňuje iných	rozhodnutia sú etické, mravné a rešpektujú zákony, rieši ťažké problémy, je zodpovedný za seba i voči iným
schopnosť "zvládať" financie	účty neplatí, veritelia sa musia pripomínať, prednostne míňa na zábavu, než na povinnosti	žije od výplaty po výplatu, dlhy spláca oneskorene	zaroví viac, ako platí za účty a dlhy, má menšie úspory	vlastní dom/byt a trochu investuje do budúcnosti	má viac, než dom, či byt, zisk mu prinášajú aj finančné investície
emocionálna úroveň	žiadna emočná stabilita, impulzívny, má sebazničujúce správanie, sklon k závislosti, násiliu...	osciluje medzi hlasom dospelého a rodičovským hlasom, za svoje problémy viní iných, impulzívny, náladový	používa hlas dospelého, okrem konfliktných situácií, občasné výbuchy hnevu	aj v konflikte hovorí dospelým tónom, konflikty nevyhľadáva, zriedka je impulzívny	aj v konflikte hovorí dospelým tónom, konfrontácii sa nevyhýba ale vzťahy udržuje, nie je impulzívny
mentálna úroveň	nemá formálne vzdelanie, nevie sa organizovať, príznačný neporiadok, chaos	vie čítať a písať, formálny register, ale skôr pochopí neformálny register, ovláda základy matematiky	stredoškolské i vyššie vzdelanie, vie realizovať plán, ak mu niekto povie ako, pochopí čo, ale nepochopí ako	zvládne vysokú školu, zvláda dlhodobé plánovanie, vie čo a ako	má vysoké formálne vzdelanie, vie čo a ako a prečo. Vie zostaviť i realizovať plány, rozumie verbálnej komunikácii
duchovná úroveň	ovláda ho beznádej, verí, že život je daný osudom, bez možnosti ovplyvniť ho, nevidí súvis medzi rozhodnutiami a dôsledkami	verí, že môže mať šťastie alebo smolu, dúfa, že ak robí zlé voľby, nebude za to stíhaný, potrestaný	verí, že nesprávne rozhodnutia spôsobujú perspektívne problémy, uvažuje, aké sú lepšie možnosti, verí vo vyššiu moc	vie, že voľba vplýva na osud, vstupuje do duchovných, či humanitárnych zoskupení, má sebakontrolu, verí v existenciu vyššej moci	spôsobom myslenia a konania vplýva na svoj osud, aktívne podporuje humanitárne činnosti, verí vo vyššiu moc a účelu väčšiemu ako on

fyzická úroveň	nevie sa o seba postarať, potrebuje pomoc, rizikové správanie spôsobuje zdravotné problémy	vie sa o seba postarať, no nie vždy to urobí, často je chorý, neupravený vzhľad	čistý, robí slušný dojem, vie sa o seba postarať, v podstate je zdravý	atraktívny vzhľad, fyzicky schopný, v podstate zdravý	je vo výbornom zdravotnom stave
úroveň rozvinutia podporných vzťahov	je sám	poskytuje podporu obmedzenému okruhu priateľov a príbuzných, snaží sa budovať dobré pracovné vzťahy	má podporný systém priateľov a rodiny, tí však často nepoznajú jeho potreby	má podporný systém v práci i doma, tí dobre poznajú jeho potreby	má podorný systém v práci i doma i spoločnosti, vie platiť/kúpiť pomoc ak treba
úroveň vzťahov a rolové modely	veľmi povrchné deštruujúce vzťahy	nemá veľa hlbších vzťahov, nevníma seba ako atraktívneho, hodného lásky	má niekoľko osobných vzťahov, priateľov na ktorých sa v prípade núdze môže spoľahnúť, je milovaný	má mnoho osobných a profesionálnych vzťahov, je milovaný a má niekoho rád	má mnoho osobných a profesionálnych vzťahov, je milovaný a má niekoho rád, dá si poradiť a dokáže radiť
schopnosť vnímať nepísané pravidlá na požadovanej úrovni	pozná a v praxi aplikuje skryté pravidlá ulice	ovláda a aplikuje skryté pravidlá v práci, dodržiava pracovnú dobu	pozná a aplikuje skryté pravidlá na úrovni stredného manažmentu v práci	pozná a aplikuje skryté pravidlá výkonného riadenia v práci, ovláda tiež pravidlá členstva exkluzívnych klubov	pozná pravidlá riadenia, ovláda hierarchie veľkých inštitúcií a charít
túžba a vytrvalosť	nízka energia, žiadna motivácia, nerád sa učí, v zamestnaní dlho nevydrží	selektívna energia, nie vždy zameraná na prácu, pracuje len pre mzdu, nemá záujem o vyššiu pozíciu ak to znamená viac zodpovednosti, nemá dlhodobú výdrž	stála energia, ak je potreba, motivovaný byť správnym, túži po povýšení a väčšej právomoci, zúčastní sa i školení ak mu to prinesie prospech	vysoká energia, motivácia budovať silnú organizáciu a byť pri moci, vyhľadáva profesionálne školenia, má rád uznanie	vysoká energia, má rád výzvy, má rád dokonalosť, neustále pracuje na svojom zdokonaľovaní, je vytrvalý

Pozn.: *Rodičovský hlas* môže byť kritický, negatívny, klebetný a panovačný. *Dospelý hlas* je racionálny, férový a nie je zaujatý.

Formálny register je zrozumiteľný a má širokú slovnú zásobu. Vie pochopiť abstraktné. *Neformálny register* je jazyk ulice. Nevie pochopiť čo je abstraktné. Nemá veľmi bohatú slovnú zásobu.

Tabuľka, spolu s textom, boli preložené a uverejnené z knihy *Crossing the Tracks for love*, od autorky Ruby Payne.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Payne, R. K., DeVol, F. a Smith T.D.: *Mosty z chudoby. Stratégie pre profesionálov a komunity*. Košice, Equilibria, 2010.

3.14 Pôsobnosť obce v zmysle zákona 305/2005 Z. z. v platnom znení**Zmysel/ cieľ:**

Poznatky o pôsobnosti obce v zmysle tohto zákona možno využiť pri jednaní s obcou, advokáciu a na zabezpečenie súčinnosti pri realizácii sanácie rodiny.

Kompetencie:

Primárna prevencia obce		
podpora rodiny	ochrana pred negatívnymi vplyvmi	zmysluplné využívanie voľného času
organizovanie a sprostredkovanie účasti na programoch a tréningoch zameraných na podporu plnenia rodičovských práv a povinností, plnenia funkcií rodiny, na utváranie a upevňovanie vzťahov medzi manželmi, medzi rodičmi a deťmi, rozvoj schopností riešiť problémové situácie a adaptovať sa na nové situácie	organizovanie a sprostredkovanie účasti na programoch a aktivitách zameraných na predchádzanie sociálnopatologickým javom	spostredkovanie kultúrnych, športových, záujmových aktivít na podporu využívania voľného času



Sekundárna prevencia obce			
organizuje	spolupôsobí	poskytuje	utvára
výchovné alebo sociálne programy pre deti s uloženým výchovným opatrením programy na pomoc ohrozeným deťom a dospelým resocializačné programy	pri výkone výchovných opatrení pri pomoci deťom, spolupodieľaním sa na spracovaní a plnení plánu sociálnej práce s dieťaťom pri úprave a obnove rodinných pomerov dieťaťa	pomoc dieťaťu v naliehavých prípadoch, najmä ak je ohrozený jeho život, zdravie alebo priaznivý vývin	podmienky na prácu s komunitou
realizuje sociálnu depistáž			
prostredníctvom terénnej sociálnej práce v komunite, zameranej na cieľené vyhľadávanie rodín, so signálmi indikujúcimi ohrozenie dieťaťa v rodine, v súčinnosti so školou, lekárom, spoločenskými organizáciami, cirkvou a charitou a občanmi.			

Obec v oblasti sociálnoprávnej ochrany a kurately zabezpečuje tieto úlohy:

Obec pri výkone svojej samosprávnej pôsobnosti (podľa § 75 citovaného zákona): **a/ vykonáva**

- opatrenia zamerané na **predchádzanie vzniku porúch psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu detí a plnoletých fyzických** osôb podľa § 10, tieto opatrenia:
 - organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch, tréningoch a aktivitách zameraných na podporu plnenia rodičovských práv a povinností, plnenia funkcií rodiny, na utváranie a upevňovanie vzťahov medzi manželmi, medzi rodičmi a deťmi, rozvoj schopností riešiť problémové situácie a adaptovať sa na nové situácie,
 - organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch a aktivitách zameraných na predchádzanie sociálnopatologickým javom,
 - spostredkovanie kultúrnych, záujmových a iných aktivít zameraných na podporu vhodného využívania voľného času detí.
- opatrenia podľa § 11 ods. 1 písm. a) až e). Tieto opatrenia sú zamerané na **obmedzenie a odstránenie negatívnych vplyvov, ktoré ohrozujú psychický, fyzický alebo sociálny vývin dieťaťa a plnoletej osoby** a sú to najmä:
 - ponúknutie pomoci dieťaťu, rodičom alebo ponúknutie sprostredkovania pomoci pri riešení výchovných problémov alebo rodinných problémov a pri uplatňovaní nárokov dieťaťa podľa osobitných predpisov /napr. riešenie hmotnej núdze/,
 - sledovanie negatívnych vplyvom pôsobiacich na dieťa a rodinu a zisťovanie príčin ich vzniku,

- organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch zameraných na pomoc pri riešení problémov detí v rodine, škole a na pomoc rodinám pri riešení výchovných problémov v rodine a v medziľudských vzťahoch,
- organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch zameraných na pomoc deťom alebo plnoletým fyzickým osobám ohrozeným správaním člena rodiny, členov rodiny alebo iných osôb /domáce násilie, zneužívanie a pod./,
- organizovanie alebo sprostredkovanie účasti na programoch zameraných na plnoleté fyzické osoby, ktoré svojim správaním ohrozujú členov rodiny.

b/ organizuje

1. **výchovné alebo sociálne programy pre deti**, ktorým bolo orgánom sociálnoprávnej ochrany, alebo súdom uložené výchovné opatrenie
2. **programy na pomoc ohrozeným deťom a plnoletým osobám** podľa § 11 odst. 1 písm. c) až e) /deti a plnoleté osoby ohrozené násilím a zneužívaním vid' vyššie/
3. **resocializačné programy**

c/ spolupôsobí

1. **pri výkone výchovných opatrení** uložených súdom alebo orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately ,
2. **pri pomoci deťom, pre ktoré orgán sociálnoprávnej ochrany a kurately vykonáva sociálnu kuratelu a podieľa sa na spracovaní a plnení plánu sociálnej práce s dieťaťom,**
3. pri úprave a obnove rodinných pomerov dieťaťa **finančnou podporou** podľa § 64 odst. 1 písm. a) a odsekov 3 až 5:

§ 64 odst. 1, písm. a): Na úpravu a zachovanie vzťahov medzi dieťaťom a rodičom alebo osobou, ktorá sa osobne o dieťa stará, ktorým bolo dieťa odňaté zo starostlivosti rozhodnutím súdu a umiestnené do detského domova, a na podporu úpravy ich rodinných pomerov sa poskytuje **príspevok na dopravu**.

Odstavec 3: Obec, na ktorej území má dieťa obvyklý pobyt a dieťa sa zdržiavalo na jej území najmenej jeden rok pred umiestnením do detského domova na základe rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej starostlivosti, **vyčlení zo svojho rozpočtu finančné prostriedky na úpravu a obnovu rodinných pomerov dieťaťa vrátane bytových pomerov a sociálnych pomerov**, ak rodičia dieťaťa alebo osoba, ktorá sa osobne stará o dieťa, sú obyvateľmi obce.

Ak nie je možné alebo účelné použiť finančné prostriedky na úpravu a obnovu rodinných pomerov fyzických osôb podľa prvej vety, môže obec **vyčlenené finančné prostriedky použiť na vyhľadanie fyzickej osoby**, ktorej možno dieťa zveriť do osobnej starostlivosti.

Odstavec 4: Mesačná výška finančných prostriedkov na úpravu a obnovu rodinných pomerov dieťaťa je najmenej jedna dvanástina z 10 % sumy určenej podľa § 89 odst.3, a to za každý začatý kalendárny mesiac, počas ktorého je dieťaťu poskytovaná starostlivosť v detskom domove. /§ 89 odst. 3 hovorí o výške priemerných bežných výdavkov na dieťa v detskom domove/.

Odstavec 5: Spôsob použitia celkovo vyčlenených prostriedkov na úpravu a obnovu rodinných pomerov dieťaťa určí obec.

d/ poskytuje

1. Rodičom dieťaťa alebo osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa, **príspevok na dopravu do zariadenia podľa** § 64 odst. 1 písm. a).
2. Informácie fyzickej osobe, ktorá má záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom, na podanie žiadosti o zapísanie do zoznamu žiadateľov a o subjektoch vykonávajúcich prípravu na náhradnú rodinnú starostlivosť.
3. Štatistické údaje z oblasti výkonu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately štátnym orgánom sociálnoprávnej ochrany a kurately na účely spracovania štatistických zisťovaní a administratívnych zdrojov.
4. Finančné prostriedky podľa §65.

e/ poskytuje pomoc

1. dieťaťu v naliehavých prípadoch, najmä ak je ohrozený jeho život, zdravie alebo priaznivý psychický, fyzický a sociálny vývin.
2. dieťaťu alebo plnoletej fyzickej osobe ohrozenej správaním člena rodiny, členov rodiny alebo správaním iných fyzických osôb.
3. na zachovanie a úpravu vzájomných vzťahov medzi dieťaťom a rodičom a úpravu rodinných pomerov dieťaťa, ak bolo dieťa umiestnené v zariadení na výkon ústavnej starostlivosti, predbežného opatrenia alebo výchovného opatrenia
4. mladému dospelému po skončení náhradnej osobnej starostlivosti, pestúnskej starostlivosti a ústavnej starostlivosti pri zabezpečení bývania a zamestnania.

f/ poskytuje súčinnosť

1. štátnym orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri zisťovaní rodinných, bytových a sociálnych pomerov dieťaťa a jeho rodiny na účely vykonávania opatrení sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately.
2. zariadeniu pri zabezpečovaní osamostatnenia sa mladého dospelého.

g/ utvára podmienky na prácu s komunitou

h/ zriaďuje zariadenia podľa potrieb obyvateľov na účel výkonu opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podľa § 45 až 48 a môže zriadiť zariadenia podľa § 49, 50, 62 a 63 a oznamuje určenému orgánu sociálnoprávnej ochrany podľa § 73 odst. 3 počet miest určených v týchto zariadeniach na vykonávanie rozhodnutí súdu.

§ 45 až 48 hovorí o vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany v zariadeniach

§ 49 Detský domov

§ 50 Detský domov pre maloletých bez sprievodu

§ 62 Krízové stredisko

§ 63 Resocializačné stredisko

§ 73 odsek 3 – kompetencie určeného orgánu.

i/ vyhľadáva fyzické osoby , ktorým by bolo možné zveriť dieťa do starostlivosti,

j/ vyjadruje sa k spôsobu života fyzickej osoby, ktorá má záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom a jej rodiny podľa § 35 ods.4 písm. c), ktorý hovorí , že súčasťou spisovej dokumentácie fyzickej osoby, ktorá má záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom je aj vyjadrenie obce,

k/ vedie evidenciu detí, rodín a plnoletých fyzických osôb, pre ktoré vykonáva opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately,

l/ plní ďalšie úlohy podľa tohto zákona a osobitných predpisov,

/napríklad Trestný zákon, Trestný poriadok, Občiansky súdny poriadok/

2. Obec môže, s výnimkou odseku 1 písm. c) prvého a druhého bodu, písmena d), písm. e) prvého a štvrtého bodu, písm. f), písm. g), j) až l) ***zabezpečiť výkon samosprávnej pôsobnosti aj prostredníctvom akreditovaného subjektu alebo právnickej osoby alebo fyzickej osoby,*** ak sa nevyžaduje akreditácia na vykonávané opatrenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podľa tohto zákona.

/Ide o opatrenia sociálnej prevencie, výchovné programy a sanácie rodinného prostredia./

3.15 Prípadová konferencia

Zmysel/ cieľ:

- výmena relevantných informácií členov multidisciplinárneho tímu a rodiny,
- definovanie hlavných cieľov sanácie rodiny,
- spoločné hľadanie najlepších riešení pomoci rodine,
- definovanie opatrení, ku ktorým sa pristúpi podľa zákona 305/2005 Z.z. v platnom znení, a takisto sa rodine môžu ponúknuť podporné opatrenia podľa zákona 305/2005 Z.z. v platnom znení a príp. aj sociálne služby podľa zákona 448/2008 Z. z. od subjektov, ktoré tieto opatrenia, príp. služby realizujú,
- prerozdelenie úloh, ktoré sú potrebné pre realizáciu stanovených cieľov medzi zúčastnených odborníkov a rodinu,
- definovanie spôsobu hodnotenia naplňovania stanovených cieľov.

Procesy a postupy:

Proces prípravy prípadovej konferencie:

Zodpovedný pracovník SPODaSK navrhuje, koho z rodiny a zainteresovaných odborníkov na prípadovú konferenciu prizvať a definuje hlavný cieľ/zámer prípadovej konferencie a jednotlivé témy, ktorým sa na prípadovej konferencii plánuje venovať. Rodinný asistent prípadovú konferenciu zvolá, účastníkov pripraví a prípadovú konferenciu zorganizuje. Príprave účastníkov, vrátane rodiny je potrebné venovať zvýšenú pozornosť: cieľom je redukovať ich obáv a naopak posilniť ich pocit bezpečia, sebavnímanie ako plnohodnotného účastníka stretnutia. V rámci prípravy rodiny je dôležité rodinu informovať o dôležitosti ich účasti a zároveň im dať priestor rozhodnúť sa, či sa zúčastnia celej alebo len časti prípadovej konferencie. Zodpovedný pracovník SPODaSK v rámci výkonu sociálnoprávnej ochrany primárne háji záujem a názor dieťaťa. V prípade neúčasti rodiny je potrebné, aby záujem rodiny prezentoval niekto iný. Na prípadovej konferencii sa odborníci dohodnú, kto a akým spôsobom, bude následne rodinu informovať o výstupoch.

Rodinný asistent zabezpečí facilitátora prípadovej konferencie, resp. sa pripraví na jej facilitovanie sám. Zabezpečí tiež zapisovateľa. Dohliadne na to, aby boli účastníci prípadovej konferencie vopred informovaní o dôvernosti zdieľaných informácií a následne sa zaviazali zachovávať mlčanlivosť o tých skutočnostiach, ktoré sa na porade dozvedeli (týka sa to hlavne účastníkov prípadovej porady, ktorí nie sú akreditovanými subjektmi, podľa zákona 305/2005 Z. z. v platnom znení – napr. zástupca školy a školských zariadení a pod.).

Proces riadenia prípadovej konferencie:

1. privítanie účastníkov, ich predstavenie,
2. pomenovanie dôvodu/očakávaní od zvolania prípadovej konferencie,
3. vzájomné informovanie sa o dôležitých skutočnostiach týkajúcich sa pomenovaného dôvodu zvolania prípadovej konferencie (pomenovanie problémov, rizík a zároveň zdrojov a silných stránok rodiny, kontextu (širších súvislostí), zisťovanie motivácie rodiny pre spoluprácu, zisťovanie doterajšieho úsilia rodiny a odborníkov situáciu riešiť a výsledkov tejto snahy),
4. definovanie spoločného cieľa,
5. návrhy riešení,

6. výber riešení a pomenovanie opatrení, ku ktorým zodpovedný pracovník SPODaSK pristúpi,
7. prerozdelenie úloh vyplývajúcich z vybraných riešení medzi účastníkov,
8. dohodnutie kto, kedy a ako vyhodnotení napĺňanie stanovených cieľov.

Kompetencie/ úlohy:

Iniciátor zvolania prípadovej konferencie: môže byť napr. zodpovedný pracovník SPODaSK, rodinný asistent, obec, akreditovaný subjekt, detský domov, krízové centrum a pod.

Zvolávateľ prípadovej konferencie: vyhodnotí potrebu zvolania prípadovej konferencie, definuje jej cieľ (podľa metodiky SMART-er) a navrhne, kto bude na prípadovú konferenciu prizvaný. (Táto úloha je plne v kompetencii zodpovedného pracovníka SPODaSK). Ak rodina na formulácii cieľa nespokojuje, úlohou zvolávateľa prípadovej konferencie je zistiť ich názor a dbať na to, aby cieľ smeroval k potrebám dieťaťa a rodičov posilňoval v ich kompetenciách.

Organizátor: zorganizuje prípadovú konferenciu, rozpošle pozvánku, pripraví prezenčnú listinu s informovaným prehlásením o zachovaní mlčanlivosti o skutočnostiach, ktoré sa v tejto súvislosti dozvedel. Jeho úlohou je aj pripraviť pozvaných účastníkov, ktorým komunikuje cieľ zvolania prípadovej konferencie a očakávaná od ich aktívnej účasti na nej. Informuje ich kto všetko je na prípadovú konferenciu prizvaný a informuje ich o základných pravidlách. (Táto úloha je v kompetencii zodpovedného pracovníka SPODaSK, ktorú môže delegovať rodinnému asistentovi alebo akreditovanému subjektu).

Facilitátor: vedie proces prípadovej konferencie, neprichádza s informáciami o rodine ani s návrhmi riešení. Odhadne potrebný čas a navrhne štruktúru stretnutia, aby každý dostal dostatočný priestor na vyjadrenie sa. (Táto úloha by mala byť zodpovedným pracovníkom SPODaSK delegovaná nezainteresovanému odborníkovi, ktorý má facilitačné zručnosti – napr. rodinnému asistentovi alebo akreditovanému subjektu, príp. inému kolegovi z oddelenia SPODaSK).

Zapisovateľ: dôsledne zapisuje len to, čo bolo povedané a nevnáša do záznamu svoje názory a postoje k preberanej veci a vypracuje písomný záznam z prípadovej konferencie, ktorý na záver dostanú všetci účastníci. (Touto úlohou by mohol byť poverený odborník z niektorého zo zainteresovaných subjektov, ktorý sa sám nebude aktívne podieľať vlastnými postrehmi a návrhmi v procese prípadovej konferencie, prípadne záznam spracováva napr. rodinný asistent, ak nie je facilitátorom).

Účastníci z rôznych zainteresovaných subjektov, rôznych profesií: vyjadrujú sa k situácii dieťaťa, situácii rodiny, pomoci, ktorú rodina už dostala a aký mala táto pomoc efekt na riešenie problému a navrhujú ďalšie riešenia. (Zodpovedný pracovník SPODaSK, rodinný asistent, zástupcovia obce, akreditovaného subjektu, školy, CPPPaP, krízového centra alebo iného zariadenia, v ktorom rodina žije a pod.).

Rodina: mala by byť s celkovým zhodnotením ohrozenia dieťaťa zainteresovanými odborníkmi oboznámená a k tvorbe plánu sociálnej práce prizvaná. Rodina by mala dostať dostatočný a bezpečný priestor na:

- zhodnotenie svojej vlastnej situácie a situácie dieťaťa,

- zhodnotenie svojho úsilia pre riešenie danej situácie,
- zhodnotenie pomoci, ktorú už do toho času dostala,
- a vlastné návrhy riešenia problému.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Bechyňová, V: Prípadové konferencie. Praktický průvodce pro práci s ohrozenou rodinou. Praha, Portál, 2012.

Bechyňová, V. a Konvičková, M.: Sanace rodiny. Praha, Portál, 2008.

Matoušek, O. A Pazlárová, H.: Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha, Portál, 2010.

3.16 Príprava dieťaťa a jeho rodiny na vyňatie z rodinného prostredia

Zmysel/ cieľ:

- Vyňatie dieťaťa z rodiny je jednou z najtraumatickejších zážitkov pre dieťa a jeho rodinu a jednou z najťažších úloh orgánu SPODaSK.
- Zmyslom prípravy dieťaťa a rodičov je, aby tento proces prebehol čo najcitlivejšie, s ohľadom na potreby dieťaťa a potreby jeho rodičov.
- Pri príprave je potrebné poukázať na možnú pozitívnu perspektívu.

Proces a postupy:

Proces prípravy dieťaťa a jeho rodiny na vyňatie je potrebné rozdeliť na proces vynímania v krízovej situácii (ako reakciu na signál priameho ohrozenia) a na proces, ktorý je možné vopred naplánovať a pripraviť. Príprava na vyňatie musí prebiehať v závislosti od situácie a s ohľadom na špecifickosť jednotlivých prípadov.

V prípade krízového vyňatia dieťaťa z rodiny:

- Zodpovedný pracovník SPODaSK pripraví operatívny plán krízového vyňatia, v ktorom zohľadní riziká a možné potreby a zabezpečí k tomu potrebnú operatívu (dohoda s inštitúciou, kde bude dieťa umiestnené, resp. dohoda s fyzickou osobou, ktorej bude dieťa zverené, spisovú dokumentáciu a rozhodnutie, technické zabezpečenie a pod. podľa štandardného postupu orgánu SPODaSK).
- Po príchode do rodiny, zodpovedný pracovník SPODaSK oboznámi rodičov s dôvodmi krízovej intervencie a nevyhnutnosti vyňatia dieťaťa. Uvedie rodičom informácie o mieste pobytu dieťaťa (kam bude dieťa umiestnené) a dohodne s rodičmi ďalšie najbližšie stretnutie, ktoré by malo prebehnúť optimálne do 24 hodín, na pôde UPSVaR. Vyrozumie ich, že na najbližšom stretnutí dostanú ďalšie informácie a dohodnú sa, čo bude ďalej. V prípade, ak je to potrebné, poskytne rodičom priestor na emočnú ventiláciu. Celý tento proces musí prebehnúť citlivo s ohľadom na prítomnosť/ neprítomnosť dieťaťa.
- Vo vzťahu k dieťaťu, zodpovedný pracovník SPODaSK, za prítomnosti rodičov dieťaťa vysvetlí primerane veku dôvod rozhodnutia o tom, že dieťa na istý čas nebude môcť byť so svojimi rodičmi. Vysvetlí mu, kde na daný čas bude a kedy a ako sa bude môcť stretnúť a kontaktovať so svojimi rodičmi. Zároveň mu vysvetlí, akým spôsobom sa udeje jeho presun a aj to, či ho pri presune rodičia môžu alebo nemôžu sprevádzať. Následne rodičov a dieťa požiada o prípravu osobných vecí dieťaťa, vrátane obľúbenej hračky, fotiek rodičov a iného obľúbeného predmetu/predmetov.

V prípade, kedy proces vynímania je možné vopred naplánovať a pripraviť:

- Zodpovedný pracovník SPODaSK pripraví postup vyňatia dieťaťa z rodiny.
- V prípravnej fáze zodpovedný pracovník SPODaSK vyrozumie rodičov o rozhodnutí vyňať dieťa z rodinného prostredia a umiestniť ho v náhradnej starostlivosti. Rodine vysvetlí dôvody, oboznámi ich s potrebnými úkonmi a oznámi im termín umiestnenia dieťaťa v náhradnej starostlivosti.

- Ak sú rodičia v stave aktívne participovať pri odnímaní dieťaťa a jeho umiestňovaní v náhradnej starostlivosti, dohodne s nimi proces odnímania a oboznámi ich s úlohou a kompetenciami ďalších zúčastnených. V takom prípade rovnako pripraví a skompetentní rodičov na prípravu dieťaťa na jeho umiestnenie v náhradnej starostlivosti.
- V ďalšej fáze, s rodičmi celý proces a prípravu môže prejsť poverený pracovník – rodinný asistent alebo zástupca AS, prípadne iný odborník, ktorého si rodina vyberie. Tento odborník pomôže rodičom pripraviť sa na odňatie dieťaťa a zároveň pripraviť dieťa na odchod. Proces prípravy dieťaťa monitoruje a aktívne podporuje.
- Proces samotného premiestnenia dieťaťa v daný deň, realizuje podľa dohody rodič (dieťa osobne privedie napr. do krízového strediska, detského domova a pod.), v sprievode zodpovedného pracovníka SPODaSK, príp. zodpovedný pracovník v deň odnímania dieťaťa navštívi rodinu a v sprievode s rodičmi, príp. po rozlúčení s nimi, dieťa premiestni.

Pri samotnom prevoze dieťaťa do náhradnej starostlivosti je vhodné, aby v závislosti od veku, sprevádzajúci pracovník s dieťaťom komunikoval, odpovedal mu na ním kladené otázky pravdivo a citlivo, s ohľadom na vek a stav dieťaťa (počas prevozu sa neodporúča dieťa chlácholiť a dávať dieťaťu nespĺniteľné sľuby, bagatelizovať). Dôležité je pracovať s emóciami dieťaťa a poskytovať dieťaťu emočnú podporu, s cieľom jeho citovej stabilizácie. Deti na odnímanie z rodiny reagujú veľmi rôzne, v závislosti od mnohých faktorov a preto by mal byť sprevádzajúci pracovník pripravený na rôznorodosť reakcií a zároveň disponovať stratégiami vhodného reagovania na prejavy a správanie dieťaťa v tejto záťažovej situácii.

Celý proces je veľkou záťažou pre pracovníka, ktorý sprevádza dieťa a rodinu týmto procesom a preto je vhodné, aby aj tento dostal následne adekvátnu podporu (pravidelná supervízia zameraná na prácu s klientom, zameraná na proces vynímania dieťaťa, zameraná na prežívanie pracovníka v tomto procese; psychorehabilitácia; ďalšie odborné vzdelávanie zamerané aj na zvládanie a spracovávanie traumatizujúcich skutočností a pod.).

Kompetencie:

- Odborník, ktorý realizuje prípravu na vyňatie, musí byť na túto prácu adekvátne pripravený. V rámci súčasného systému sa nám zdá ako **výborná príležitosť dovzdelat' na to práve rodinných asistentov, ktorí by túto prácu mohli vykonávať (s dôrazom na to, že v celom inovatívnom modeli manažmentu sanácie pracujeme s pozíciou rodinného asistenta, ako odborníka odd. SPODaSK, ktorý nemá rozhodovacie kompetencie a tieto mu tým pádom nebudú negatívne zasahovať do sprevádzania rodiny v týchto náročných emočných procesoch)**.
- Zodpovedný pracovník SPODaSK zodpovedá za realizáciu odnímania dieťaťa z rodinného prostredia, príp. výkonom poverí rodinného asistenta a celý proces monitoruje.
- Rodič aktívne participuje na svojej príprave a príprave dieťaťa.
- Pracovník zariadenia, príp. náhradný rodič – ak je dieťa umiestňované v NRS – pripraví prostredie pre citlivé prijatie dieťaťa (viď. kapitola 3.17).

Odporúčaná literatúra:

Levine, P.A – Klineová, M.: Trauma očima dítěte. Praha, Maitrea, 2012.

3.17 Príprava náhradnej rodiny na príchod dieťaťa

Zmysel/Cieľ:

Reakcia náhradnej rodiny na príchod dieťaťa je dôležitým signálom pre dieťa a dôležitým medzníkom pri nadviazovaní hlbšieho vzťahu dieťaťa s rodinou. Kvalitnou prípravou na príchod dieťaťa je možné predísť rôznym ťažkostiam v ďalších fázach pobytu dieťaťa v prostredí náhradnej rodiny.

Príchod dieťaťa je však nie len novým a náročným časom pre dieťaťa, ale aj pre jeho náhradnú rodinu. Všetkým jej členom je potrebné venovať pozornosť a adekvátne ich na príchod dieťaťa pripraviť.

Proces a postupy:

- Nadviazanie prvotného kontaktu s náhradnou rodinou a vytvorenie atmosféry pre budovanie podporného vzťahu.
- Zistenie dôležitých informácií o rodine, o ich predstavách ohľadne príchodu dieťaťa a o ďalších dôležitých skutočnostiach.
- Vyhotovenie plánu prípravy náhradnej rodiny na príchod dieťaťa za aktívnej participácie rodiny (plán musí zahŕňať prípravu všetkých členov rodiny vrátane vlastných detí rodiny, bez ohľadu na ich vek, nakoľko príchod dieťaťa významne ovplyvní systém a fungovanie celej rodiny) je v rukách multidisciplinárneho tímu (zodpovedný pracovník SPODaSK, rodinný asistent, pracovník špecializovaný na náhradnú rodinnú starostlivosť a zástupca AS, ktorý realizoval prípravu náhradných rodičov resp. pracovník referátu PPS).
- Realizačná fáza – poskytnutie dôležitých informácií o dieťati rodine, komunikácia o potrebách a očakávaniach prichádzajúceho dieťaťa, komunikácia o histórii dieťaťa a z toho vyplývajúcich potrebách (napr. ak dieťa zažilo významné straty v minulosti), komunikácia o potrebách a očakávaniach rodiny, komunikácia o možných rizikách, ktoré so sebou príchod dieťaťa môže priniesť a príprava možných stratégií a postupov v prípade výskytu komplikácií a ťažkostí. Nastavenie priebehu prvej návštevy /resp. režimu prvého dňa príchodu dieťaťa do rodiny. (Súbežne s prípravou rodiny prebieha príprava dieťaťa).
- Oboznámenie sa náhradnej a odovzdávajúcej rodiny/inštitúcie s prostredím, z a do ktorého dieťaťa prichádza, pri osobnom kontakte. (Optimálne je, ak sa stretnú prvý krát bez dieťaťa, zoznámia sa a vymenia si vzájomne dôležité informácie).
- Zoznamovacie stretnutia dieťaťa s novou rodinou a podporné stretnutia.
- Príprava a sprevádzanie dieťaťa pri príchode do náhradnej rodiny (s dôrazom na špecifiká a potreby dieťaťa).
- Podpora udržania kontaktu s odovzdávajúcou rodinou/inštitúciou.
- Plán a realizácia monitorovania rodiny v priebehu prijímania dieťaťa do rodiny a plán odbornej podpory rodiny a dieťaťa v adaptačnej fáze (v rátane pohotovostnej intervencie).

Kompetencie:

- Zodpovedný pracovník SPODaSK, ktorý má v starostlivosti dieťa – zodpovedá za zaangažovanie zodpovedného pracovníka SPODaSK, ktorý má v starostlivosti budúcu

náhradnú rodinu do prípravy náhradnej rodiny na príchod dieťaťa a v súčinnosti zodpovedajú za realizáciu prípravy. Realizáciou môže byť poverený rodinný asistent, v takom prípade zodpovedný pracovník SPODaSK proces monitoruje.

- Odborný pracovník AS – môže na základe dožiadania zo strany klienta alebo zodpovedného pracovníka SPODaSK realizovať prípravu náhradnej rodiny na príchod dieťaťa, v súčinnosti s ďalšími aktérmi činnými v procese prijímania dieťaťa (napr. zástupca detského domova).
- Odborný pracovník inštitúcie, z ktorej dieťaťa prichádza/prípadne náhradný rodič z predchádzajúcej NRS/biologický rodič a ďalší, kto dieťa odovzdáva – poskytuje informácie o dieťati a jeho potrebách a zároveň informuje o procese prípravy dieťaťa na prechod do náhradnej rodiny.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Rozum a cit: Provázení rodiny jako dlouhodobý proces. Říčany, 2012.

3.18 Program podpory a rozvoja rodičovských zručností

Zmysel/ cieľ:

Programy podpory a rozvoja rodičovských zručností majú charakter relatívne dlhodobej systematickej práce s rodičmi (príp. s rodičmi a deťmi spolu), s cieľom podporiť vzájomné citové väzby rodičov s deťmi, rodičovskú zodpovednosť a zručnosti potrebné pri starostlivosti a výchove tak, aby boli zabezpečené podmienky pre zdravý fyzický, psychický a sociálny vývin detí. Program sa zameriava na: **rozvoj schopností rodiča porozumieť, čo jeho dieťa potrebuje** (základné fyziologické potreby (strava, oblečenie,...), potreba bezpečia, istoty, potreba lásky, prijatia, spolupatričnosti, potreba uznania, úcty, potreba sebaaktualizácie, sebarealizácie ⇒ Maslowova hierarchia potrieb, špecifické vývinové potreby dieťaťa, ...) a **rozvoj schopností rodiča dokázať tieto potreby dieťaťa primerane uspokojovať**.

Program rozvoja rodičovských zručnosti je možné realizovať:

- **Preventívne:** predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine, utváranie a upevňovanie vzťahov medzi rodičmi a deťmi, sprostredkovanie aktivít na využívanie voľného času detí, schopnosť riešiť problémové situácie, predchádzanie sociálno-patologickým javom a pod.
- **Interventívne - odstraňovaním negatívnych vplyvov, ktoré ohrozujú vývin dieťaťa:** pomoc, podpora, poradenstvo pri riešení výchovných problémov, sprostredkovanie alebo organizovanie programov zameraných na pomoc pri riešení problémov detí v rodine a pod.

Proces:

- Hĺbková diagnostika, s cieľom zistiť mieru zlyhávania v jednotlivých rodičovských zručnostiach a analýza zdrojov, ktoré je možné aktivizovať (primárne overiť rodičovské kapacity a motiváciu pre rozvoj v rodičovských zručnostiach).
- Monitoring vhodných programov pre realizáciu prevencie/ intervencie.
- Ponuka programu rodine/ výber.
- Realizácia programu.
- Priebežné hodnotenie efektivity realizácie programu.
- Záverečné hodnotenie.
- Monitoring a posilňovanie zmien.

Nástroje:

- **motivačný rozhovor** – jedným z prvkov, ktoré motiváciu štartujú a posilňujú sú pozitívne pocity, ocenenie, podpora (viď. kapitola 3.8 a kapitola 3.10),
- **aktivačný rozhovor** – aktivizovať rodičov k činnosti, k riešeniu,
- **dohody o spoločnom fungovaní členov rodiny** (práca, zodpovednosť, úlohy) – rodičia, príp. ďalší členovia rodiny si rozdelia kompetencie a zaviazu sa ich dodržiavať,
- **výchovné poradenstvo** – jednou z hlavných činností výchovného poradenstva je zameranie sa na pomoc pri rozvoji rodičovských zručností. Možno rozlišovať dva hlavné prístupy:
 - o **direktívny** (sociálno-pedagogické vedenie, nácvik, tréning,...),
 - o **nedirektívny** (vyhľadávanie a využívanie vnútorných zdrojov klienta a cez ne iniciovanie zmeny...)
- **vedenie a nácvik konkrétnych zručností** (individuálne alebo skupinovo)

- **filiálna terapia** - vychádza z terapie hrou, v ktorej sa rodič stáva terapeutom pre svoje dieťa. Rodičia si osvojujú základné zručnosti hrou zameranou na dieťa, patrí tam: plná pozornosť rodiča na dieťa, citlivé počúvanie, rozoznávajú potreby dieťaťa, zadávanie hraníc, podpora rozvoja schopnosti dieťaťa rozhodovať sa, posilnenie sebadôvery dieťaťa a pod.
- **dotyková terapia** – terapia zameraná na podporu liečivého dotyku medzi rodičom a dieťaťom, prostredníctvom ktorého sa buduje citové puto a posilňuje pripúťanie.
- **programy rozvoja konkrétnych rodičovských zručností** “šitých na mieru” klientom.
- **sprevádzanie** – ide o podporu schopností rodiča, aby dokázal samostatne riešiť situácie pri zastupovaní dieťaťa v rôznych záležitostiach (vybavenie školy, OP...) a pod.

Kompetencie/ úlohy:

Iniciátor realizácie programu – subjekt, ktorý zreflektuje potrebu podpory a rozvoja zručností rodičov.

Diagnostik/ realizátor programu – vyhodnotí mieru zlyhávania rodičov vo svojich kompetenciách a nastaví vhodný program podpory a pomoci.

Rodičia – aktívna participácia na programe.

Použitá literatúra:

Interné materiály Návrat o. z.

3.19 Rodinná konferencia

Zmysel/ cieľ:

- využitie potenciálu rodiny, vysoká miera participácie rodiny a prirodzenej sociálnej siete rodiny na riešení svojej situácie, mobilizovanie ich zdrojov,
- ide o metódu rozhodovania, ktorou orgán SPODaSK dáva rodine a jej blízkym možnosť samostatne hľadať riešenia a rozhodovať sa pre niektoré z nich a prevziať zodpovednosť za ich aplikovanie,
- realizuje sa na báze dobrovoľnosti,
- hlas dieťaťa je vypočutý: dieťa je aktívnym účastníkom, príp. má hovorca, ktorý dohliadne, aby názoru dieťaťa na vec, bol daný dostatočný priestor,
- dieťa má pocit, že jeho ťažkosti/ problém je braný vážne a rodina, spolu s ďalšími blízkymi sa stretla, aby mu spolu pomohli.

Procesy a postupy:

- Zodpovedný pracovník SPODaSK vyhodnotení vhodnosť využitia tejto metódy pri riešení ohrozenia dieťaťa v rodine. Pri tomto vyhodnocovaní môže konzultovať s jednotlivými členmi multidisciplinárneho tímu, resp. vyhodnotiť vhodnosť tejto metódy na prípadovej konferencii. Ak je totiž v rodine niekto ohrozený a rodina a ich sociálna sieť nemá kapacitu, aby tomu zabránila, nie je vhodné zvoliť práve túto metódu (Matoušek a Bazlarová 2010).
- Zodpovedný pracovník SPODaSK spíše s rodinou dohodu, v ktorej sú konkrétne zadefinované otázky na rodinnú konferenciu, zamerané na potreby dieťaťa – zamerané na riešenia a nie na problémy a hľadanie vinníkov (mali by to byť otvorené otázky zamerané na hľadanie riešení, zrozumiteľne a jednoznačne naformulované). Následne kontaktuje koordinátora rodinnej konferencie (ďalej len koordinátor RK) a sprostredkuje jeho stretnutie s rodinou.
- Koordinátor RK rodinu podrobne oboznámi s tým, čo rodinná konferencia je a ako prebieha a spolu so zodpovedným pracovníkom SPODaSK zostavia zoznam pozvaných.
- Koordinátor RK pripraví aj odborníkov na ich účasť na rodinnej konferencii.
- Samotné stretnutie – rodinná konferencia, jej postup:
 1. v prvej časti – sú prítomní všetci účastníci (širšia rodina, dieťa, priatelia... koordinátor, zainteresovaní odborníci/ odborník, zodpovedný pracovník SPODaSK) Odborníci, pracovník SPODaSK podajú nevyhnutné informácie o situácii dieťaťa (všetky tieto informácie sú vopred s rodičmi aj s dieťaťom odkomunikované).
 2. druhej časti sa zúčastní len rodina a jej sociálna sieť (širšia rodina, dieťa, priatelia...) a spolu diskutujú a snažia sa dohodnúť na pláne zlepšenia situácie dieťaťa (ktorý bude mať písomnú podobu) a prerozdelenia si zodpovedností za tú ktorú časť realizácie plánu. Priebežne, ak budú potrebovať, si môžu privolať koordinátora, odborníka alebo zodpovedného pracovníka SPODaSK na konzultáciu.
 3. v poslednej časti prichádza koordinátor a pracovník SPODaSK a rodina predloží svoj plán na konzultáciu, resp. schválenie. Pracovník SPODaSK sa vyjadruje hlavne k oblastiam (v pláne), ktoré potrebujú byť úradne schválené. To, na čom sa na tomto stretnutí zainteresovaní dohodli, sa obyčajne hodnotí na ďalšej rodinnej konferencii, ktorú opäť volá koordinátor rodinnej konferencie.

- Koordinátor dohliadne, aby plán vytvorený na rodinnej konferencii všetci zúčastnení podpísali a dostali jeho fotokópiu. Dohodne sa termín hodnotenia realizácie plánu (ďalšia rodinná konferencia) a v tejto súvislosti sa objasní úloha koordinátora a pracovníka SPODaSK v čase realizácie plánu.

Kompetencie/ úlohy:

- Rodina, širšia sociálna sieť (príbuzní, rodinní priatelia, susedia...) – sami hľadajú riešenia situácie z vlastných zdrojov, odborníkov si prizývajú hlavne na konzultáciu vhodnosti zvolených riešení.
- Zodpovedný pracovník SPODaSK, resp. rodinný asistent – jeho úlohou je získať od rodiny informovaný súhlas s realizáciou rodinnej konferencie, súhlas s tým, čo sa bude na rodinnej konferencii preberať a riešiť. Zároveň sprostredkuje prvý kontakt rodiny s koordinátorom RK a je účastný na úvodnej a záverečnej časti rodinnej konferencie a je k dispozícii na konzultácie v priebehu rodinnej konferencie.
- Koordinátor rodinnej konferencie – pomáha rodine naplánovať a zrealizovať rodinnú konferenciu (môže to byť rodinný asistent, pracovník akreditovaného subjektu alebo obce, ale hlavne by to nemal byť zodpovedný pracovník SPODaSK za vedenie prípadu).
- Odborný tím (odborníci, ktorí rodinu poznajú: ako učiteľ, psychológ, pracovník akreditovaného subjektu a pod. Pri výbere sa zohľadnia aj preferencie rodiny, koho je tam potrebné mať.)

Použitá a odporúčaná literatúra:

Matoušek, O. a Pazlarová, H.: Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha, Portál, 2010.
Metodický materiál: Familieråd. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2010.

3.20 Rodinná mediácia

Zmysel/ cieľ:

„Mediácia je zásah do konfliktu treťou, neutrálnou stranou. Zásahom do konfliktu je mienený zásah do konfliktného vzťahu, procesu jeho riešenia, nie ako zásah do vecnej podstaty konfliktu“ (Holá, 2003: 50). Sprostredkovateľ/mediátor v procese nesleduje svoj osobný cieľ, jeho úlohou je podporovať obe strany pri identifikácii ich záujmov a v konečnom dôsledku dospieť ku konsenzuálnej dohode.

V oblasti rodinných záležitostí mediácia nemá dlhú tradíciu. Jej počiatky siahajú do 70-tych rokov 20. storočia. V oblasti rodinného práva rozlišujeme dva druhy mediácie:

- mediáciu rodinnú, ktorá sa snaží riešiť spory vo vzájomnom spoložití a
- mediáciu rozvodovú.

Kľúčovou v rodinnej mediácii je skutočnosť, že rodinné spory (napr. rozvod) sú multidimenzionálne a konflikty medzi zúčastnenými stranami bežia viacerými rovinami. Napr. pri zmienenom rozvode ide o tieto roviny:

- osobno-psychickú,
- finančnú,
- právnu,
- vzťahovú (voči partnerovi a deťom). (Breidenbach, 1995: 259.)

Rodinná mediácia sa zaoberá riešením konfliktov, ktoré vznikli vo vzájomnom spoložití členov rodiny (rodičia, deti, širšia rodina...).

Cieľom je stabilizácia pomerov rodičov a detí, pričom východiskom úvah rodinných mediátorov je záujem detí.

Účasť detí je nutné opatrne zvážiť. Deti sa majú minimálne zúčastňovať na konfliktoch rodičov a nemajú byť vťahované do hľadania riešení a rozhodovaní. Majú byť prizvané, keď sú rodičia schopní spoločne predstaviť konštruktívne riešenie situácie.

Proces mediačného a zmierovacieho procesu:

- Kontakt so stranami – iniciovanie, dohodnutie zmierovania
- Úvod, otvorenie – privítanie, vysvetlenie procesu, úlohy zmierovateľa, pravidlá, získanie súhlasu strán
- Mediačný kontrakt
- Rekonštrukcia sporu- neprerušovaný čas
- Definovanie sporu – podstata problému, záujmov strán
- Vytváranie možností riešenia – brainstorming, vyberanie návrhov(napĺňanie záujmov)
- Dosiahnutie, napísanie dohody

Výhody mediácie, resp. zmierovania:

- Kontrola nad procesom
- Pružnosť, dá sa operatívne meniť
- Šetrí čas
- Zlepšenie medziľudských vzťahov
- Dôvernosť informácií
- Cena.

Priebeh mediácie:Predmediačná fáza

Ide o nezáväznú informačné stretnutie strán, za účelom vysvetlenia mediačného procesu a overenia, či predmetný spor je mediovateľný. Uskutočňuje sa na základe zadania alebo osobnej požiadavky zúčastnených strán.

Zahájenie mediácie

Začína zhrnutím základov mediačného procesu, úlohami mediátora a pravidlami procesu mediácie a zdôraznením dobrovoľnosti účasti.

Mediátor kladie dôraz na vytvorenie atmosféry bezpečia a nastavenie zúčastnených strán pre aktívnu participáciu na procese, so zachovaním zodpovednosti zúčastnených strán.

Zisťovanie faktov a okolností sporu

Zúčastnení dostávajú priestor pre popísanie konfliktnej situácie. Fáza je charakteristická tzv. „neprerušovaným časom“, ktorý dostanú obe strany k dispozícii, za účelom vyjadrenia svojho náhľadu na situáciu, toho, ako ju vnímajú a prežívajú.

Úlohou mediátora je pritiahnúť pozornosť strán, načúvať, objasňovať otázkami a získať informácie dôležité pre komplexnejšie porozumenie situácii, s ostražitou voči pocitom.

Porozumenie záujmom

V tomto kroku sa posilňuje vzájomná komunikácia, s cieľom upustiť od pôvodnej súperiacej pozície a postupne objavovať spoločné potreby.

Úlohou mediátora je strážiť proces, podporovať strany v komunikácii a posilňovať vôľu dohodnúť sa, v závere tejto fázy identifikovať sporné body v konflikte.

Hľadanie riešenia a formulácia návrhov

Strany sa pokúšajú hľadať vhodné riešenia, prijateľné pre zúčastnených. Pri procese hľadania riešení by sporné strany mali postupovať od najjednoduchších sporných bodov ku zložitejším a smerovať ku stanovaniu kritérií pre výslednú tzv. rámcovú dohodu.

Mediátor primárne podporuje zúčastnené strany v kreatívnom hľadaní riešení. Vytváranie dohody

Vychádzajúc z obsahu rámcovej dohody, sa pripraví výsledná dohoda, ktorá zahŕňa tieto základné atribúty: vyváženosť, konkrétnosť, realistikosť, dosiahnuteľnosť, splniteľnosť, merateľnosť naplnenia dohody a jej časové ohraničenie.

Ukončenie mediácie, resp. záverečné slovo

Je poslednou fázou mediácie, v ktorej mediátor zhrnie priebeh, ocení snahu a ochotu zúčastnených strán a dosiahnutý výsledok.

Dĺžka procesu závisí napr. od zložitosti sporu, počtu zúčastnených strán, naliehavosti prípadu, náročnosti dosiahnutia dohody a pod. Dĺžka mediačného sedenia sú 2–3 hodiny, v závislosti od počtu zúčastnených strán a obsahu sporu.

Kompetencie/ úlohy:

Zadávatel' mediácie – ten, kto mediáciu iniciuje/ zadá – môže ísť o zodpovedného pracovníka SPODaSK, alebo aj pracovníka iného oddelenia UPSVaR, súd, iný orgán, prípadne o žiadosť klientov osobne.

Mediátor – v rodinnej mediácii je vhodná účasť dvoch mediátorov – muža a ženy, pre zachovanie neutrality a rovnováhy. Obaja mediátori môžu na procese aktívne kooperovať alebo jeden z nich vedie prípad a dohliada na témy a obsah a druhý dohliada na proces. Mediáciu v konkrétnom prípade nemôže vykonávať zodpovedný pracovník SPODaSK, naopak rodinný asistent, prípadne iný pracovník SPODaSK – pokiaľ má absolvovaný akreditovaný výcvik - môže byť v riešení sporu mediátorom.

Dotknuté strany – účastníci riešiaci vzájomný spor či konflikt. V prípade rodinnej mediácie môže ísť o bilaterálnu mediáciu – napr. manželskí partneri, alebo o multilaterálnu mediáciu – mediácie sa zúčastňujú viacerí zainteresovaní, napr. rodičia a deti a pod.

V rodinnej mediácii je potrebné brať v úvahu aj možnosť nepriamych zúčastnených, tzv. „zákulisných“ – jednotlivcov alebo skupiny, majúci na konečnom výsledku mediácie osobný záujem, proces podporujú, príp. rušia – hovoríme o tzv. spojleroch – kazičoch, rušičoch novej dohody.

Zástupcovia strán – ide o právnych zástupcov, nápomocných v otázkach právnych. Môže ísť o zákonných zástupcov – v prípade, ak účastníkom mediácie je osoba neplnoletá, či s obmedzenou spôsobilosťou na právne úkony.

Expert, znalci a iní odborníci – prizývaní, ak sú potrebné nezávislé, objektívne a odborné vstupy (ide o výchovných a rodinných poradcov a pod.).

Osoby nepriamo zasiahnuté konfliktom a jeho riešením – napr. príbuzní, spriatelene osoby a pod. Do mediácie vstupujú v prípade, ak spor ovplyvnil ich vzťahové fungovanie a to spätne nepriamo ovplyvňuje riešenie konfliktu.

V procese rodinnej mediácie je možné využívať dva základné typy realizácie mediácie:

- spoločná mediácia – ide o stretnutie všetkých zúčastnených strán a mediátora,
- oddelená mediácia (či súkromná, individuálna, shuttle) – realizovaná iba za prítomnosti jednej strany a mediátora. Táto forma je využívaná vzhľadom na skutočnosť, že prežívanie negatívnych emócií účastníkmi je tak hlboké, že nie je možné spočiatku zrealizovať ich priamy kontakt. Mediácii v takom prípade predchádzajú upokojujúce a informačné stretnutia.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Breidenbach, S. Mediation. Struktur, Chancen und Risiken im Konflikt. Kolín, 1995.

Holá, L.: Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů. Praha, Grada Publishing, 2003.

Holá, L.: Mediace v teorii a praxi. Praha: Grada Publishing, a. s., 2011.

3.21 Sieťovanie

Zmysel/ cieľ:

- vytvorenie funkčnej siete pomoci dieťaťu v ohrození a jeho rodine,
- účelné vyskladanie rôznorodej pomoci pre rodinu, s cieľom riešiť situáciu rodiny komplexne,
- znižovanie bariér prístupu rodiny k efektívnej pomoci,
- prepojenie rodiny na komunitné služby tak, aby ich rodina mohla aktívne využívať,
- objavenie pomáhajúcich služieb, o ktorých zainteresovaní odborníci ani rodina nevedeli, že v danom regióne existujú.

Procesy:

- vyhľadávanie adekvátnej formy pomoci, napr. výber programu, služby realizovanej akreditovaným subjektom, fyzickou osobou a pod.
- vyhodnotenie dostupnosti pomoci, resp. možností zabezpečenia jej dostupnosti. (Pri výbere služieb sa musí zohľadniť ich dostupnosť pre rodinu v širšom zmysle slova, napr. ak je rodina nízkopríjmová, služba by mala byť pre rodinu bezplatná, príp. hradená rodinou len symbolicky; ak je rodina sociálne vylúčená alebo zo sociálne vylúčenej komunity, mala by byť služba skôr terénneho charakteru, realizovaná priamo v prirodzenom prostredí klienta.)
- aktivizovanie obce, v rámci jej preventívnej činnosti: ak obec môže, ale z rôznych dôvodov svoje kompetencie nerealizuje, rodinný asistent alebo akreditovaný subjekt môže kontaktovať obec a informovať ich o potrebe poskytnutia alebo nasieťovania preventívnej pomoci pre rodinu a motivovať ich k tomu. Týmto poskytuje rodine pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov členov rodiny (právo na sociálne služby podľa zákona o sociálnych službách č. 448/2008 a preventívne opatrenia podľa zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele 305/2005 z. z., ktoré sú práve v kompetenciách obcí).
- vyjednávanie o možnom spôsobe zapojenia odborných pracovníkov z rôznych subjektov pôsobiacich v danom regióne (napr. CPPP aP, nízkoprahové centrum, materské centrum, centrum voľného času a pod.) je v rukách rodinného asistenta, ktorý zároveň môže napr. aj iniciovať zapojenie miestnych cirkevných spoločenstiev, charity, miestnych aktivistov, organizovanie verejných zbierok v rámci hmotnej a finančnej pomoci rodine a pod..
- aktivizovanie rýchlej pomoci odborníkov i dobrovoľníkov pri riešení krízovej situácie rodiny, a to bezodkladne: napr. pomoci krízového centra, zariadenia dočasnej starostlivosti o deti, psychologické pomoci, psychoterapeutických služieb, právnej pomoci, hmotnej a finančnej pomoci a pod.
- motivačný rozhovor s rodinou pre výber z odporúčaných programov a služieb,
- nakontaktovanie rodiny na vybraných odborníkov,
- ak je viacero odborníkov pracujúcich s rodinou: môže byť účelné zorganizovanie sieťového stretnutia týchto odborníkov, s cieľom vzájomného informovania sa a zladenia sa v poskytovanej pomoci,
- facilitovanie tohto sieťového stretnutia s písomným zachytením výstupov, ktoré dostane každý z účastníkov.

Kompetencie/ úlohy:

Odborník realizujúci sieťovanie - na odd. SPODaSK je to hlavne rodinný asistent, ale sieťovanie môže realizovať aj zodpovedný pracovník SPODaSK, akreditovaný subjekt, obec, krízové centrum a pod.. Ak služba nie je pre rodinu dostupná, rodinný asistent vyhľadáva možnosti a zdroje, ako službu rodine sprístupniť alebo, ak je to účelné a je to v jeho schopnostiach a v rámci jeho kompetencií, túto službu rodine poskytne aj sám. Po vyhľadaní služieb rodine je úlohou rodinného asistenta, nielen poskytnutie poradenstva rodine, na koho sa má obrátiť, ale v dôvodných prípadoch aj poskytnutie rodine sprevádzania/sociálnej asistencie pri nakontaktovaní daného subjektu/odborníka: telefonicky, mailom alebo osobne sa s ním skontaktuje, dohodne termín stretnutia s klientom, klienta na toto stretnutie pripraví a príp. ho na toto prvé stretnutie aj sprevádza.

Rodina: vyberá si z dostupných služieb takú, ktorá jej najviac sedí a dáva zmysel pre riešenie situácie, skontaktuje sa s odborníkom a dohodne si spôsob spolupráce. V prípade organizovania sieťového stretnutia, je rodina jedným z účastníkov a aktívne sa zapája do procesu hľadania najlepšieho zladenia pomoci odborníkov a snáh rodiny svoju situáciu efektívne riešiť.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Žilinčíková, D.: Tvoríme siete pomoci pre rodiny. Príklady dobrej praxe z terénu. Banská Bystrica, Návrat, 2010.

3.22 Sociálne služby na podporu rodiny s deťmi a podporné služby, podľa zákona 448/2008 Z. z. v platnom znení

Sociálne služby na podporu rodiny s deťmi (§ 12 zákona 448/2008 Z. z.)

- **pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa**
 - pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa je terénna sociálna služba poskytovaná rodičovi dieťaťa, alebo inej fyzickej osobe, ktorá má dieťa zverené do osobnej starostlivosti na základe rozhodnutia súdu, ak nemôže zabezpečiť sama alebo s pomocou rodiny riadnu starostlivosť o dieťa a nie sú ďalšie dôvody, pre ktoré je potrebné v záujme dieťaťa postupovať podľa zákona 305/2005.

- **podpora zosúladovania rodinného a pracovného života**
 - podpora zosúladovania rodinného života a pracovného života je terénna alebo ambulatná sociálna služba, poskytovaná rodičovi dieťaťa alebo inej fyzickej osobe, ktorej je dieťa zverené, v čase prípravy rodiča alebo inej fyzickej osoby, ktorej je zverené, na trh práce a v čase ďalších aktivít spojených so vstupom alebo návratom na trh práce.
 - za takúto pomoc sa považujú najmä bežné úkony starostlivosti o dieťa alebo domácnosť, úkony osobnej hygieny, stravovania, obliekania a vyzliekania, pomoc pri príprave na školské vyučovanie a sprevádzanie dieťaťa.
 - za dôvody, pre ktoré rodič nemôže zabezpečiť toto sám alebo za pomoci príbuznej fyzickej osoby sa považuje najmä:
 - choroba, úraz, kúpeľná liečba rodiča, úmrtie jedného z rodičov
 - pôrod matky alebo ženy, ktorej je dieťa zverené
 - narodenie najmenej troch detí súčasne alebo narodenie dvoch alebo viac detí súčasne v priebehu dvoch rokov, a to až do troch rokov veku najmladších detí.

- **poskytovanie sociálnej služby v zariadení dočasnej starostlivosti o deti**
 - V zariadení dočasnej starostlivosti o deti sa poskytuje sociálna služba maloletému nezaopatrenému dieťaťu, ak rodič alebo iná fyzická osoba, ktorej je zverené, nemôže z vážnych dôvodov zabezpečiť osobnú starostlivosť o dieťa sama alebo za pomoci rodiny a nie sú ďalšie dôvody, pre ktoré je potrebné v záujme dieťaťa postupovať podľa zákona 305/ 2005 Z. z..
 - Poskytuje: sociálne poradenstvo, ubytovanie na určitý čas, stravovanie, upratovanie, pranie, žehlenie a údržba bielizne a šatstva a zabezpečuje aj záujmovú činnosť.
 - Za vážne dôvody pre ktoré nemôže starostlivosť rodič zabezpečiť sám, sa považuje:
 - choroba, úraz, kúpeľná liečba rodiča, úmrtie jedného z rodičov
 - pôrod matky alebo ženy, ktorej je dieťa zverené
 - narodenie najmenej troch detí súčasne alebo narodenie dvoch alebo viac detí súčasne v priebehu dvoch rokov, a to až do troch rokov veku najmladších detí, nástup do výkonu väzby alebo výkonu trestu odňatia slobody.

- **poskytovanie sociálnej služby v nízkoprahovom dennom centre pre deti a rodinu,**
 - V nízkoprahovom dennom centre pre deti a rodinu sa poskytuje sociálna služba počas dňa fyzickej osobe alebo rodine, ktorá je ohrozená sociálnym vylúčením alebo má obmedzenú schopnosť sa spoločensky začleniť a samostatne riešiť svoje problémy pre svoje životné návyky a spôsob života. V nízkoprahovom dennom centre sa poskytuje:

- sociálne poradenstvo
- pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov
- utvárajú sa podmienky na poskytovanie nevyhnutného ošatenia a obuvi a na záujmovú činnosť.

Podporné služby

- odľahčovacia služba,
- poskytnutie sociálnej služby v dennom centre,
- poskytovanie sociálnej služby integračnom centre,
- poskytovanie sociálnej služby v jedálni,
- poskytovanie sociálnej služby v práčovni,
- poskytovanie sociálnej služby v stredisku osobnej hygieny,

Zákon definuje možnosti podpory a pomoci rodine, fyzickým osobám a deťom prostredníctvom sociálnych služieb a odbornej činnosti, ktoré sa môžu účelne a vhodne spájať. Poskytovanie terénnej a ambulantnej sociálnej služby má vždy prednosť pred pobytovou. Sociálne služby môžu vhodne dopĺňať komplexnú pomoc rodine v ohrození a funkčne prispieť k prevencii vynímania detí z rodín.

Odborné činnosti (§ 16 zákona 448/2008 Z. z.):

- Sociálne poradenstvo,
 - Pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov,
 - Pracovná terapia,
 - Sprostredkovanie osobnej asistencie a pod.
- **Sociálne poradenstvo** definované v § 19 citovaného zákona ako: odborná činnosť zameraná na pomoc fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii. Sociálne poradenstvo sa vykonáva na úrovni základného sociálneho poradenstva a špecializovaného sociálneho poradenstva.
- Základné sociálne poradenstvo je posúdenie povahy problému fyzickej osoby, rodiny alebo komunity, poskytnutie základných informácií o možnostiach riešenia problému a podľa potreby aj odporúčanie a sprostredkovanie ďalšej odbornej pomoci. Základné sociálne poradenstvo je súčasťou každej sociálnej služby podľa zákona 448/2008 Z. z..
 - Špecializované sociálne poradenstvo je zistenie príčin vzniku, charakteru a rozsahu problémov fyzickej osoby, rodiny alebo komunity a poskytnutie im konkrétnej odbornej pomoci.
- Sociálne poradenstvo sa poskytuje ambulantnou alebo terénnou formou.
- **Pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov** definované (§ 20 zákona 448/2008 Z. z.): ako odborná činnosť, ktorá sa vykonáva s písomným súhlasom plnoletej fyzickej osoby a je zameraná najmä na poradenstvo pri vybavovaní úradných záležitostí, pomoc pri vybavovaní osobných dokladov, pri spisovaní a podávaní písomných podaní, vypisovaní tlačív, pri písomnej komunikácii v úradnom styku a vybavovaní iných vecí v záujme fyzickej osoby.
- **Pracovná terapia** definovaná (§ 23 zákona 448/2008 Z. z.) ako: odborná činnosť na osvojenie pracovných návykov a zručností fyzickej osoby pri vykonávaní pracovných aktivít pod odborným vedením na účel obnovy udržania alebo rozvoja jej fyzických schopností, mentálnych schopností a pracovných schopností a jej začlenenia do spoločnosti.

3.23 Sprevádzanie

Zmysel/ cieľ:

- cieľom sprevádzania je zvýšiť kompetencie rodiny, naučiť ju riešiť problémy samostatne, problémom predchádzať, pomenovať ich a požiadať o pomoc.
- služba zameraná na podporu biologickej rodiny dieťaťa, pomoc zorientovať sa najmä v tom, prečo zlyhávajú v určitých situáciách, hľadať zdroje a možnosti pomoci. Odborník rodinu vedie ku nachádzaniu nových spôsobov správania, konania, ktoré vedú k efektívnejšiemu fungovaniu rodiny a starostlivosti o deti.
- pri sprevádzaní náhradnej rodiny ide zvlášť o pomoc pochopiť a zorientovať sa vo vnútornom svete dieťaťa tak, aby dokázali nájsť čo najvhodnejšie prístupy, zabezpečiť najvhodnejšie podmienky pre rozvoj prijatého dieťaťa a následne pomôcť mu nájsť si svoje miesto v spoločnosti. Rodičia dostávajú podporu v hľadaní a využívaní čo najlepších výchovných prístupov k jednotlivým deťom, vzhľadom na ich špecifiká, so zameraním na vzťahy a komunikáciu medzi jednotlivými členmi rodiny, s dôrazom na stabilizáciu rodiny, podporu procesov pripútania a podporu zvládnuť obavy a neistoty sprevádzajúce starostlivosť o prijaté deti.
- sprevádzanie má hlavne preventívny charakter s cieľom predísť zlyhaniu a prípadnému odňatiu detí z biologických rodín, či späť vráteniu detí z náhradných rodín do ústavnej starostlivosti.

Procesy a postupy:

- Dôležitým atribútom sprevádzania je vzťah, na ktorom je táto služba postavená.
- Sprevádzanie môže byť krátkodobé, no môže mať charakter dlhodobého až celoživotného vedenia rodiny (v prípadoch, ak rodina zažila vážne ohrozenia alebo jej zaťaženie trvalo príliš dlho a disfunkčné spôsoby správania a konania sa integrovali).
- V procese sprevádzania rozlišujeme:
 - vstupná fáza: je zameraná primárne na vytvorenie vzťahu medzi sprievodcom a rodinou založenom na dôvere rodiny,
 - pracovná fáza, ktorá je nazývaná tiež ako liečebná: primárnym cieľom je odkrývanie problémov a ťažkostí, ich pomenovávanie, získanie náhľadov, hľadanie zdrojov a spôsobu riešenia a posilňovanie kompetencií,
 - hodnotiaca fáza: v nej dochádza ku hodnoteniu schopnosti rodiny pomôcť si vo vzniknutých situáciách. Sprievodca s rodinou rekapituluje, vyhodnocuje, podporuje rodinu v zodpovednosti, ktorú sa v predchádzajúcej fáze naučila prijímať.
 - monitorovacia fáza: sprievodca je aspoň v telefonickom kontakte s rodinou po dobu aspoň 6 mesiacov, za účelom zistiť v akom stave sa rodina nachádza.

Typy sprevádzania:

- **Sprevádzanie môže mať charakter podporný** - v situáciách, kedy sa rodina ocitne v probléme a nevie vlastnými silami adekvátne situáciu riešiť, odborník poskytuje podporu a hľadanie postupov riešenia tak, aby viedol rodinu k zodpovednosti a posilňoval jej vlastné kompetencie.
- **Sprevádzanie, ako terapeutická služba** – v prípadoch, kedy rodiny nevedia, čo sa deje, avšak zažívajú pocit, že niečo nie je v poriadku. Terapeutickým prístupom odborník pracuje na podpore rodiny a zvládnutí vzniknutých situácií.
- **Sprevádzanie, ako služba vzdelávacia** – je poskytovaná rodičom, ktorí pociťujú neistoty vo výchove a starostlivosti o deti. Cieľom je poskytnúť vhodné informácie a v prípade, ak rodina

rieši závažnejší (niekedy aj skrytý) problém, zorientovať rodinu a nasmerovať ju na pomoc iného, špecializovaného odborníka.

- **Sprevádzanie, ako služba preventívna** – je realizovaná v čase, kedy rodina nemá problém, s cieľom načúvať rodine, povzbudzovať ju a odovzdávať potrebné informácie pre udržanie zdravého stavu. V náhradných rodinách je táto služba veľmi dôležitá a odporúča sa aplikovať ju v celom procese NRS, so zaangažovaním špecializovaných odborníkov, ktorí rozumejú špecifickým potrebám prijatých detí, vedia využívať nástroje a postupy pre prácu s deťmi, ktoré zažili traumy z odlúčenia a adekvátne viesť náhradných rodičov, pri prijatí týchto detí, pri práci so životnou históriou týchto detí, sprevádzaní prijatých detí pri kontakte s ich biologickou rodinou a pod.

Kompetencie/ úlohy:

Zodpovedný pracovník SPODaSK alebo rodinný asistent dbajú na to, aby rodina v prípade potreby mala zabezpečenú službu sprevádzania, príp. ju sami zabezpečujú. Zabezpečenie tejto služby sa môže realizovať v režii obce, AS a pod.. V prípade zabezpečenia služby sprevádzania inými odborníkmi, je v kompetencii zodpovedného pracovníka SPODaSK, monitorovať poskytované služby a evaluovať/hodnotiť ich kvalitu, efektívnosť a potrebnosť v ďalšom období a to v spolupráci s odborníkmi, ktorí sprevádzanie realizujú a v spolupráci s rodinou samotnou.

Špecializovaní odborníci a špecializované akreditované subjekty zabezpečujú realizáciu služieb sprevádzania na základe zadania zodpovedného pracovníka SPODaSK, alebo rodinného asistenta, príp. na základe požiadavky klienta .

Rodina môže požiadať, resp. vyhľadať služby sprevádzania. Dôležitá je jej aktívna participácia v procese sprevádzania.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Sborník příspěvku k provázení náhradních rodin. Provázení rodiny jako dlouhodobý proces. Občanské združení Rozum a cit, Rříčany, 2012.

3.24 Sprostredkovanie odborných programov a služieb realizovaných akreditovaným subjektom

Zmysel/ cieľ:

- AS majú v realizácii sanácie rodiny nezastupiteľnú miesto. AS, v rámci programov na zabezpečenie priorit sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately a na základe udelenej akreditácie podľa zákona 305/2005 Z. z. v platnom znení od roku 2006 programy sanácie rodín realizujú.
- Základným významom realizovania tejto náročnej sociálnej práce AS, je využitie odborného potenciálu AS, skúseností a metód práce a v neposlednom rade aj podmienok na kvalitnú realizáciu tejto práce. AS realizujú programy sanácie rodín pre určitý počet pridelených rodín, ktorý môžu procesne, odborne aj časovo zvládnuť. V procese sanácie sú v pozícii pomáhajúceho subjektu, teda je tu zabezpečené oddelenie kontroly a moci od pomoci. V priebehu realizácie programov sanácie rodín v praxi mali pracovníci AS možnosť overiť si rôzne metódy sociálnej práce, postupy a prístupy k rôznym typom rodín.

Proces a postupy (odporúčané pre úspešnosť realizácie):

- Vyhodnotenie možnosti a vhodnosti zapojenia AS do realizácie sanácie rodiny vedúcim odd. SPODaSK, resp. iným kompetentným pracovníkom SPODaSK alebo obce.
 1. Realizovanie sanácie AS na základe výzvy ÚPSVaR na podávanie projektov na realizovanie schválených priorit ÚPSVaR. /
 2. Ďalšou možnosťou je zapojenie AS na základe objednávky sanačného programu pre rodinu od obce
 3. Tretia forma je vyhľadanie pomoci a sanácie od AS priamo rodinou v kríze, ktorá má záujem upraviť svoje pomery.
- Zapojenie AS do sanácie rodín na základe výberu (podľa súčasnej legislatívy a praxe, prostredníctvom výberového konania) a následného zazmluvnenia medzi vyhlasovateľom a predkladajúcim AS:
 - Úvodné stretnutie zástupcov AS s pracovníkmi odd. SPODaSK, ÚPSVaR/ resp. obce
 - Príprava a realizácia prvého stretnutia pracovníkov AS s rodinou, zaradenou do sanácie.
 - V ďalšom procese sanácie realizuje AS svoj odborný program. Je v priebežnom kontakte s rodinným asistentom alebo so zodpovedným pracovníkom SPODaSK, podľa dohody na úvodnom stretnutí. Rodinný asistent, príp. zodpovedný pracovník SPODaSK/ príp. pracovník obce vykonáva monitorovanie realizovaných opatrení SPODaSK, programov a služieb pre rodiny (viď. kapitola 3.06)
 - Ukončenie zazmluvneného programu sanácie a realizovanie záverečného vyhodnocovacieho stretnutia AS s pracovníkmi odd. SPODaSK/ pracovníkom obce a vzia ďalšej podpory rodiny.

Kompetencie/ úlohy:

Zapojenie AS do sanácie rodín na základe výberu (podľa súčasnej legislatívy a praxe, prostredníctvom výberového konania) **a následného zazmluvnenia medzi vyhlasovateľom (ÚPSVaR) a AS.** V tomto procese sa odporúča využiť napr. tento postup:

1. Úvodné stretnutie zástupcov AS s pracovníkmi odd. SPODaSK, ÚPSVaR**Účastníci stretnutia:**

- Vedúci odd. SPODaSK, príp. ním poverený zástupca
- Zodpovední pracovníci SPODaSK, ktorí vykonávajú opatrenia SPODaSK pre deti, ktoré sa plánujú do realizácie priority zapojiť, rodinný asistent
- Koordinátor podaného projektu za AS
- Výkonní pracovníci AS, ktorí budú program sanácie rodiny realizovať.

Zámer stretnutia: Vyjasnenie vzájomných očakávaní a dohoda o spôsobe spolupráce pri realizácii danej priority ÚPSVaR, konkrétne:

- Zo strany vedúceho odd. SPODaSK ÚPSVaR, resp. jeho zástupcu: informovanie zástupcov AS o tom, kto sú zodpovední pracovníci SPODaSK, s ktorými sa bude realizovať výber rodín, sprostredkovanie anamnestických údajov o rodine, tzn. kto z odd. SPODaSK bude koordinátorom procesu sanácie vo vybraných rodinách.
- Zo strany koordinátora projektu z AS: predstavenie výkonných pracovníkov, ktorí budú realizovať program sanácie pre dané rodiny a bližšie objasnenie projektu zo strany AS (interné štandardy, zásady, postupy, preferencie, a pod.).
- Zo strany zodpovedných pracovníkov SPODaSK: bližšie konkretizovanie cieľovej skupiny, resp. kritérií výberu (rodiny, kde hrozí vyňatie detí z dôvodu zanedbávania starostlivosti, resp. rodiny, s nariadeným výchovným opatrením a pod.), bližšie konkretizovanie potrebných opatrení, ktoré by AS v rámci realizovanej priority mal vykonávať (napr. terénna sociálna práca s rodinou, facilitovanie prípadových konferencií a pod.)
- Dohoda o spôsobe a frekvencii konzultovania a zjednocovania intervencií zodpovedného pracovníka SPODaSK, rodinného asistenta a výkonných pracovníkov AS (telefonicky alebo osobne, optimálne 1 x mesačne).
- So zámerom monitorovania a vyhodnocovania vykonávaných opatrení a činností, ktoré sú realizované akreditovaným subjektom, sa účastníci dohodnú na:
 - o spôsobe monitorovania: písomne, telefonicky, osobne napr. na prípadových konferenciách, osobných stretnutiach zodpovedného pracovníka SPODaSK alebo rodinného asistenta na odd. SPODaSK a pracovníkov AS a rodiny
 - o frekvencii monitorovania: napr. 1 x za tri mesiace, resp. v prípade aktuálnej potreby napr. spísanie správy o spolupráci s rodinou, ktorá posluží ako podklad k súdnemu pojednávaniu.
 - o zodpovednej osobe, ktorá monitorovanie iniciuje (primárne: rodinný asistent na odd. SPODaSK, príp. zodpovedný pracovník SPODaSK, vedúci oddelenia SPODaSK)
 - o zodpovednej osobe z AS, ktorá sa bude kontaktovať v prípade realizácie monitorovania (koordinátor projektu a realizátori z AS)
 - Dohoda o termínoch a spôsobe odovzdania dôležitých anamnestických údajov o rodinách, ktoré budú do programu sanácie rodiny zapojené.

- Dohoda o tom, koho bude rodinný asistent, príp. zodpovedný pracovník SPODaSK, informovať o zapojení AS do sanácie rodiny (napr. obec, detský domov a pod.) a akým spôsobom (písomne, telefonicky, osobne).
- Dohoda o podrobnostiach nakontaktovania konkrétnych rodín.
 - o miesto kontaktu (na pôde ÚPSVaR, MsÚ/OÚ, príp. u rodiny doma),
 - o cieľ/zámer tohto stretnutia: objasnenie očakávaní zodpovedného pracovníka SPODaSK od zaradenia rodiny do programu sanácie rodiny a predstavenie AS, ich činnosti a dohoda o ďalšej podobe spolupráce)
 - o kto má byť prvého stretnutia účastný,
 - o kto rodinu skontaktuje a dohodne termín a miesto stretnutia (môže to byť rodinný asistent z odd. SPODaSK, zodpovedný pracovník SPODaSK, príp. pracovník obce),
 - o dohoda o očakávanej dĺžke úvodného stretnutia s rodinou (cca. 30-60 min.)
 - o dohoda o priebežných a záverečných správach o realizácii celého projektu (dohoda o požadovanom obsahu takejto správy).

Organizačné: Dĺžka stretnutia: 60-90 min.

Miesto stretnutia: ÚPSVaR

Zodpovedná osoba, ktorá stretnutie zorganizuje: vedúci odd. SPODaSK, resp. poverený pracovník SPODaSK, príp. poverený rodinný asistent na odd. SPODaSK.

Na základe takto zorganizovaného stretnutia sa vyjasnia vzájomné kompetencie, vzťahy, očakávania a výber vhodných rodín do programu sanácie.

2. Príprava a uskutočnenie prvého stretnutia AS s rodinou zaradenou do sanácie.

Účastníci stretnutia:

- Rodičia: ideálne obaja, ak ide o úplnú rodinu, resp. rodič a jeho druh/družka, ak žijú v spoločnej domácnosti, príp. samostatne vychovávajúci rodič alebo osoba/-y, ktoré sa o dieťa osobne starajú.
- Účasť maloletých detí treba zvážiť individuálne – podľa ich veku, zmysluplnosti ich účasti na tomto úvodnom stretnutí (napr. vhodná je účasť maloletého, ak jedným z dôvodov zaradenia rodiny do programu sanácie rodiny sú jeho výchovné problémy).
- Rodinný asistent a zodpovedný pracovník SPODaSK, ktorí realizujú činnosti SPODaSK voči deťom z vybranej rodiny.
- Výkonní pracovníci AS, ktorí budú program sanácie rodiny realizovať.
- Účastníkmi tohto stretnutia môžu byť príp. aj iní odborníci, ak je ich účasť pre naplnenie cieľa stretnutia potrebná (napr. pracovníčka obce, ak s rodinou aktívne pracuje, resp. sa očakáva jej aktívna účasť v procese sanácie rodiny)

Zámer stretnutia:

- ponuka účasti v programe sanácie rodiny konkrétnej rodine.
- definovanie dôvodu zapojenia rodiny do programu sanácie rodiny (objasnenie cieľa sanácie rodiny a podmienky jeho naplnenia).
- predstavenie AS a jeho miesta a kompetencií v procese sanácie rodiny.
- objasnenie spôsobu spolupráce medzi rodinou, pracovníkmi AS, zodpovedným pracovníkom SPODaSK, príp. rodinným asistentom a inými zainteresovanými, ktorí sú účastní tohto stretnutia.
- dohoda o najbližšom postupe.

Prerozdelenie úloh zapojených odborníkov:

- Pracovník SPODaSK, príp. rodinný asistent:
 - o rodinu oboznámi/ pripomenie účel, obsah tohto stretnutia (ponuka programu sanácie pre rodinu).
 - o informuje rodinu, že činnosť, aktivity AS sú pre nich bezplatné, na daný čas financované z UPSVaR.
- Výkonní pracovníci AS:
 - o rodinu informujú o tom, akej profesie sú, akej oblasti sa venujú a s akým zámerom, cieľom, akým spôsobom zvyknú pracovať, aké sú podmienky, pravidlá spolupráce (ochrana osobných údajov a súkromia rodiny zo strany AS, aktívna účasť rodiny, definovanie spôsobu komunikácie a spolupráce medzi AS, odd. SPODaSK, obcou a rodinou a pod.),
 - o rodinu informujú o časovom rámci programu,
 - o dohoda najbližšieho postupu: termínu ďalšieho stretnutia rodiny a pracovníkov AS, výmena telefónnych čísiel, adresy bydliska rodiny.

Dôležitou súčasťou prvého stretnutia s rodinou je práca s emóciami klienta, s jeho motiváciu pre účasť na programe sanácie rodiny:

- U rodičov i detí sa v takejto situácii často objavuje: nedôvera, nervozita, obavy, ľútosť, pocity viny, hnev, bagatelizovanie problému alebo naopak bezmoc a beznádej. V tomto kontexte je potrebné navodenie bezpečnej atmosféry, „prelomiť ľady“, využiť primeraný humor na odľahčenie situácie, rozprávať pomaly a zrozumiteľne a dať si pozor, aby nešlo len o monológ odborníka. Zodpovednosťou odborníka, či už z AS alebo odd. SPODaSK je, poskytnúť klientovi na dopýtanie sa na podrobnosti, vyjadrenie vlastného názoru a pod.
3. **Realizovanie programu, monitoring:** V ďalšom procese sanácie realizuje AS svoj odborný program a jeho jednotlivé etapy. Je v priebežnom kontakte s rodinným asistentom alebo zodpovedným pracovníkom SPODaSK, podľa dohody na úvodnom stretnutí, ktorí vykonávajú monitorovanie realizovaných opatrení.
 4. **Po ukončení** zazmluvneného programu sanácie sa uskutoční **záverečné stretnutie AS** a relevantných zástupcov SPODaSK, kde ich AS oboznámi so záverečnou správou o realizácii sanácie v konkrétnej rodine, odovzdá záverečnú správu a poukáže na odporúčania pre ďalšiu prácu s rodinou, aby sa efekt sanačného programu udržal, resp. aby proces ďalej pokračoval.

Použitá literatúra:

Interné materiály Návrat, o.z.
Interné materiály MPS, n.o.

3.25 Terénna sociálna práca s rodinou

Zmysel/ cieľ:

- Príležitosť ku získaniu dôležitých anamnestických údajov o živote a fungovaní rodiny, s cieľom sociálnej diagnostiky: Aby sme porozumeli existencii druhého človeka musíme sa vedieť orientovať v jeho prirodzenom svete. Pod pojmom prirodzený svet rozumieme celok našich vzťahov k veciam, priestoru, ľuďom, hodnotám i k našim vlastným možnostiam, čo s tým urobíme (Klenovský, 2006).
- Terénna sociálna práca je kľúčová a nevyhnutná pre efektívnu pomoc, s cieľom sanácie rodiny, pretože zachytáva a rieši problémy práve tam, kde vznikli. Za terénnu sociálnu prácu nemožno považovať jednorazovú návštevu v domácnosti klienta, ale ide o dlhodobý proces zameraný na zisťovanie príčin zlyhávania rodiny, hľadanie zdrojov a vhodných nástrojov na ich odstraňovanie a monitorovanie realizácie dohodnutých krokov a dosahovaných zmien.
- Realizuje sa v prirodzenom rodinnom prostredí, teda v domácom prostredí dieťaťa a jeho rodiny. Programy a opatrenia sanácie rodiny sa môžu realizovať aj v širšom sociálnom prostredí dieťaťa a rodiny a v domácnostiach fyzických osôb, ktoré sú im v príbuzenskom vzťahu alebo ktoré majú s nimi blízky vzťah. Terénna sociálna práca sa môže vykonávať aj v otvorenom prostredí.
- Terénna sociálna práca sa musí orientovať na tri základné oblasti praktickej sociálnej práce a to na: podporu, rozvoj a zmenu správania.

Procesy a postupy:

- **Vyhľadanie rodiny a nadviazanie pomáhajúceho vzťahu:** Stretnutie s klientom sa uskutočňuje vždy v určitom situačnom kontexte. Kontakt s rodinou pri terénnej sociálnej práci sa uskutočňuje v situácii, kedy rodinu/príp. člena rodiny, vyhľadá sociálny pracovník tam, kde sa nachádza, so zámerom nadviazania pomáhajúceho vzťahu a poskytnutia adekvátnej pomoci. Pri nadväzovaní takéhoto vzťahu je nevyhnutné, aby bol sociálny pracovník dostatočne vnímavý k potrebám toho druhého. Nemal by byť dopredu presvedčený, že vie, čo je pre klienta dobré. Mal by naopak s rešpektom, ale aktívne, prejavovať záujem o zistenie klientovho vnímania svojej vlastnej situácie a jeho návrhov riešenia. Ak namiesto jeho skutočnej osobnosti je sociálny pracovník zaslepený svojou predstavou o ňom, ak namiesto chápaného počúvania vedie monológ, ak používa jazyk, ktorý je klientovi nezrozumiteľný, jeho snaha sa minie účinkom.
- **Pozorovanie, s cieľom získania informácií pre sociálnu diagnostiku:** Pri terénnej sociálnej práci je vhodné využívať metódu pozorovania. Pozorovanie prostredia, v ktorom rodina žije, poskytuje veľa informácií o ľuďoch, ktorí v ňom žijú a ich životnej situácii/kontexte. Pozorovanie privátneho priestoru rodiny napovedá veľa napr. o rodinných vzťahoch a podmienkach pre adekvátne saturovanie potrieb detí v rodine. Vhodné je si všimnúť umiestnenie a usporiadanie osobných vecí, udržiavanie funkčného poriadku, priestor v byte

vzhľadom na počet osôb, ktoré v byte bývajú a využitie tohto priestoru, miesto jednotlivých členov rodiny v domácnosti (vlastná posteľ, skriňa, písací stôl pre prípravu detí do školy, priestor pre deti na hranie sa a pod.), dostupnosť hračiek a iných predmetov podnecujúcich rozvoj dieťaťa, priestor na súkromie, ale aj na spoločné trávenie času (jedálenský stôl, dostatok stoličiek, kresiel a pod.). Pozorovanie sa využíva aj na identifikovanie štýlov komunikácie v rodine, interakcie medzi jednotlivými členmi rodiny. Pozorovaním komunikácie a komunikačných hier je možné identifikovať, aké sú vzťahy medzi jednotlivými členmi rodiny. V. Satirová napr. definovala štyri základné spôsoby, ako ľudia zvyknú reagovať na stres: zmierovanie (placating), obviňovanie (blaming), vypočítavanie (computing) a rušenie (distracting). Tieto reakcie sú dôsledkom nízkej sebaúcty a slúžia ako ochranné štíty, ktorými zakrývajú svoje city. V zdravých rodinách naopak ľudia spolu o svojich pocitoch slobodne hovoria (Satirová 2006). Cieľom pozorovania je teda porozumieť významu toho, čo sa v danom prostredí odohráva. O pozorovaní je dôležité urobiť si záznam /po odchode z rodiny/, za účelom, aby bolo možné vyhodnotiť posuny v rodine. Pozorovanie sa nesmie robiť formou „prehliadky“, „výsluchu“, ale nenápadne, korektne v rámci dodržovania etických pravidiel, rešpektu a akceptácie klienta a jeho prostredia.

- **Rozhovor s klientom:** Je prínosné, ak sa rozhovor vedie vo forme vzájomnej diskusie, dialógu. Prevláda kooperácia, posilňuje sa vzájomné porozumenie a to aktivitou oboch, resp. viacerých účastníkov. Jazyk rozhovoru by mal pracovník prispôbiť jazyku klienta – overovať, či používaným slovám prikladajú obe strany rovnaké významy. Terénny sociálny pracovník má ovládať umenie viesť rozhovor s klientom, s využitím týchto zásad. Načúvanie klientovi: Jeho úsudok o jeho sociálnej situácii či hierarchii potrieb nemusí byť vždy správny, ale to, čo povie má svoj význam, ktorý je treba odkryť a vziať do úvahy pri navrhovaní budúcej práce. V praxi je potrebné počítať aj s tým, že klient môže do určitej miery vedome alebo nevedome cenzurovať obsah svojej výpovede, môže zamlčovať neprijemné okolnosti, ktoré by ho postavali do nepriaznivého svetla a môže aj klamať. Odporúča sa hneď na začiatku redukovať obavy klienta z možných nepriaznivých následkov, ktoré by mohli pre neho vzniknúť po rozhovore. Racionalizácia a sebaštylizácia sú však tiež výpoveďou o klientovi napr. zachovať si v očiach sociálneho pracovníka dôstojnosť a osobnú integritu. Na ich odstraňovanie nie sú pri terénnej sociálnej práci podmienky a ak by sa terénny sociálny pracovník usiloval ich v diskusii klientovi „vyhovárať“, stretne sa s odporom. Akceptovanie názoru klienta však ešte neznamená, že s ním pracovník aj súhlasí. Dôležité je, aby prístup ku klientovi bol diferencovaný a empatický. Treba si dávať pozor, aby sa neskĺzlo do direktívnej manipulácie. Terénny sociálny pracovník by sa tak dočkal len formálnej motivácie, klient by sa len pasívne a účelovo podroboval navrhnutým zmenám, bez ich ozajstnej akceptácie.
- V terénnej sociálnej práci používame aj **ďalšie metódy a postupy**, ktoré sa osvedčujú pri napĺňaní cieľov práce s klientom (návčik, rôzne diagnostické, resp. sebapoznávacie metódy práce, interaktívne hry, arteterapia a pod.).

Pri terénnej sociálnej práci je dôležité poznať a uplatňovať **etické pravidlá**, ktoré boli vytvorené pre terénnych sociálnych pracovníkov. Predkladáme ich v upravenom znení:

Terénny sociálny pracovník

1. koná v záujme klienta,
2. nezneužíje informácie, ktoré sa o klientovi dozvedel,
3. zachováva dôvernosť poskytnutých informácií, okrem informácií, týkajúcich sa ohrozenia dieťaťa a klienta o tom informuje,
4. je spoľahlivý a dochvilný,
5. sľubuje len to, čo môže splniť,
6. nekoná nič bez porady s klientom,
7. nerobí unáhlené závery,
8. svoje služby poskytuje klientom bez rozdielu,
9. uvedomuje si hranice vlastných kompetencií a právomocí,
10. rešpektuje odlišné názory spolupracovníkov a spolupracuje s nimi v prospech klienta,
11. zvyšuje kvalitu a prestíž inštitúcie, ktorú zastupuje a ďalej sa vzdeláva.

Kompetencie/ úlohy:

Terénnu sociálnu prácu v procese sanácie rodiny môžu vykonávať: zodpovedný pracovník SPODaSK, rodinný asistent, , pracovník obce, subjekty, ktoré na to majú akreditáciu a ďalšie fyzické osoby, ktoré na to majú príslušnú kvalifikáciu. Pre kvalitnú terénnu sociálnu prácu a jej komplexnú realizáciu je vhodné absolvovať špecializovanú prípravu.

Použitá a odporúčaná literatúra:

Ambrózová, A. a kol.: Proces terénnej sociálnej práce v sociálne vylúčenej komunite. Bratislava, Partners for Democratic Change Slovakia, o. z., 2006.

Klenovský, L.: Terénna sociálna práca. Bratislava, Občianske združenie Sociálna práca, 2006.

Satirová, V.: Kniha o rodině. Český Těšín, Findir s.r.o., 2006.

3.26 Zisťovanie záujmu biologickej rodiny o dieťa

Zmysel/cieľ:

- Pod pojmom „záujem o dieťa“ myslíme postoj biologického rodiča/rodiny k dieťaťu, napr.: *Je to moje dieťa a mám ho rád/-a. Chcem, aby sa malo dobre, aby bolo oň dobre postarané. Chcem byť s ním v kontakte. Chcem sa oň v rámci svojich možností starať. Dieťaťu sa venujem. Zaujímam sa o jeho prežívanie. Uspokojujem jeho potreby.* a pod. Postoj môžeme definovať ako procesy individuálneho vedomia, ktoré majú determinujúci vplyv na aktuálne i budúce reakcie osoby, vo vzťahu k sociálnemu okoliu. Odborné zhodnotenie postoja rodiča – jeho záujmu o svoje dieťa, nie je jednoduché. Pre čo najobjektívnejšie hodnotenie postoja rodiča, je vhodné:
 - o zamerať sa na všetky tri zložky postoja: kognitívnu, afektívnu a konatívnu zložku,
 - o zapojenie viacerých odborníkov, ktorí s rodinou pracujú a situáciu vnímajú z rôznych uhľov pohľadu,
 - o žiaduce je aj zapojenie samotnej rodiny: zisťovanie ich názoru a poskytnutie potrebných informácií o tom, akým spôsobom môžu prejavovať záujem o dieťa a vytvorenie primeraného a bezpečného priestoru na prejavovanie svojho záujmu,
 - o v tomto kontexte je tiež dôležité aj citlivé zisťovanie záujmu dieťaťa o kontakt s biologickou rodinou.
- Zisťovanie záujmu biologickej rodiny o dieťa je zvlášť aktuálne v prípade umiestnenia dieťaťa do náhradnej starostlivosti: realizuje sa napr. pre vypracovanie správy o účinkoch opatrení, ktoré boli prijaté na odstránenie dôvodov, pre ktoré bola nariadená ústavná starostlivosť a informovanie súdu o možnostiach jej zrušenia, resp. zverenia dieťaťa do osobnej starostlivosti inej fyzickej osoby než rodiča, pestúnskej starostlivosti alebo o možnosti osvojenia (§ 32 zákona 305/2005 Z.z. v platnom znení). Zisťovanie záujmu rodiny o dieťa môže byť ale potrebné napr. aj v situácii, kedy v rodine dochádza k zanedbávaniu dieťaťa a to napriek tomu, že rodina disponuje zdrojmi, ktoré v záujme dieťaťa nevyužíva.
- Je zrejmé, že prejavovaný záujem biologickej rodiny o dieťa sa môže v čase a pod vplyvom rôznych okolností meniť. Ak sú rodičia vo veľmi vážnej krízovej/alebo dlhodobo nepriaznivej situácii (psychiatrické ochorenie rodiča, závislosť rodiča na návykových látkach, bezdomovecstvo a pod.), ich celá pozornosť a energia je nasmerovaná na vlastné „prežitie“, následkom čoho prejavujú malý až žiaden záujem o dieťa. Ak ale dostanú adekvátnu pomoc a podporu, je pravdepodobné, že ich záujem o dieťa bude vzrastať.
- Fyzické odlúčenie rodiča (a zvlášť matky) od dieťaťa v rannom veku, bráni vytvoreniu bezpečnej vzťahovej väzby medzi rodičom a dieťaťom, čím trpí dieťa, ale aj matka. Obranné reakcie matky sa môžu navonok javiť ako jej nezáujem o dieťa.
- Dlhodobé odlúčenie rodiča od dieťaťa oslabuje ich vzájomný vzťah, čo môže negatívne vplývať na prejavovanie záujmu rodiča o dieťa.
- Záujem rodiča o dieťa môže súvisieť aj so záujmom rodiča o zmenu svojej situácie v prospech dieťaťa (zabezpečenie primeranej a bezpečnej starostlivosti o dieťa), resp. záujem o spoluprácu s odborníkmi z multidisciplinárneho tímu, ale nemusí to tak byť vždy. Hoci rodič má záujem o dieťa, nemusí mať vedomosť o tom, aký je vhodný spôsob, akým má svoj záujem prejavovať navonok (napr. aby bol v záujme dieťaťa, alebo aby bol odborníkom z multidisciplinárneho tímu zrejмый).
- Popri zisťovaní záujmu biologickej rodiny o dieťa, by sa mal multidisciplinárny tím zamerať aj na vyhodnocovanie schopností a možností rodičov zabezpečiť primeranú a bezpečnú starostlivosť o dieťa, na základe čoho vytvára plán sociálnej práce s vyšpecifikovaním formy podpory smerujúcej buď:

- k príprave postupného návratu dieťaťa do rodiny,
- alebo k podpore pravidelného kontaktu dieťaťa s rodinou v zariadení na výkon ústavnej starostlivosti (Bechyňová a Konvičková 2008).

Postup:

- vyšpecifikovanie oblastí, ktoré je možné ako záujem posudzovať / so zreteľom na zákonom vymedzenú: mieru vynaloženého úsilia pre úpravu rodinných a sociálnych pomerov tak, aby mohli ako rodičia osobne vykonávať starostlivosť o maloleté dieťa, navštevovanie dieťaťa a pravidelné a dobrovoľné plnenie si vyživovacej povinnosti,
- definovanie, akým spôsobom bude záujem rodiny o dieťa zisťovaný a hodnotený v konkrétnom prípade, a to napr. anamnestickým rozhovorom, analýzou činností pozorovaním a pod., a to napr.:
 - **v čase tehotenstva:** vyhodnotenie záujmu matky o dieťa v čase tehotenstva (bolo/ je tehotenstvo chcené či nechcené? V prípade nechceného tehotenstva – aké boli/sú dôvody a okolnosti takéhoto postoja matky? Treba mať na mysli, že takýto postoj je často ambivalentný, poznačený obavami matky, príp. jej širšej rodiny, či starostlivosť o dieťa zvládne a nie tým, že by dieťa skutočne nechcela/odmietala). Vyhodnotenie záujmu otca o dieťa v čase tehotenstva jeho ženy (odmietavý postoj domnelého otca dieťaťa môže byť poznačený obavami či starostlivosť o dieťa zvládne, príp. aj pochybnosťami, či dieťa je skutočne jeho.)
 - **po narodení dieťaťa** sa odmietavý postoj rodičov a ich širšej rodiny môže pozitívne zmeniť.
 - **po určení otcovstva** sa môže odmietavý postoj otca a jeho širšej rodiny pozitívne zmeniť.
 - vyhodnotenie fungovania rodiča k dieťaťu **v čase, keď ešte je/bolo v starostlivosti rodiča** (či zanedbávanie výchovy a starostlivosti o dieťa bolo vplyvom nezájmu o dieťa alebo vplyvom slabších rodičovských zručností rodiča, zlej ekonomickej a sociálnej situácii rodiča a pod.)
 - vyhodnotenie fungovania rodiča k dieťaťu **v čase jeho umiestnenia v náhradnej starostlivosti** (návštevy dieťaťa v zariadení, pobyt dieťaťa u rodiny nie sú ovplyvnené len záujmom rodiča o dieťa ale aj prístupom odborníkov, ktorí môžu kontakt a vzťahy dieťaťa s jeho rodinou podporovať dostatočne alebo len minimálne.)
- Oboznámenie rodiča, príp. širšej rodiny s tým, akým spôsobom a kým bude zisťovaný a hodnotený ich záujem o dieťa.
- Zisťovanie a zber relevantných informácií.
- Vyhodnocovanie zozbieraných relevantných informácií.
- Na základe záverov z vyhodnocovania, voľba ďalšieho postupu: tvorba plánu sociálnej práce s vyšpecifikovaním formy podpory biologickej rodiny, príp. voľby vhodnej formy dlhodobej náhradnej starostlivosti o dieťa.
- Informovanie rodiny so závermi z tohto vyhodnocovania a o voľbe ďalšieho postupu.
- Citlivé informovanie dieťaťa, s ohľadom na jeho vek a iné špecifiká, o záveroch tohto vyhodnocovania a voľbe ďalšieho postupu.

Kompetencie/úlohy:

- Zodpovedný pracovník SPODaSK zisťuje záujem biologickej rodiny o dieťa, na základe informácií od odborníkov multidisciplinárneho tímu.

- Zodpovedný pracovník SPODaSK zväži, či je účelné prizvať špecializovaného odborníka na realizovanie diagnostiky vzťahovej väzby rodiča a dieťaťa. Takáto diagnostika môže poskytnúť dôležité informácie ku komplexnému posúdeniu záujmu rodiča o dieťa.
- Zodpovedný pracovník SPODaSK tiež môže, v komplikovaných prípadoch, súdu navrhnúť posúdenie vzťahovej väzby rodiča a dieťaťa súdnym znalcom.
- Zariadenie, v ktorom je dieťa umiestnené, určuje jasné pravidlá návštev, frekvenciu a dĺžku kontaktu dieťaťa s rodinou, resp. pobytu dieťaťa v rodine, a to po zhodnotení špecifickej situácie dieťaťa a jeho rodiny a po konzultácii so zodpovedným pracovníkom SPODaSK, resp. na základe výstupov z prípadovej konferencie, ktorej boli účastní členovia multidisciplinárneho tímu.
- Pracovníci AS podporujú rodinu v prejavovaní záujmu o dieťa spôsobom, ktorý je v záujme dieťaťa (napr. nesľubovať dieťaťu niečo, čo rodič nemôže splniť, hoci by si to veľmi priať a pod.), resp. spôsobom, ktorý sa opiera o odporúčania multidisciplinárneho tímu, definovaných v pláne sociálnej práce (pravidelné návštevy dieťaťa v zariadení, kontaktovanie dieťaťa v časoch rešpektujúcich jeho denný režim a pod.).

Použitá a odporúčaná literatúra:

Bechyňová, V. a Konvičková, M.: Sanace rodiny. Praha, Portál, 2008.

Bowlby, J.: Vazba. Teorie kvality ranných vztahů mezi matkou a dítětem. Praha, Portál, 2010

II. Rodinný asistent v intervencii úradu práce, sociálnych vecí a rodiny prostredníctvom opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately

1. Zdôvodnenie zavedenie pozície rodinného asistenta a ideový rámec jeho pôsobenia:

Účelom prijatia rodinných asistentov je:

- Zintenzívnenie vykonávania opatrení SPODaSK v prirodzenom rodinnom prostredí detí v rámci kompetencií ÚPSVaRov s cieľom podpory a pomoci rodine:
 - o na predchádzanie umiestňovania detí do náhradnej starostlivosti,
 - o ak sa dieťa vráti do svojej rodiny z náhradnej starostlivosti.

Rodinný asistent je v zmysle tohto modelu ponímaný ako posilnenie oddelenia SPODaSK, jednotlivých UPSVaR. Jeho úlohou je na základe poverenia vedúceho/vedúcej oddelenia SPODaSK úzko spolupracovať so zodpovedným pracovníkom orgánu SPODaSK pre vedenie prípadu (ďalej len zodpovedný pracovník SPODaSK), realizovať sociálnu prácu s rodinami v ich prirodzenom prostredí a spolupracovať s ďalšími subjektmi, čo v sebe zahŕňa aj dôležitú aktivitu a to, sieťovanie služieb v regióne.

V priamej činnosti na oddelení SPODaSK na základe poverenia zodpovedného pracovníka SPODaSK realizuje činnosti a aktivity, zamerané na sumarizáciu dát a podkladov pre vyhodnotenie situácie v rodine (napr. vo fáze šetrenia situácie v rodine kontaktuje všetky možné zdroje, ktoré by mohli disponovať relevantnými informáciami pre proces hodnotenia), organizuje a facilituje prípadové konferencie (pre jednotlivé rodiny) v súčinnosti so zainteresovanými subjektmi. Vypracováva o tom potrebné podklady a realizuje s tým súvisiace administratívne a procesné úkony. Realizácia prípadových konferencií je dôležitým komponentom sociálnej práce s rodinou, ktorý umožní efektívnejšiu kooperáciu /ne/angažovaných subjektov, podporí kompetencie zúčastnených subjektov a ich uplatnenie v praktickom výkone pre rodinu, čo v konečnom dôsledku prinesie synergiu a tým vyšší efekt procesu sanácie.

Na základe poverenia zodpovedného pracovníka SPODaSK rodinný asistent vykonáva monitorovanie realizácie plánov sociálnej práce s rodinou (priamo v teréne v súčinnosti s rodinou a zaangažovanými subjektmi) a sumarizuje podklady pre hodnotenie realizovaných intervencií a ďalšie rozhodovacie procesy.

Rodinný asistent môže v procese práce s rodinou v ohrození aj v priamej sanácii rodín realizovať ďalšie aktivity a činnosti na základe poverenia vedúceho/vedúcej oddelenia SPODaSK /napr. krízové intervencie v prípade dostatočných kompetencií a zručností, rozhodovanie ohľadne voľby metód a postupov pri riešení situácie v rodine/.

Pozn.: Rodinnému asistentovi ako podpornému článku v systéme SPODaSK neprináležia:

- o rozhodovacie právomoci, v zmysle zákona o správnom konaní, ale aj o zásadných rozhodnutiach vo vzťahu k rodine a deťom napr. rozhodnutie o podaní návrhu na odňatie detí alebo o podaní návrhu na vrátenie dieťaťa z ústavnej starostlivosti , o zaradení rodiny do sanácie o podaní podnetu na vydanie výchovného opatrenia súdom,
- o zastupovanie maloletého dieťaťa v súdnych konaniach ako kolízny opatrovník,
- o kompetencie podávania návrhov a podaní na súd,
- o vykonávať opatrenia v rámci 24-hodinovej dosiahnuteľnosti úradu.

2. Odporúčaná profesný a osobnostný profil rodinného asistenta

Požiadavky na vzdelanie: vzdelanie v odbore sociálna práca – VŠ II. stupňa

Nároky na prax: bez praxe

Profesné zručnosti, osobnostné charakteristiky a dispozície

Osobnostné predpoklady:

ľudský, empatický, skromný (aby nepôsoobil v teréne nadradene, nevyvyšoval sa), osobnostne zrelý, so zdravou sebareflexiou, vnútorne vyrovnaný, zdravo altruistický, so záujmom učiť sa/ záujmom o odborný rast, schopnosť pracovať pod tlakom.

Komunikačné zručnosti:

Jasné a zrozumiteľné vyjadrovanie, podporné, empatické a asertívne vystupovanie, schopný komunikovať aj s "jednoduchými" ľuďmi, aj s pracovníkmi obcí a ostatnými spolupracujúcimi organizáciami – schopný štýl komunikácie prispôbiť sa partnerovi v komunikácii.

Schopnosť vyjednávania, advokácie záujmov klienta, facilitačné zručnosti.

Iné predpoklady:

Záujem o ľudí: (proaktívne nastavenie vo vzťahu k ľuďom – iniciovať kontakt, zdravo sa zaujímať, vidieť v ľuďoch primárne to, na čom sa dá stavať a „nedostatky“ citlivo korigovať, schopnosť stráviť v rodinách určitý čas, vedieť motivovať a získať si pre spoluprácu všetkých členov rodiny ...)

Tímové angažmá/ zameranie: ochotný spolupracovať, no zároveň v zdravej kombinácii so samostatnosťou a preberaním zodpovednosti.

Flexibilita a otvorenosť pre prácu v špecifických podmienkach: ochotný navštevovať aj vylúčené rodiny a komunity na najnižšej spoločenskej aj hygienickej úrovni, nebáť sa, ale nebyť ani agresívny, skôr zdravo rázny, mal by byť pohotový, flexibilný, vedieť reagovať na rôzne aj nečakané situácie.

Vzťah k minoritám a vylúčeným skupinám obyvateľov: nemal by to byť rasista /ani latentný a nepriznaný ani pred sebou/, zároveň by nemal zaznávať pôvod prípadne súčasný stav klienta (nemal by sa štitíť ani pohoršovať atď.). Mal by byť citlivý na kultúrne špecifiká prostredia, v ktorom sa klient pohybuje a pristupovať k nim s rešpektom.

Schopnosť ustáť a konštruktívne riešiť aj konfliktné situácie, konfrontáciu, prijať aj negatívnu spätnú väzbu.

Schopnosť systematicky si organizovať prácu, plánovať.

Odborné vedomosti

Vzdelanie v sociálnej práci (poznať metódy a prístupy v sociálnej práci na úrovni teoretickej, ale aj ich praktického uplatňovania) – vítaná je skúsenosť s prácou individuálnou, ako aj skupinovú a rovnako dôležité je vyznať sa v procese rodinnej dynamiky.

Ovládať metodiku a zásady terénnej sociálnej práce.

Prehľad o sociálnych zákonoch a predpisoch a to nielen o SPODaSK a zákone o rodine, ale aj o dávkach v hmotnej núdzi, štátnych dávkach, kompenzáciách, dotáciách.

Poznať kompetencie jednotlivých orgánov - hlavne obcí, aby ich vedel motivovať pre spoluprácu.

Dobré je, aby mal uchádzač absolvované ďalšie odborné vzdelávanie a výcviky (semináre, školenia v danej problematike).

V rámci priebežného odborného rozvoja je potrebné zabezpečiť vzdelávanie v oblasti:

- ovládanie metodiky prípadových konferencií (PK), rodinných konferencií
- monitorovacie zručnosti (oddeliť pozorované od vlastného hodnotenia/ súdenia)
- dobrá znalosť regiónu (zmapované služby v regióne, inštitúcie, organizácie...)
- vedenie záznamov (spisovej dokumentácie)
- schopnosť/ skúsenosť s rozvíjaním podpornej siete pre rodinu v ohrození
- absolvovanie osobnej supervízie.

EURÓPSKA ÚNIA



Európsky sociálny fond



ITMS: doplniť

ÚRAD PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY

.....adresa.....

PRACOVNÁ NÁPLŇ

Priezvisko, meno, titul

Pozícia Zamestnanec pri výkone práce vo verejnom záujme v rámci Národného projektu s názvom „Podpora deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti“ (na účely tohto Národného projektu rodinný asistent“)

Najnáročnejšia činnosť:

Poskytovanie pomoci pri riešení krízových situácií, problémov a zlyhaní v osobnom živote, v partnerských vzťahoch a rodinných vzťahoch a širšom sociálno-pracovnom prostredí prostredníctvom poradenských postupov vrátane preventívnej a resocializačnej práce s jednotlivcom alebo skupinou.

Obsah pracovnej činnosti

- sociálna práca pri voľbe postupov riešenia sociálnej situácie dieťaťa
- spolupráca s viacerými subjektmi a špeciálne konzultácie na účely rozhodovania o voľbe a uplatňovaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri riešení sociálnej situácie dieťaťa
- sociálna diagnostika, ktorá vyžaduje špecializované odborné metódy, postupy a techniky sociálnej práce vrátane rozhodovania o sociálnej situácii dieťaťa
- výkon opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v prirodzenom rodinnom prostredí, v náhradnom rodinnom prostredí, v otvorenom prostredí a v prostredí utvorenem a usporiadanom na výkon opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately

EURÓPSKA ÚNIA



Európsky sociálny fond



ITMS 27120130537

ITMS 27130230014

Popis pracovnej činnosti:

- sociálna práca v prirodzenom rodinnom prostredí, v náhradnom rodinnom prostredí, v otvorenom prostredí a v prostredí utvorenom a usporiadanom na výkon opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately
- zisťovanie, spracovávanie a vyhodnocovanie informácie o životnej situácii dieťaťa
- poskytovanie sociálneho poradenstva rodinám
- vykonávanie šetrenia v rodinnom prostredí dieťaťa,
- posudzovanie životnej situácie dieťaťa a jeho rodiny,
- organizovanie prípadovej konferencie
- voľba opatrení SPODaSK podľa zákona č. 305/2005 Z. z. o SPODaSK a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- vypracovávanie
 - plánu sociálnej práce s dieťaťom a jeho rodičmi alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa
 - plánu výchovného opatrenia
 - plánu sociálnej práce s rodinou dieťaťa, ktoré bolo umiestnené v zariadení na výkon rozhodnutia súduv koordinácii s participujúcimi subjektmi na riešení situácie dieťaťa a jeho rodiny

- plnenie úloh vyplývajúcich orgánu SPODaSK z plánu sociálnej práce alebo z plánu výchovného opatrenia
- vyhodnocovanie plánu sociálnej práce alebo plánu výchovného opatrenia
- vedenie spisovej dokumentácie dieťaťa
- spracovávanie úradných záznamov a správ
- identifikácia vykonávaných opatrení SPODaSK v rómskych komunitách
- zaznamenávanie činnosti súvisiacich s intervenciou zamestnanca v jednotlivých prípadoch v denníku
- zaznamenávanie činnosti v informačných systémoch orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately
- plnenie úloh vyplývajúcich z pokynov nadriadeného

III. Identifikácia vykonávaných opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v rómskych komunitách

Identifikované opatrenia SPODaSK vo vylúčených rómskych komunitách:

ÚPSVaR, oddelenia SPODaSK zabezpečujú opatrenia sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately v zmysle zákona 35/2005 Z. z. bez rozdielu pre všetky rodiny, ktoré tieto opatrenia potrebujú. Vo vzťahu k vylúčeným rómskym komunitám sa niektoré opatrenia využívajú vo väčšej miere v súlade so špecifickými potrebami týchto komunít. V tomto kontexte ide najmä o tieto opatrenia:

- A. Výchovné skupinové programy, sociálne skupinové programy alebo výchovnorekreačné skupinové programy – zamerané na rozvoj zručností, hygienických návykov, aktívneho trávenia voľného času a podobne. Je účelné a efektívne nerealizovať tieto opatrenia ako jednorazové, ale ako súčasť komplexného výchovného a sociálneho programu zameraného aj na rodičov alebo osoby, ktoré sa o deti starajú.
- B. Sanácia rodinného prostredia /prostredníctvom akreditovaných subjektov:
 - Úprava podmienok a zlepšenie materiálnej situácie rodiny, s využitím pomoci obce, pri zaraďovaní rodičov do aktívnej činnosti a pomoci obce pri úprave bytových pomerov rodiny.
 - Podpora prostredníctvom komunitnej sociálnej práce, formou sprevádzania a monitoringu, s využitím terénnych sociálnych pracovníkov a komunitných sociálnych pracovníkov obce.
 - Práca na podpore a vytvorení vzťahu s dlhodobejšie resp. vo včasnom veku odňatým dieťaťom a príprava na príchod dieťaťa späť do rodinného prostredia.
- C. Výchovné opatrenia a ich realizácia za aktívnej súčinnosti a zapájania sa obce a AS do realizácie výchovného opatrenia.
- D. Sankčné opatrenia / odňatie prídavkov na dieťa, osobitný príjemca atď..
- E. Vyhľadávanie rodín schopných realizovať NRS – formou náhradnej osobnej starostlivosti.

Poznatky z praxe:

Chýbajú opatrenia zamerané na podporu a rozvoj rómskej identity u detí odňatých a umiestnených v ústavnej starostlivosti či v náhradnej rodinnej starostlivosti.

T. č. nie sú realizované špecifické postupy voči klientom pochádzajúcim z rómskej vylúčenej komunity (s ohľadom na zákon o ochrane pred diskrimináciou)

To čo sa pri práci s rómskou populáciou osvedčuje:

- Pri vylúčených komunitách (pozri tiež Mušíka, A.: Podarilo sa.)
Úspešná je dlhodobá systematická práca založená na získanej dôvere, ponuka vzorov, zadávanie úloh /jasných a s dôrazom na ich napĺňanie/ a zároveň jednoznačnosť sankcie pri nesplnení úloh
Dôležité je vychádzať z poznania komunity, jej fungovania – platných pravidiel a na základe toho realizovať opatrenia; zároveň využiť potenciál a zdroje komunity (napr. využitie rómskych špecialistov v rámci obecnej polície; rómskych asistentov v školách etc.)

Pri motivácii pre spoluprácu pomáha prvotná skúsenosť s konkrétnou pomocou sociálneho pracovníka pri vyriešení „malého problému“, čo následne vzbudzuje dôveru a otvorenie sa k ďalšej spolupráci aj pri náročnejších veciach

Osvedčená je práca komunitných centier pri rómskych komunitách, zameraná na vhodné trávenie voľného času detí, pomoc pri príprave do školy, rozvoj záujmovej činnosti

Na túto cieľovú skupinu zamerané občianske a záujmové združenia realizujúce služby v prospech tejto komunity

Úspešnou je komunitná práca zameraná na vzdelávanie žien zameraná na rozvoj zručností v oblasti hospodárenia, financií, rozvoj rodičovských zručností. Ako osožné sa javia programy pre mladé dievčatá a ženy zamerané na prípravu na materstvo a rodičovstvo.

Zdravotná osveta a iniciatívny aj edukačný prístup pediatra a zdravotných sestier prípadne zdravotných asistentov pomáha zlepšovať zdravotnú starostlivosť rodičov o deti, účasť na preventívnych aktivitách, očkovaníach a pod.

U detí sa osvedčuje vzdelávanie – príprava do školy v nízkoprahových centrách

Osvedčilo sa aj aktívne a dlhodobé sprevádzanie neintegrovanej rodiny, dohľad až tútorstvo ako aj realizovanie inštitútu osobitného príjemcu.

Funguje synergia – ak pôsobia subjekty okolo rodiny spolupracujúco a s jednotným cieľom Dôležitým sa ukazuje otváranie komunit pre príchod rôznych subjektov a ich synergia (dôležité je, aby subjekty medzi sebou nebojovali).

Dôležité je podporiť spoluprácu UPSVaRov, obcí, komunitných pracovníkov a ďalších zainteresovaných subjektov.

Inštitút osobitného príjemcu sa osvedčuje iba v kombinácii s edukáciou v oblasti hospodárenia a finančnej disciplíny, čo v sebe obnáša výchovný efekt.

Pravidlá, dôsledky a konsekvencie ktoré sú vopred zrejme pomáhajú zmenám a integrácii

- Osvedčuje sa ak sú priority UPSVaR orientované na cieľovú skupinu detí vo veku 8-10 rokov, ktoré sú formovateľné a nie sú u nich upevnené vzorce neželateľného správania
- Zmysluplným by bolo zamerať sa na postupnú reintegráciu „schopnejších“ rómskych rodín do prostredia majoritného (ktoré im ponúka príležitosť pre zmenu a posun) – komunita ma príliš silný vplyv na schopnosť rodiny udržať dosiahnuté zmeny

To, čo sa pri práci s rómskou komunitnou neosvedčilo:

- Realizácia výlučne kontroly v komunite /vedie k odporu
- Inštitút osobitného príjemcu je nefunkčný, ak nie je prepojený na hospodárenie
- Posudzovanie bytových a sociálnych podmienok vo vzťahu k vyňatiu dieťaťa z rodiny, žijúcej vo vylúčenej komunite /sociálna núdza v prostredí vylúčených komunit predstavuje zvýšené nároky na adekvátne posúdenie kedy ide o reálne ohrozenie dieťaťa /.

Príloha 1. Zoznam použitých skratiek

AS – Akreditovaný subjekt

a pod. – a podobne

BSK – Bratislavský samosprávny kraj

CPPPaP – Centrum pedagogicko-psychologických prevencie a poradenstva

DeD – detský domov

ESF – Európsky sociálny

fond etc. – et cetera

IN – 067/2012 – Interná norma č. IN – 067/2012 Plánovanie sociálnej práce pri vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately

KC – krízové centrum

KS – krízové stredisko

MsÚ – Mestský úrad

MVO – mimovládne

organizácie napr. – napríklad

NDC – nízkoprahové denné centrum

NOS – náhradná osobná starostlivosť

NRS – náhradná rodinná starostlivosť

OP – občiansky preukaz

Orgán SPODaSK - Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately

OÚ – Obecný úrad

PS – pestúnska starostlivosť

RA – rodinný asistent

RK – rodinná konferencia

rsp. - respektívne

SPO – sociálnoprávna ochrana

t.č. – tohto času

TSP – terénna sociálna práca

tzv. - takzvane

ÚPSVaR – Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny

ÚV – ústavná výchova

VO – verejné obstarávanie

VŠ – vysoká škola

Z. z. – zberka zákonov

Príloha 2. Použitá a odporúčaná literatúra

Bechyňová, V. - Konvičková, M.: Sanace rodiny. Portál, Praha, 2008.

Bechyňová, V.: Prípadové konferencie. Praktický pruvodce pro práci s ohrozenou rodinou. Portál 2012.

Bechyňová, V. a kol.: Sanace je spolupráce. Metodický projekt, Praha, Nadácia Sírius, 2011.

Bolwby, J: Vazba. Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem. Praha, Portál, 2010.

Bolwby, J.: Vazba a odloučení, Praha, Portál, 2012.

Gabura, J.: Teória rodiny a proces práce s rodinou. Bratislava, Iris, 2012.

Havrdová, Z. a Hajný, M. et al.: Praktická supervize. Praha, Galén, 2008.

Interné materiály MPS, n.o.

Interné materiály Návrat, o.z.

Klenovský, L.: Terénna sociálna práca. Bratislava, Občianske združenie Sociálna práca, 2006.

Kol. autorov: Nádej na uzdravenie. Sprievodca pre rodičov v oblasti traumy a pripútania. Bratislava, Návrat, 2012.

Levine, P.A – Klineová, M.: Trauma očima dítěte. Praha, Maitrea, 2012.

Matoušek, O. - Pazlarová, H.: Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny. Praha, Portál 2010.

Matoušek, O.: Slovník sociální práce. Praha, Portál 2003.

Miller, W.R. a Rollnick, S.: Motivační rozhovory. Příprava lidí ke změně závislého chování. Sdružení Tišnov, SCAN, 2004.

Payne Ruby K, DeVol Philip, Smith Terie Dreussi: Mosty z chudoby, Stratégie pre profesionálov a komunity. Košice, Equilibria, 2010.

Satirová, V.: Kniha o rodině. Český Těšín, Findir s.r.o., 2006.

Satirová V.: Společná terapie rodiny. Praha, Portál, 2007.

Satirová V.: Banmen J.; Greberová J.; Gomoriová M.: Model růstu: Za hranice rodinné terapie. Brno, Cesta, 2005.

Sborník příspěvku k provázení náhradních rodin. Provázení rodiny jako dlouhodobý proces. Občanské združenie Rozum a cit, Ríičany, 2012.

Schwartz, B. a Flowers, J.V.: Ako zlyháva terapeut. 50 spôsobov ako stratiť alebo poškodiť vašich pacientov. Trenčín, Vydavateľstvo F Pro mente sana, s.r.o., 2007.

Ščibranyová H.: Pracovný materiál (preklad a úprava) pre MVS 4, Inštitút Virginie Satirovej v SR, 2003.

Špatenková, N.: Krízová intervencie pro praxi. Praha, Grada Publishing, 2004.

Vakulová, L.: Evaluácia. Sprievodca pre pracovníkov mimovládnych organizácií. Bratislava, NDS, 2005.

Vodáčková, D. a kol.: Krízová intervencie. Praha, Portál, 2007.

Quality 4 children, európske štandardy kvality pre pomoc deťom žijúcim mimo vlastnej rodiny.

Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele, 305/2005 Z.z. v platnom znení.

Zákon o sociálnych službách 448/2008 Z.z. v platnom znení.

Žilinčíková, D.: Tvoríme siete pomoci pre rodiny. Príklady dobrej praxe z terénu. Banská Bystrica, Návrat, 2010.

Internetové odkazy:

<http://www.esf.gov.sk/esf/index.php?SMC=1&id=192>

<http://www.legalaid.sk/kontakty>

<http://www.timemanagement.sk/su-vase-ciele-smarter-ako-smart/>

Odporúčaná literatúra

Gjuričová, Š a Kubička, J.: Rodinná terapie. Systemické a naratívni prístupy. Praha, Grada Publishing, 2003.

Hašto, J.: Vzťahová väzba. Ku koreňom lásky a úzkosti. Trenčín, Vydavateľstvo F, 2005.

Kol. autorov: Sozialpädagogische Familienhilfe in der Bundesrepublik Deutschland. Berlín, Deutsches Jugendinstitut e.V., 1997.

Kopřiva, K.: Lidský vztah jako součást profese, Praha, Portál, 2011.

Úlehla, I.: Umění pomáhat. Praha, SLON, 2009.

Ludewig, K.: Systemická terapie. Praha, Pallata, 1994.

Musil, L.: „Ráda bych Vám pomohla, ale“ Dilemata práce s klienty v organizacích. Brno, 2004.

Rogers, C.: Klientom centrovaná terapia. Modra, Persona, 2000.

Schlippe, A. a Schweitzer, J.: Systemická terapie a poradenství. Brno, Cesta, 2006.



ITMS 27120130537

ITMS 27130230014

Pecháčková, S.: Zpráva o systemické terapii. Praha, ISZ, 1993.

Woitizova – Gringerová: Dospelé deti alkoholikov. Bratislava, Sofa, 1997.